

T. C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

YENİ KALKINMACI DEVLET YAKLAŞIMI VE
TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN GEREKLİLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mehmet SU

DANIŞMAN

Doç. Dr. Erkan TOKUCU

Kars – 2018

T. C.

**KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**YENİ KALKINMACI DEVLET YAKLAŞIMI VE
TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN GEREKLİLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mehmet SU

Danışman ve Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Erkan TOKUCU

Prof. Dr. Adem ÜZÜMCÜ

Prof. Dr. Kerem KARABULUT

Kars – 2018

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mehmet SU tarafından hazırlanan **Yeni Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı ve Türkiye Ekonomisi için Gerekliliği** başlıklı bu çalışma, .../.../2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[başarılı/başarısız]* bulunarak jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak (oy çokluğuyla/birliğiyle) kabul/red edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan : Prof. Dr. Kerem KARABULUT

İmza:

Üye : Prof. Dr. Adem ÜZÜMCÜ

İmza:

Üye : Doç. Dr. Erkan TOKUCU

İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Yaşar KOP

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım Yeni Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı ve Türkiye Ekonomisi için Gerekliliği adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Scientific Ethic Statement

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled New Developmental State Approach and Its Necessity for Turkey Economics as a Master Thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

... / ... / 2018

Mehmet SU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
Abstract	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

I.BÖLÜM

İKTİSADİ BÜYÜME, KALKINMA VE MÜDAHALECİLİK

1.1.İktisadi Büyüme, Kalkınma ve Azgelişmişlik	3
1.1.1.İktisadi Büyüme	3
1.1.1.1.İktisadi Büyümenin Ölçülmesi.....	4
1.1.1.2.İktisadi Büyüme Teorileri	5
1.1.2.Kalkınma	8
1.1.3.Azgelişmişlik	10
1.2.Müdahalecilik.....	11
1.3.İktisadi Akımlarda Müdahalecilik	12
1.3.1.Merkantilistler	12
1.3.2.Fizyokratlar	13
1.3.3.Klasik İktisat	13
1.3.4.Marksizm	14
1.3.5.Neo Klasik İktisat.....	14
1.3.6.Keynesyen Yaklaşım.....	15
1.3.7.Ordo Liberalizm/Alman Liberalizmi	17
1.3.8.Neo Liberalizm.....	17
1.3.9.Monetarizm	18
1.3.10.Yeni Klasik İktisat ve Rasyonel Beklentiler Teorisi.....	18
1.3.11.Yeni ve Post Keynesyen İktisat Yaklaşımı	19
1.3.12.Arz Yanlı İktisat.....	19

1.3.13.Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal İktisat	19
1.3.14.Kurumcu İktisat Ekolü	20
1.4.Ekonomiye Müdahalenin Dört Örneği	20
1.4.1.Devletçilik	20
1.4.2.Devlet Kapitalizmi	21
1.4.3.Refah Devleti	22
1.4.4.Girişimci ve İnovatif Devlet	23

II. BÖLÜM

YENİ KALKINMACI DEVLET YAKLAŞIMI VE İKİ ÖNEMLİ ÜLKE DENEYİMİ

2.1.Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı	25
2.2.Kalkınmacı Devleti Gerekli Kılan Sebepler	30
2.2.1.Piyasa Başarısızlıkları	30
2.2.2.Ekonomik Dalgalanmalar	33
2.2.3.Özel Sektörün Yetersizliği ve Tasarruf Eksikliği	33
2.2.4.Kaynak Kullanımında Etkinlik	34
2.2.5.Gelir Dağılımında Adalet	35
2.2.6.İktisadi Büyümenin ve İstikrarın Sağlanması	35
2.2.7.Ekonomik Krizlerle Mücadele	35
2.3.Ekonomiye Müdahalede Dikkat Edilecek Hususlar	36
2.3.1.Dışlama Etkisi (Crowding Out)	36
2.3.2.Merkeziyetçilik ve Bölgeselcilik	37
2.3.3.Rant Kollama	37
2.3.4.Savurganlık	37
2.4.Yeni Kalkınmacı Devlet Yaklaşımına İki Uygulamalı Örnek	38
2.4.1.Japonya Örneği	38
2.4.2.Güney Kore Örneği	42

III. BÖLÜM
YENİ KALKINMACI DEVLETİN TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN
GEREKLİLİĞİ

3.1.Ekonomiye Müdahale Geçmişi: 1923-1980 Arası.....	47
3.1.1.1923-1929 Yılları: Zorunlu Liberalizm ve Kısmi Devletçilik	47
3.1.2.1930-1939 Yılları: Zorunlu Devletçilik ve Kısmi Liberalizm	50
3.1.3.1940-1949 Yılları: Müdahalecilikte Soğuma.....	53
3.1.4.1950-1960 Yılları: Plansız Kalkınma Denemeleri.....	55
3.1.5.1961-1980 Yılları: Müdahaleci- İstikrarsız Yönetim.....	57
3.2.Neo Liberal Dönem: 1980 Yılından Günümüze	59
3.2.1.1980 Sonrası Yıllar: Müdahalesiz Neo Liberal Dönem.....	59
3.3.Türkiye Ekonomisinin Başlıca Altı Kronik Sorunu ve Kalkınmacı Devletin Çözüm Önerileri.....	64
3.3.1.Ara Malı İthalatına Bağımlılık ve Girdi Tedarik Stratejisi	65
3.3.2.Türkiye’de CİB Açıkları ve Başlıca Nedenleri.....	69
3.3.3.Orta Gelir ve Orta Teknoloji Tuzağı.....	72
3.3.4.Türkiye’nin Genç (Infant) Sanayisi	75
3.3.5.Ekonomiye Müdahalede Plansızlık ve Koordinasyonsuzluk.....	77
3.3.6.Bölgesel Kalkınma Planları ve Ajansları	78
3.4.Genel Tespitler ve Önergeler	79
 SONUÇ.....	 81
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ.....	97

T. C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI
YENİ KALKINMACI DEVLET YAKLAŞIMI VE TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN
GEREKLİLİĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mehmet SU
Doç. Dr. Erkan Tokucu
2018 - X + 97

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bu güne kadar toplumun refahını artırmak için hep bir kalkınma arayışında olmuştur. Yeni kurulduğunda özel sektöre sanayileşme fırsatı vermesine rağmen özel sektörün fırsatı değerlendirmemesi üzerine Türkiye, yurtdışındaki gelişmeleri de iyi değerlendirip ekonomiye müdahale dönemini başlatmıştır. 1930 yılından 1980 yılına kadar aralıklarla ve istikrarsız yapılan müdahaleler, 1980 yılından itibaren ülke dışındaki gelişmelere paralel olarak sonlandırılmış ve müdahalenin olmadığı serbest bir dönem başlamıştır. Günümüze kadar etkili olan bu dönemde uygulamadaki neo liberal politikaların özel sektöre bir gelişme sağlamadığı ve özel teşebbüsü rekabete hazır olmadığı bir arenada yarışmaya ittiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede özel sektörün mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda devletin kuruluş dönemindeki gibi özel sektörün devletin müdahalesine ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır. Bu çalışmada devletin ihtiyaç duyduğu iktisadi kalkınma politikalarına bir öneride bulunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Yeni Kalkınmacı Devlet, Kalkınma Politikaları, Türkiye Ekonomisi.

Kafkas University
Institute of Social Sciences
Department of Economics
New Developmental State Approach and Its Necessity for Turkey's
Economy
Master's Thesis
Mehmet SU
Assoc. Prof. Erkan Tokucu
2018 – X + 97

Abstract

Republic of Turkey has been in search of developing to increase the level of its citizens welfare since established. Although Turkey gave an opportunity of industrialization to private sector, but private sector missed the opportunity. Then Turkey started to intervene in its economy by considering the great depression happened abroad. Intervened unsteady and occasionally from 1930 to 1980 years economic interventions, as from 1980, were terminated in parallel with the latest advances accrued in abroad and It was launched a new period in Turkey. In this period that lasted till now, it has been observed that neo liberal policies which are in practise today have not made progress so far and they forced private enterprises to compete in an arena in which they were not good enough. In this context, when it is taken the current case of the private sector into consideration, it is understood that it is required an economical intervention for Economy of Turkey like in the era of establishment of the state of Turkey. In this study, it has been recommended some economic policies for Turkey's economics which it needed.

Keywords: New Developmental State, Policies of Developments, Turkey Economics.

ÖNSÖZ

Yeni Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı ve Türkiye Ekonomisi'ne Gerekliliği konusu, günümüz Türkiye ekonomisinin mevcut hali göz önüne alınarak seçilmiştir. Bu çerçevede içinde ekonomi için bir değerlendirme belgesi ve çözüm önerisi niteliği taşımaktadır. Tezin ilk bölümünde tezin konusunun anlaşılmasını sağlayacak temel kavramlar ve konular kısaca anlatılmış, ikinci bölümünde yeni kalkınmacı devlet anlayışı ve iki örneği ele alınmış ve üçüncü bölümde ise Türkiye Ekonomisinin tarihsel anatomisi göz önüne alınarak yeni kalkınmacı devlet anlayışının gerekliliği vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında; danışman hocam Doç. Dr. Erkan Tokucu'ya, yaptığı yönlendirmelerle Prof. Dr. Adem Üzümcü'ye ve yardımlarını esirgemeyen Dr.Öğr. Üyesi Deniz Özyakışır'a ve eğitim hayatım boyunca bana katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan başta eşim Ahsen Mina ve oğlum Ahmet Talha As'a ve tüm aile fertlerine şükranlarımı sunarım.

....../.... / 2018

Öğrencinin Adı SOYADI

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
BA	Bölgesel Kalkınma Ajansları
CİB	Cari İşlemler Bilançosu
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DMO	Türkiye Devlet Malzeme Ofisi
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
GİTES	Girdi Tedarik Stratejisi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
G8	Gelişmiş Ülkeler
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KCC	Korean Communications Commission
KİT	Kamu İktisadi Teşkilatları
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yörelere
MITI	Japonya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
MKE	Makine ve Kimya Enstitüsü
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NEP	Yeni Ekonomi Politikaları

PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
THY	Türk Hava Yolları
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
t.y.	Tarihi Yok
WEF	Dünya Ekonomik Forumu
WB	Devlet Bankası'nı (World Bank)
ZBK	Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi

ŞEKİL VE GRAFİK LİSTESİ

Şekil 1: İnovasyon Formülü	24
Grafik 1: 1923-1929 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	49
Grafik 2: 1930-1939 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	52
Grafik 3: 1940-1949 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	55
Grafik 4: 1950-1960 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	56
Grafik 5: 1961-1980 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	59
Grafik 6: 1981-2001 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	61
Grafik 7: 2002-2017 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%).....	62
Grafik 8: 1923-2017 Arası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%).....	63
Grafik 9: 1996-2018* Dönemi Makine ve Teçhizat İthalatı (Milyar Dolar).....	65
Şekil 2: CİB Açığının Gelişimi (1975-2017, Milyon Dolar).....	70
Grafik 10: Cari İşlemler Dengesi/GSYH.....	71
Şekil 3: Küresel Rekabetçilik Endeksi Ana Çerçevesi	76

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'nin Sektörler İtibariyle Ara Malı İthalatı (Milyon Dolar ve %)	66
Tablo 2: Cari İşlemler Bilançosu (CİB) Dengesi (Milyon \$)	71
Tablo 3: Kişi başına düşen milli gelire göre ülkelerin gruplandırması (\$) Dünya Bankası Kişi Başına Gelir Gruplandırması (\$)	72
Tablo 4: Teknoloji Yoğunluğuna Göre İmalat Sanayi İhracat ve İthalatı (2013-2017, %).....	74

GİRİŞ

Kalkınmacı devlet anlayışı, ekonomiye müdahalede serbest piyasanın işleyişine karışmadan ekonomide özel sektöre yardımcı ve yönlendirici bir politikalar dizisini yürüten devletin benimsediği ekonomiye müdahale anlayışı olarak tanımlanır. Devlet özel sektörü gerek iç piyasada gerekse dış piyasada rekabet edebilir aşamaya gelinceye kadar teşvik, destek ve ceza sistemleri ile yönlendirir ve gelişmesine katkı sunar. Gelişmiş ekonomilerin, gelişmemiş ekonomileri tanımladığı ve ekonominin gidişatına yön verdiği bu yüzyılda gelişmemiş ülkelerin izleyebilecekleri bir ekonomi yaklaşımıdır. Devletin ekonominin üzerinden elini çekmesiyle çok defa dünya çapında ekonomik krizler yaşanmış ve bu krizler ekonomi yoluyla neredeyse tüm ülke ekonomilerini her defasında olumsuz etkilenmiştir. Türkiye ekonomisi de bağlı olduğu bu ekonomik dünya ile bağlantısını sağlarken serbest piyasanın kırılganlığına ve genel anlamda dış piyasada rekabet edemeyecek kadar çok sayıda temsilcili, küçük ve güçsüz bir özel sektöre sahiptir. Türkiye ekonomisinin tarihi ve bu tarih boyunca ortaya çıkan kronik sorunları göz önüne alındığında ekonominin ihtiyaç duyduğu ekonomik yaklaşımın kalkınmacı devlet yaklaşımı olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren özel sektörün büyük çoğunluğu küçük ölçekte işletmelerden oluşmakta olup bu işletmelerin çoğunun dış rekabet noktasında yeteri kadar tecrübe ve yetkinliğe sahip olduğu söylenemez. Özel sektörü teşvik ve destek ile istenen noktaya ulaşma noktasında gerekli ve aranan yaklaşım özel sektörün destekçisi ve yardımcısı olan yeni kalkınmacı devlet yaklaşımıdır. Ara malı ithalatı, cari açık, orta gelir tuzağı ve genç sanayi politikası, Türkiye’nin içinde bulunduğu sorunlara işaret ederken ekonomiye müdahalede plansızlık ise destek ve teşviklerin etkisiz kalmasına yol açtığı düşünülmektedir. Buradan hareketle geçmiş ekonomi tarihi göz önüne alındığında Türkiye’nin mükerrer hatalar yapmadan kalkınma hamlesi gerçekleştirebilmesi kalkınmacı devlet anlayışı politikaları geliştirmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

Tezin birinci bölümünde iktisadi büyüme, kalkınma ve azgelişmişlik kavramları yeryüzünde gelişmiş devletler ve ekonomileri ortaya çıkınca ortaya çıkmış olan kavramlardır. Bahsi geçen terimler, gelişmemiş ülkelerin tarifi için de kullanılmaktadır. Bunlarla ilişkili olarak ekonomik müdahale, ekonomik müdahale

tarihi ve iktisadi ekollerde ekonomik müdahale ele alınmıştır. Ekonomiye müdahalede devletçilik, devlet kapitalizmi, refah devleti ve girişimci/ inovatif devlet örneklerine değinilmiştir.

Yeni kalkınmacı devlet anlayışı ve bu anlayışı gerekli kılan sebepler ikinci bölümde ele alınmış olup ekonomiye müdahalenin dezavantajlarıyla birlikte literatüre yansıyan iki önemli ülke ekonomisi örneği olarak da Japonya ve Güney Kore ekonomi politikalarının tarihi ayrıntılarıyla değerlendirilmiştir. Ekonomiye müdahale gerekçeleri olarak piyasa başarısızlıkları, ekonomik dalgalanmalar, özel sektörün durumu, gelir dağılımında adalet, iktisadi büyümenin sağlanması ve ekonomik krizlerle mücadele sayılabilir.

Üçüncü bölümde ise Türkiye ekonomi tarihi ele alınmış ve dönemler halinde detaylı bilgiler ışığında ekonominin resmi çekilmiştir. Ekonominin tarihinde ortaya çıkan kronik sorunlar arasından yaygın olanlar belirlenmiş ve bu sorunlara karşı yeni kalkınmacı devletin önermeleri irdelenmiştir. Müdahaleci dönem ile müdahalesiz dönem arasındaki farklar üzerinde durulmuş ve serbest piyasa ekonomisinin Türkiye ekonomisini kırılgan yaptığı noktalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu noktalar için öneriler ileri sürülmüş ve ekonominin çıkış haritaları oluşturulmuştur.

21. yüzyılın ilk çeyreğinin bitimine doğru geline bu yıllarda uzun vadeli iktisadi politika arayışlarını kararlı bir şekilde nihayete erdirememiş Türkiye Cumhuriyeti için iktisadi politika önerisi sunulan tezde yeni kalkınmacı devlet anlayışı irdelenmektedir. Yükselmekte olan Türkiye'nin yeni kalkınmacı devlet anlayışıyla ekonomiye sistematik müdahalesi sayesinde ülke ekonomisinin yüksek ivme kazanarak kısa sürede daha da hızla büyüyeceği öngörülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu tarihten bu yana toplumsal refahı artırmak amacıyla iktisadi kalkınmanın sağlanması için politika arayışları içerisinde olmuştur. İktisadi kalkınma ve ilgili kavramların tanımıyla başlayan bu çalışma, zaman içerisinde Türkiye Cumhuriyeti ekonomi politikalarını değerlendirerek ele almış ve bu politikalar doğrultusunda uluslararası örneklerini göstermek suretiyle politika önermelerinde bulunmuştur.

I.BÖLÜM

İKTİSADİ BÜYÜME, KALKINMA VE MÜDAHALECİLİK

İktisadi büyüme, kalkınma ve ekonomik müdahalecilik temel iktisadi kavramlar olup bu kavramların kısaca açıklanması gereklidir. Bu bölümde iktisadi büyümenin tanımına, kalkınma ile farkına değinilmiş ve ekonomik müdahale kavramı iktisadi düşünce okullarındaki yansımalarıyla birlikte ele alınmıştır. Ayrıca birinci bölümün sonunda, ekonomiye müdahalenin dört örneğine de yer verilmiştir.

1.1.İktisadi Büyüme, Kalkınma ve Azgelişmişlik

Birçok kaynakta ekonomik büyüme olarak da geçen iktisadi büyüme, kalkınma, azgelişmişlik, iktisadi büyümenin ölçülmesine ve içsel ve dışsal büyüme teorileri literatüre yansıyan şekliyle taranmıştır.

1.1.1.İktisadi Büyüme

İktisadi büyüme kavramının çok çeşitli tanımları vardır. Özü itibariyle iktisadi büyüme, bir ülke sınırları içerisinde belirli bir zaman diliminde (genellikle bir yıl içinde) gerçekleşen üretimdeki artışa denir (Turan, 2008: 11). İktisadi büyüme niceliksel bir kavram olup kalkınmış ve/veya kalkınmamış tüm ülkelerde meydana gelebilir ve iktisadi büyüme, tüm gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin önem verdiği bir olgudur (Özel, 2012: 63).

İktisadi büyüme zaman zaman başka disiplinlerdeki manalarda da kullanılmakta olup genelde kalkınma ve gelişme kavramlarının yerine kullanılır. Lakin bu durum başka bilim dallarında da yaşanmaktadır. Bu sebeple burada kastedilenin sayısal bir büyüme olduğu ve her ülkede yaşanabileceği anlaşılmalıdır (Yavilioğlu, 2002: 65).

İktisat canlı bir bilimdir ve canlılar gibi büyür. Ancak, bu büyümenin canlılarda olduğu gibi “iyi” ve “kötü” olanı vardır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı kapsamında 1996 yılında yayınlanan İnsani Kalkınma Raporu’nda 5 çeşit kötü büyüme çeşidinden bahsedilmiştir (Taban, 2011). Bunlar:

- İşsiz Büyüme: ABD ve bazı AB ülkelerinde görüldüğü üzere bu kötü büyüme şeklinde iktisadi büyüme gerçekleşmekte ancak büyümenin beraberinde istihdam olanakları yaratılamamaktadır.
- Acımasız Büyüme: Bu kötü büyüme örneğinde Latin Amerika ülkelerinde görüldüğü üzere iktisadi büyüme gerçekleşmesine rağmen büyümenin getirileri adilane dağıtılamamaktadır.
- Sessiz Büyüme: İktisadi büyümenin kişi hak ve hürriyetlerine olumlu bir iyileşme getirmemesi şeklinde tanımlanmıştır.
- Köksüz Büyüme: İktisadi büyümenin kültürel değerleri yozlaştırması ve bu sürecin sonunda kültürel kimlik kaybının yaşanması durumudur.
- Geleceksiz Büyüme: Büyüme sağlanırken doğal kaynakların tüketilmesi ve çevrenin kirletilmesi sonucu geleceğin tüketilmesi ve büyümek için gerekli kaynakların ileride kullanılmaması olarak tarif edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı çerçevesinde yayınlanan bu raporda belirtilen kötü büyüme tanımlaması üzerinden hareketle iyi büyüme tarifi yapılmıştır. Buna göre iyi büyüme, büyüme gerçekleşirken;

- İstihdamı sağlayan,
- Geliri adilane dağıtan,
- Kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlamayan,
- Kültürel kimlikle uyum içinde ve
- Gelecek nesillere de doğayı emanet edecek bir kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Bunun üzerine sürdürülebilir kalkınma anlayışı ortaya çıkmıştır.

İktisadi büyümenin kaynakları dört başlık altında toplanabilir: İşgücü, Sermaye, Doğal Kaynaklar ve Teknolojik Gelişmeler.

1.1.1.1.İktisadi Büyümenin Ölçülmesi

İktisadi büyüme, sayısal olarak ölçerek tespit edilir ve ölçme noktasında da matematiksel yöntemler kullanılır. İktisadi büyümeyi gösteren temel ölçüt, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) olarak kabul edilir ve GSYH bir yıl içerisinde belli bir

coğrafyada üretilen mal ve hizmetlerin nihai değeri şeklinde hesaplanır. GSYH, üç yöntemle hesaplanır. Bunlar: Üretim, Harcama ve Gelir Yöntemi'dir.

Üretim yönteminde hesaplama, bir yıl içerisinde üretilen nihai malların fiyatlarıyla çarpılmasıyla bulunur. Formülü, aşağıdaki gibidir;

$GSYH = p_1(\text{Üretilmiş nihai malın fiyatı}) \times q_1(\text{Üretilmiş nihai malın miktarı}) + \dots + p_n \times q_n$ şeklindedir.

Harcama yönteminde ise üretilen mallara harcanan toplam dikkate alınır. Bu yaklaşımda hesaplama formülü de şu şekilde belirtilebilir;

$$GSYH = C + I + G + X - M$$

Bu eşitlikteki sembollerden; C tüketimi, I yatırımı, G kamu harcamalarını, X ihracatı ve M ithalatı göstermektedir.

GSYH'ye üretime katılan üretim faktörlerinin ücretlerinin toplanmasıyla ulaşılır. Gelir yönteminde ise ücretler (w), faiz gelirleri (i), rant (kira) gelirleri (r), kar gelirleri (p) toplanmaktadır.

1.1.1.2.İktisadi Büyüme Teorileri

Klasik iktisadi düşüncede iktisadi büyüme; sermaye, iş bölümü ve makineleşmeyle ilişkilendirilmiştir. Büyümenin temel kaynağı tasarruflardır ve yatırım eldeki tasarruflarla yapılır. İktisadi büyüme teorileri, klasik iktisadi düşünce içerisinde dışsal teoriler ile başlamıştır. Dışsal büyüme modeli genel anlamda, tam rekabet piyasasının etkin olduğu dışa kapalı bir ekonomide rasyonel davranan bireylerin büyüme için sadece teknolojiyi kabul ettikleri bir modeldir (Özel, 2012: 64-66).

Dışsal büyüme teorisine göre, ekonomik büyümeyi kısa dönemde sermaye ve tasarruflar ve uzun dönemde teknolojik gelişmeler sağlar. Klasik iktisadi düşüncede bir ekonomide gelirin artması tasarrufları artırır, tasarrufların artması da kar amacıyla yatırımları artırır (İncekara ve Tatoğlu, 2008: 22-23). Dışsal büyüme modelleri şu şekilde sıralanabilir: Klasik, Marksist, Keynesyen, Harrod Domar ve Neo Klasik (Solow Modeli). Zamanla dışsal büyüme teorilerinin içinde bulunulan dönemi açıklamakta güçlük çektiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla, eleştirilere maruz kalmış ve yerini içsel büyüme teorilerine bırakmıştır.

İçsel büyüme modelini klasik dışsal büyüme modelinden Paul Romer ile Robert Lucas'ın çalışmaları ayırmıştır (N. Y. Ercan, 2002: 130). Lucas'a göre, Neoklasik (Solow) büyüme modeli sadece ABD'nin büyümesini anlatmakta olup gelişmekte olan ekonomilerin büyümesini açıklayamamaktadır (Özel, 2012: 67). İçsel büyüme modelinde dışsal büyümede konu alınan sermaye anlayışı farklı bir anlayışla ele alınmış ve sermayenin sadece fiziksel olmadığı bunun yanında beşeri sermayenin de büyüme sağladığı ileri sürülmüştür. Dolayısıyla, bilgi ve deneyim içsel büyüme teorilerinde önem kazanmıştır. Bu sayede beşeri sermaye, fiziksel sermaye ile etkileşime girip teknoloji ile birlikte büyümenin daha hızla gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ayrıca, önceki teori/modellerde devletin rolü gerilerdeyken içsel büyüme teori /modelinde bu durum farklıdır. İçsel büyüme modelinde devlet özel sektörü destekleyici altyapı yatırımları ve araştırma ve geliştirmeye önem veren bir anlayış içinde özel sektör için teşvik ve destekleme politikaları geliştirmektedir (Özden, 2014: 23-43). İçsel büyüme modeline göre büyüme sağlayan 3 farklı husus vardır:

Birinci husus, nüfus artışı ve beşeri sermayedir. Savunucuları arasında Gary Becker, Kevin Murphy, Robert Tamura, Mark Rosenzweig bulunmaktadır. Bu görüşe göre, nüfusun artması beşeri sermayenin artması paraleldir. Beşeri sermayenin artması da büyüme artırır. Yine, yeni bir bilginin üretilmesi önceki neslin tecrübelerinin katkısıyla sağlanır. Bu yüzden insana yapılan yatırım çok önemlidir. Beşeri sermaye kendisiyle beraber diğer üretim faktörlerine de katkı sağlar.

İkinci husus, teknolojik gelişmedir. Savunucu, Paul Romer'dir. Romer'e göre, teknolojik gelişme, büyüme sağlayan en önemli büyüme vasıtasıdır (Yeldan, 2010: 221). Yatırımcı, karını maksimize etmek için teknolojik yeniliklerden yararlanır. Araştırma ve geliştirme (AR-GE) faaliyetleri sektörü yönlendiren ve sektöre ivme kazandıran bir şey olarak yatırımcı için çok önemlidir. Romer'in bu önermesi, Arrow'un üretimdeki bilginin dağılma ve yaparak öğrenme özelliğine dayanmaktadır. Bu iki özellik firmaya kazandırdığından çok sektöre beşeri sermaye kazandırmaktadır.

Üçüncü husus, kamunun rolü olarak belirtilebilir. Savunucuları arasında Robert Barro, Robert King, Sergio Rebelo, Dale Jorgenson, Kun Young Yun sayılabilir. Bu etmende Barro'ya göre, kamu harcamalarının büyüme arttırdığı iddia edilir (Özel,

2012: 69). Özel sektör kar getiren alanlara yoğunlaştığından toplumun kullandığı ve toplum yararına olan kamu mallarına ilişkin harcamaları devlet yapar. Bu sayede devlet yaptığı harcamayla, özel kesimin üretimini artırmada gerekli olan alt yapı yatırımlarını yapmış olur. Üretim faktörlerinden olan işçinin ve tüketici olan hane halkının eğitim, sağlık ve diğer alt yapı hizmetlerinin kamuya yerine getirilmesi özel sektörün üzerindeki yükü hafifletmekle birlikte özel sektörün daha fazla AR-GE ile ilgilenmesini kolaylaştırır. Kamunun ekonomik büyümeye olumsuz etki eden faaliyeti ise vergilendirmede aşırıya gitmekle tasarrufların azaltmasıdır (N. Y. Ercan, 2002: 134-135).

İçsel büyüme modeliyle (İBM) iktisadi büyüme arasındaki ilişki dört başlık altında toplanabilir (Pio, 1994):

- Devletin Rolü,
- Ekonominin Dış Ticaret ve Dış Yatırımlarla İlişkisi,
- Bireysel Refahın Artması,
- Uzun Dönemde Büyüme ve Gelir Dağılımı.

İçsel büyüme modellerine göre, üretilen dışsallıkların kontrol edilmesi için devletin rolü yadsınamaz. Devlet planlama yaparak ikinci eniyi değerleri birinci eniyi değere yaklaştırmaya çalışacaktır. İçsel büyüme modellerinde devlete iki başat rol düşmektedir:

- Birincil Görev: Bilginin üretim ve yayılmasının sağlanması ve bu süreçte özellikle AR-GE çalışmalarının desteklenmesi,
- İkincil Görev: Stratejik sektörlerdeki alanlar için tamamlayıcı alt yapı yatırımlarının yapılarak teşvik edilmesi ve desteklenmesi.

Ekonominin dış ticaret ve dış yatırımlarla ilişkisinin olması, içsel büyüme modellerinde çok önemlidir (N. Y. Ercan, 2002: 131-132). Dış ticaret ve yatırımların içsel büyüme modellerindeki varsayımları şu şekildedir:

- Dış ticaret sayesinde mal ve bilginin akışı sağlanmaktadır. Bu sayede dışsallık ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu dışsallık sayesinde ekonominin üretkenliği artmaktadır.

- Uluslararası ticaretin varlığı ülkelerin ihraç ettikleri ürünlerde uzmanlaşmalarını kolaylaştırmakta ve ekonomik büyümeye de olumlu etki etmektedir.

Bireysel refahın artması, içsel büyüme modellerinde öne çıkan üçüncü öncüdür. Yurttaşların eğitim, beslenme ve sağlık hizmetlerine ulaşmada zorluk çekmemeleri içsel büyüme modellerinde önemsenen bir olgudur. Devletin bu hizmetleri ulaşılabilir kılması gerekmektedir. Bu hizmetlerin vatandaşa ulaşması iktisadi büyümeye katkı sunan hususlardır.

Uzun dönemde iktisadi büyüme ve gelir dağılımı arasında negatif yönde ilişki olduğu belirtilebilir. Adil gelir dağılımı sağlandığında harcama artacağından ötürü ekonomik büyümeyi sağlayan tasarrufun azalacağı ve büyümenin uzun dönemde sürmeyeceği öngörülmektedir (Ateş, 1998).

1.1.2.Kalkınma

Kalkınma kavramı, iktisadi büyümeden farklı bir kavram olup bu kavram, tarihsel bir süreç içerisinde pozitif anlamda iyileşmeyi içeren dinamik bir süreçten bahsetmek için kullanılır. Sosyal bilimlerde kalkınma üzerine çok fazla tanımlamalar bulunmaktadır. Bu durum, kalkınmanın sadece iktisadi yönünün olmadığını aynı zamanda sosyal yönünün de bulunduğunu ifade etmektedir (Tolunay ve Akyol, 2006: 116).

İktisadi anlamda ise kalkınma, bir ülke sınırları içerisinde yaşayan tüm insanların hayat standartlarının karşılaştırıldığında yüksek olması demektir. Ayrıca kalkınma, peş peşe gerçekleşen uzun bir iktisadi büyüme sürecinden sonra insan hayatının her alanında refah artışı ile ortaya çıkar (Geray, 1991). Kalkınma, iktisadi büyümenin istikrarlı bir şekilde sürdürülmesine dayalı olup sadece nicel genişlemeyle izah edilemez. İktisadi büyümenin olduğu her bir ülke için kalkınma söz konusu değildir. Dolayısıyla kalkınma, sürekli ve istikrarlı iktisadi büyümeyi takip eden bir dönemin ardından kişi başına düşen iktisadi, sosyal ve kültürel hayatın olumlu anlamda değişmesi demektir (V. Savaş, 1979).

Kalkınma kavramı, günümüz dünyasında disiplinler arası bir şekilde kullanıldığından ötürü bu kavram sadece iktisadi açıdan değil aynı zamanda diğer disiplinlerdeki

manalarıyla da kullanılacaktır. Bu minvalde kalkınma kavramı; iktisadi büyüme, çağdaşlaşma, modernleşme ve sanayileşme kavramlarıyla benzer anlamlarda da kullanılmaktadır (Yavilioğlu, 2002). Kalkınma aynı zamanda bir ülkede çalışan ya da çalışmayan, genç veya yaşlı fark etmeksizin insanların hayatlarındaki kalitenin sağlık hizmetlerinden iletişim hizmetlerine kadar her alanda yüksek olması anlamına da gelmektedir.

İktisadi büyüme ile kalkınma kavramları her ne kadar farklı tanımlamalara sahip olsalar da birbiriyle ilişkili kavramlar olup kalkınma, sadece iktisadi büyümenin sürekliliği sayesinde sağlanabilir. Buradan hareketle her iki kavram da genellikle gelişmemiş, kalkınmamış veya geri kalmış ülke ekonomileri için kullanılan terimlerdir. Geri kalan, gelişmeyen ya da az gelişen ülke ekonomi göstergeleri farklılık göstermesine rağmen geri kalmış ülkeleri Dünya Bankası, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'yı (GSYİH) baz alarak tanımlamakta ve kişi başına düşen gelire göre sınıflamaktadır (Yavilioğlu, 2002: 50).

Kalkınma söz konusu olunca ülkeler kalkınmış ve kalkınmamış olarak ikiye ayrılabilir. Bu ayrımında kullanılan bazı objektif göstergeler mevcuttur. Bunlar; iktisadi, sosyal ve sanayi/teknolojik göstergelerdir (Geray, 1991). Kişi başına düşen gelirin çok düşük olması, tarım dışı sektörlerin gelişmemiş olması ve bu sektörlerin seviyelerinin ilkel seviyede olması az gelişmişliğin ekonomik göstergeleri arasında sayılabilir. Az gelişmişliğin sosyal göstergelerine bakılınca yüksek doğum ve yüksek ölüm oranlarının olması, eğitimsizliğin yüksek olması ve yetersiz beslenme gibi maddeler görülmektedir. Az gelişmişliği gösteren imalat göstergelerine ise ilkel üretim yöntemlerinin kullanılması, sahip olunan imkanların verimsiz ve yanlış kullanılması örnek verilebilir (Tolunay ve Akyol, 2006). Bu noktadan hareketle, kalkınma arayışları; azgelişmiş, gelişmemiş ya da geri kalmış ülkelerin başvurdukları bir yol olup buradaki temel amaç, bulunulan seviyeden yukarıya çıkmak ve ilerlemiş, kalkınmış ve sanayileşmiş ülkelere yetişmektir.

Kalkınma teorileri/kuramları, gelişmemiş ülkelerin bu teorileri izlemeleri halinde gelişmişlik seviyelerini arttıracakları varsayılan teoriler/kuramlar olup her ülke ve bölge için geçerli olmayan teorilerdir. Çünkü yeryüzü nasıl birbirinden farklıysa üstünde yaşayan insanların özellikleri de o şekilde farklıdır. Ancak, bütün bu farklılığa rağmen benzer özellikleri bir arada taşıyan toplumlar vardır ve bunlar da

diğer toplumlardan farklıdır. Dolayısıyla, burada herkes için geçerli bir şablon bulunmamakta olup (Şenses, 1996/2015: 36) kimseye tek tip bir model önermesi yapılmamaktadır.

1.1.3.Az gelişmişlik

Az gelişmişlik, gelişmiş ülkelerin ortaya çıkmasıyla birlikte geride kalan ülkelerin durumunu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır ve kullanılmaktadır (Sarı, 2011: 23-28). Sahip olunan potansiyeli kullanamayan veya atıl kullanan ülkeler bu tanıma örnek teşkil etmektedirler. Bu terim dışında aynı gelişmemişlik durumunu belirten başka kelimeler de bulunmaktadır. Bunlar: gelişmekte olan, gelişmemiş, geri kalmış, kalkınmamış ülkeler, sanayileşmemiş ve tarım ülkeleri olarak belirtilebilir. Az gelişmişlik kavramı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığını kazanan ve henüz bağımlı olan ülkeleri tarif etmek için yine batılı iktisatçılar tarafından iktisat literatürüne kazandırılmıştır (Başkaya, 2001: 39-40).

Az gelişmişliğin göstergeleri çok sayıda olup sayısal ve sayısal olmayan şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sayısal göstergelerde bir ülkenin temel makro ve sosyo ekonomik (kişi başına düşen gayri safi milli gelir gibi) verileri kullanılırken; sayısal olmayan göstergelerde ise siyasal ve hukuksal veriler (can ve mal tehdidinin bulunması gibi) kullanılmaktadır (Çiftçi, 2008: 53).

Az gelişmişliğin sebepleri çok çeşitli olsa da temelde az gelişmişlik/gelişmemişlik gelişmişliğin/zenginliğin belli yerlerde birikmesiyle ortaya çıkmış ve yeryüzünde gelişmişlik farklarına yol açmıştır. Gelişmişlik tarih boyunca zenginlik ile eşanlamlı kullanılmış olsa da son üç yüzyıldır gelişmişlik sanayileşme ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ayrıca, İngiltere’de başlayan sanayi devrimi, bir dönüm noktası sayılmış gelişmişlik, kalkınmışlık ve modernlik gibi terim ve kavramlar devrimle beraber kullanılmaya başlanmış ve gelişmiş-gelişmemiş ayrımı daha net olarak ortaya çıkmıştır (Sarı, 2011: 23-28).

Az gelişmişliğin sona ermesi için gelişmiş ülkelerin kendi gelişme süreçlerinde izlemiş oldukları yolları izlemek gerekmektedir. Chang’ın *Kicking Away the Ladder* (2002) adlı kitabında bahsettiği üzere, gelişmiş ülkeler kendi gelişme yöntemlerini gelişmemiş ülkelerin takip etmemesi için gelişme merdivenini onların önünden

itiliyorlar. Bu sayede gelişmemiş ülkeler, gelişmiş ülkeler için pazar haline gelmekte ve bu durumun sürmesi için kendilerince tüm tedbirleri almaktadırlar (H.-J. Chang, 2002).

1.2.Müdahalecilik

Müdahalecilik, temelde bir devletin kendi ekonomik düzeninde işleyen herhangi bir sektörü uluslararası rekabete hazır değil iken onu dış ticarete (vergileme gibi) koruması anlamına gelmektedir (Demirdöğen, 2011: 15-16). Bu müdahale/koruma süreci ürün ya da sektörün uluslararası pazarda rekabet edebilir seviyeye gelmesiyle uluslararası pazara açılması için devlet tarafından sona erdirilmektedir. Dış ticarete müdahalecilikte yerli üreticiyi yabancı üreticiye karşı korumak ve bu sayede toplumsal refahı artırmak amaçlanmaktadır (Seyidoğlu, 1992). Devlet müdahalesiyle iktisadi büyüme ve kalkınmanın sağlandığı bir başat örnek olarak Güney Kore verilebilir. Konunun açık bir şekilde anlaşılması adına bir örnek vermek yerinde olacaktır:

“Apple, yeni tablet bilgisayarı Ipad3’ü 2010 Nisan ayında piyasaya sürdü. Güney Kore’nin bu alanda iddialı firması Samsung’un kendi tablet bilgisayarı henüz hazır değildi. Bu bilgisayarlar Wi-Fi modelleri için herhangi bir GSM operatörü aboneliği gerektirmemesine rağmen KCC (Korean Communications Commission), ürünün internet bağlantısı olması sebebiyle ülkede satılabilmesi için sertifikasyondan geçmesi gerektiğini açıkladı. Bu olmadan kullananlara üç yıl hapis veya 20000 ABD doları para cezası uygulanıyordu. Samsung kendi tablet bilgisayarını Apple’dan on ay sonra piyasaya çıkardı, bundan kısa bir süre sonra da Ipad3 için ithal müsadese verildi. Bu davranışın serbest ticaret kurallarına uygunluğu tartışılabilir, ama neticede Kore Hükümeti Samsung’a çok değerli bir on ay kazandırmıştır” (Yücel, 2015: 115).

Örnekten de anlaşılacağı üzere müdahale, uluslararası rekabete hazır olmayan bir sektörü devlet eliyle korumaktır. Müdahalecilik, ülke ekonomisinde iktisadi hayata sistemli ve kapsamlı şekilde müdahale etmek anlamını da içermektedir. Kapitalist sistemde (1929 Buhranı örneğinde olduğu gibi) ekonominin tamamen serbestiyeti

bazen piyasanın kendiliğinden istenilen hedef yerine, niyet edilmeyen ve geri dönüşü zor olan noktalara (ekonomik kriz gibi) gitmesine yol açmaktadır. Bu sebeple, ekonominin istikrarsızlığını ve piyasanın başarısızlığını gidermek amacıyla etkin ve kontrollü müdahale (Keynesyen ekonomi politikalarıyla müdahale örneklerinde olduğu gibi) söz konusu olmaktadır (Güvenek, 2009: 45-62).

Dünya Savaşı'nın ardından galip devletlerin mağlup devletler üzerinden uygulamaya koydukları dünya düzeni, dünya ekonomisini de etkilemiş olup gelişmemiş devletlerin taleplerini azaltan yönde daraltmıştır. Bu daralma sonucu ham madde ihracatından başka ihracat yapamayan gelişmemiş (başta bozgun/yenik ittifak devletlerinden Almanya, Avusturya gibi) ekonomilerdeki talep yetersizliği ve buna bağlı ekonomik durgunluk yüzünden biriken bir arz fazlalığı zamanla büyümüş ve talep yetersizliği yüzünden 1929 yılında küresel bir krize dönüşmüştür (Kazgan, 2008: 43). Bu krize kadar hiç sorgulanmayan klasik iktisat yaklaşımı sorgulanmaya başlanmış ve John Maynard Keynes tarafından 1973 yılı petrol krizine kadar geçerli olacak olan Keynesyen yaklaşım yerleşmeye başlamıştır (Yasa, 2017: 282-298).

Keynes, devletin klasik yaklaşımda sınırlanan rolünü krizin aşılması için artırmayı savunmuş ve ekonomiye sistemli müdahale edilmesi gerekliliğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda efektif talebi artırmak amacıyla istihdamı artıracak ve kaynakların dağıtımını etkin hale getirecek müdahaleyi merkantilistlerden uzun bir aradan sonra dile getirmiştir (Keynes, 1967: 43).

1.3.İktisadi Akımlarda Müdahalecilik

İktisadi ekoller(okul), iktisat tarihi boyunca ekonomiye etkisi olan düşünceleri ele almış ve değerlendirmişlerdir. Aşağıda ekonomiye müdahale anlayışının iktisadi okullardaki yansımaları sırasıyla ele alınmıştır.

1.3.1.Merkantilistler

Merkantilistler, devlet müdahaleciliğinin kurucusu sayılmaktalar ve ilk devlet müdahale doktrinini onlar ortaya koymuşlardır. Ancak, bu düşünce Keynesyen doktrin gibi kapsamlı, sistemli ve planlı olmayıp temelinde ulusun zenginliğini değerli madenle ölçen ve zenginliğin eksilmemesi için madenlerin ülke içinde kalmasına yönelik müdahaleyi hedefleyen bir düşüncedir (Verburg, 2012: 523-524).

Bu çerçeve içerisinde yatırımı ve üretilen malların ihracatını teşvik edici politikaları savunan bu görüşün başlıca savunucuları David Hume, Jean Baptiste Colbert ve John Locke olmuştur (Yasa, 2017: 284).

Toplumun zenginliğini devletin zenginliğiyle eş gören merkantilist düşünce akımı, devletin zenginliğinin (altın ve gümüş gibi) ülke dışına çıkmaması amacıyla ithalatı kısıtlayıcı ve bunun yanında ülke dışındaki zenginliğin kazanılması için ihracatı teşvik edici tedbirlerin alınması noktasında politikalar üretmişlerdir (V. Savaş, 2000: 138). Sanayi devrimi öncesinde neredeyse 300 yıl boyunca ekonomiye hâkim olan bu düşünce akımının oluşmasında devlet yönetimini etkileyen tüccarların servet biriktirme meraklarının da etkili olduğu söylenebilir (Ölmezoğulları, 2003: 44-46).

1.3.2.Fizyokratlar

Fizyokratlar, merkantilizme tepki olarak ortaya çıkmış olup toprak kapitalizminin temsilcisi olmuştur. Fizyokrasi anlayışında Merkantilist yaklaşımdaki devlet müdahalesini eleştirilmiş ve Tanrı'nın yarattığı doğal düzene müdahalenin ters sonuçlar doğuracağı ileri sürülmüştür. Levis Haney Fizyokrat düşüncede devletin sadece bireyin özgürlüğü, mal varlığı ve hayatı önündeki engelleri kaldırmakla görevli olduğunu ileri sürmektedir (Haney, 1911: 140). Fizyokrasinin ortaya çıktığı 18. Yüzyılda Aydınlanma Çağı sosyal bilimlerin özgürleşmesini sağlamış bir dönem olsa da dini inançlarının etkisinde doğa yasalarına saygıdan doğal düzene müdahaleyi doğru bulmamışlardır. Fizyokrasinin en önemli savunucuları arasında François Quesnay ve A. Robert Jacques Turgut sayılmaktadır (Eren, 2015: 15).

1.3.3.Klasik İktisat

Klasik iktisat Adam Smith ile vücut bulmuş olup merkantilistleri eleştiren fizyokratlar ile benzer görüşleri paylaşmışlardır. İktisat ilmi, Adam Smith ile birlikte bir bilim dalı haline gelmiş ve klasik adını ise J. M. Keynes'in kendisinden öncekileri klasik dönem olarak adlandırmasıyla almıştır (Eğilmez, 2015). Yaklaşık bir asır iktisat politikalarını etkileyen bu düşünce akımının başlıca temsilcileri İngiltere'den Adam Smith, David Ricardo, T. Robert Malthus, J. Stuart Mill ve Fransa'dan J. Baptiste Say'dir. Klasik iktisat anlayışı liberalizmi de içerdiğinden bu temsilciler aynı zamanda liberalizmin de büyük savunucularıdır (Yasa, 2017: 284). Liberalizm,

bireysel faydayı maksimize etmeyi amaçlayan ve hareket alanına müdahaleye karşı çıkan bir düşünce olduğundan klasik iktisat anlayışı da devlet ile birey arasındaki ilişki üzerine odaklanmakta ve bireysel girişime devletin müdahalesini reddetmektedir (Erol, 1992: 146).

Klasik iktisat, fizyokratlardan esinlenerek özel teşebbüsün faaliyet gösterdiği piyasada bir görünmez elin varlığından bahsetmektedir. Onlara göre, piyasayı bu görünmez el dengeye getirir ve bu denge üzerinde tam istihdam gerçekleşir. Dolayısıyla, devletin ekonomiye müdahalesine gerek kalmaz. Fakat bu sistemin çalışması için de devlet gereklidir. Klasik iktisat anlayışının devletten beklediği görevlerin başında iç ve dış güvenliğin sağlanması, toplum içinde adaletin tesis edilmesi ve piyasaya müdahale edilmemesi gelmektedir (Yasa, 2017: 285).

1.3.4.Marksizm

Marksizm, klasik iktisadi teoriye karşı ortaya konmuş en büyük eleştiri teorisi olarak kendisine tarif eder. Karl Marks, gelir dağılımındaki adaletsizliği ortadan kaldırmanın tek yolunun üretim araçlarını burjuvaziden alarak topluma vermek olduğunu savunmuştur. Ayrıca, Marks'a göre devlet üretim araçlarının sahiplerini (özel teşebbüsün çıkarlarını) koruduğundan ötürü devletin ortadan kalması gerektiğini ve ancak bu şekilde sınıfsız bir toplumun kurulabileceğini de belirtmiştir (V. Savaş, 2000: 469-470).

Klasik iktisadın ileri sürdüğü bireysel çıkarın toplumsal çıkar ile uyumlu olacağı tezine karşı çıkan ve üretim araçlarının topluma aidiyetini ileri süren Karl Marks'ın bu düşünceleri kendisinden sonra gelen iktisatçıları da etkilemiştir (V. Savaş, 2000: 487). Toplumsal paylaşımı savunan Marksist anlayışta iktisadi kaynakların üretimi ve paylaşımı noktasında planlama gereği hissedilmiş ve planlama kavramı sosyalist sistemin kapitalist sisteme bir mirası olmuştur (Raico, 1992).

1.3.5.Neo Klasik İktisat

Neo klasik iktisat akımı, 1870'li yıllardan 1920'li yıllara kadar geçen sürede ortaya çıkmış olup liberal düşünceden taviz vermeden klasik iktisat anlayışı üzerinde bir takım değişiklikler yapmışlardır (Kazgan, 2006: 106). Neo klasik iktisatın başlıca temsilcileri Alfred Marshall, Leon Walras, Francis Y. Edgeworth, Vilfredo Pareto,

Arthur C. Pigou, Irving Fisher, W. S. Jevons, Carl Menger olarak kabul edilir. Neo klasik iktisatçılar, marjinal verim yasasını ileri sürmüşler ve o zamana kadar sürdürülen makro iktisadi değerlendirmelere karşın piyasayı ele alıp mikro iktisadi değerlendirmeleri ilk kez yapmışlardır (C. C. Aktan, 2003).

Tam rekabet piyasası koşullarının geçerli olduğu piyasada optimal dengenin kendiliğinden gerçekleşeceğine inanan bu yeni akımın temsilcileri, haleflerinden farklı olarak tam rekabet koşullarının gerçekleşmeyeceği durumları varsaymış ve bu durumlarda devletin müdahalesinin gerekli olduğunu ilk kez ifade etmişlerdir (Ülgen, 2005: 26). Piyasa başarısızlığı teorisini ilk kez dile getiren bu ekol bu aksak durumdan kurtulmanın yolu olarak devlet müdahalesini çıkar yol olarak göstermişlerdir. Piyasa; aksak rekabetin sonucu, dışsallıkların varlığı ve kamusal malların olması halinde başarısız olmaktadır (Yasa, 2017: 287).

1.3.6.Keynesyen Yaklaşım

Keynesyen yaklaşım, 1929 yılında ABD’de yaşanan Büyük Buhrandan sonra klasik iktisadın yerine 1973 yılı petrol krizine kadar ekonomi politikalarını etkilemiş iktisadi düşünce akımıdır. Klasik iktisadın aksine devletin ekonomiye müdahalesini savunan bu düşünce akımı, John Maynard Keynes tarafından her ne kadar 1929 yılı krizini müteakiben ortaya atılmış olsa da Keynes, I. Dünya Savaşı’nın bitimini takip eden yıllarda ekonomiye müdahaleyi savunmuştur. I. Dünya Savaşı sonrası galip devletlerin mağlup devletlere yapmış olduğu ekonomik yaptırımlar sonucu ekonominin müdahaleye muhtaç olduğunu mağlup devletleri izlemek suretiyle müdahalesiz dönemden müdahaleci döneme geçişin fikri dönüşümünü gözlemlemiştir. Bu gözlemini 1926 yılında yazmış olduğu “The End of Laissez-Faire” (Bırakınız Yapsınların Sonu) kitabında dile getirmiş ve klasik iktisat teorilerinin sonuna gelindiğini ve yeni bir aşamaya geçildiğini böylece bir değişimi ve dönüşümü işaret etmiştir (Keynes, 1926: 593).

1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhran sonrası yaşanan ekonomik kriz ile birlikte Keynes’in belirtmiş olduğu önermeler gerçekleşmiş ve I. Dünya Savaşı sonunda ortaya attığı düşünceleri ispatlanmıştır. 1929 kriziyle ortaya çıkan işsizliği de ele alıp değerlendirdiği 1936 yılındaki eseri “Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi” ile Keynes, görüşlerini temellendirmiş ve işsizliğin ortadan kaldırılması için bizzat

devletin ekonomiye müdahalesini savunmuştur. Liberalizmin yuvası olan ABD’de takip edilen klasik iktisat politikalarının temel öğretisi olan müdahalesiz piyasa ilk kez terkedilmiş ve ABD bu krizi atlatmak için ortaya koyduğu çözüm önerilerini Keynesyen fikirlerden edinmiştir (Braudel, 2006: 530).

Keynes klasik iktisat teorisinin temel ilkelerini 1929 krizi özelinde değerlendirmiş ve onlar üzerinde radikal değişikliklerde bulunmuştur. Klasik iktisadın serbest piyasası 1929 yılında başarısız olmuş ve müdahalesiz düzelmemiştir. Devlet müdahalesi sayesinde eksik rekabet şartlarında da olsa piyasa tekrar dengeye kavuşmuştur. Ayrıca Keynes, klasik iktisadın iddia ettiği ücret ve fiyatların esnekliği fikrine karşı çıkmış ve bunun uygulamada böyle olmadığını, uzun dönemli sözleşmelerin ücret ve fiyatları sabit kıldığını belirtmiştir. Likitide tuzağını öne süren Keynes yatırım ile faiz arasındaki ilişkiden bahsedip klasik iktisadın ileri sürdüğü tam rekabet koşullarının gerçekleşmesinin oldukça güç olduğunu beyan etmiştir. Bu durumda piyasanın kendiliğinden dengeye gelmemesi için birçok sebebin var olduğunun altını çizmiştir (Kök, 2000: 283).

Keynes’e göre, klasik iktisadın tezlerinden tam rekabet koşullarının oluşmaması halinde aksak rekabet koşulları geçerlidir ve eksik istihdam durumunda efektif talebin artması için devletin üretim ve yatırımın gerçekleşmesi amacıyla bizzat kendisi ekonomiye müdahale etmelidir (Keynes, 1980: 52-55). Keynes ile birlikte devlete biçilen rolde genişleme söz konusu olmuş artık devlet jandarmadan ziyade gelirin adil dağılımını sağlayan, işsizlikle mücadele eden ve ekonomiyi tekrar istikrarlı haline getirmeye çalışan bir yapıya bürünmüştür (Küçük, 1978).

Ekonomiye müdahaleyle özdeşleşen Keynesyen Yaklaşımdan hareketle dünyada refah devleti ortaya çıkmıştır. Ekonomik hayatın düzenlenmesi için müdahalenin dışında da kullanılan Keynes’in görüşleri toplumsal hayatta da bazı düzenlemeleri devlet eliyle kolaylaştırmıştır. İşçi ve işveren haklarından hareketle başlayan düzenlemeler sosyal refah devletinin doğmasını sağlamıştır (Özdamar, 2007: 102).

Keynesyen düşünceye göre, ekonominin durağanlaştığı dönemlerde kamu harcamaları aracının kullanılmasıyla ekonomideki durağanlıktan gelişme ve büyümeye geçilebileceği iddia edilmektedir. Ekonomiye müdahalede en önemli araçlardan sayılan kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki

mevcuttur. Keynesyen görüşü destekler nitelikteki Wagner yasasına göre, ekonomik büyüme arttıkça kamu harcamaları da artar. Ancak, bu ilişkinin tersinin geçerliliği noktasında literatüre yansıyan ortak bir karar mevcut değildir (Tuna, 2013). Buna rağmen ekonomide büyüme gerçekleştiğinde kamu harcamalarının artması teşvik edilmelidir. Kadir Tuna (2013) tarafından yapılan ampirik teste göre, ekonomik büyüme ile kamu harcamaları arasında anlamlı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

1.3.7.Ordo Liberalizm/Alman Liberalizmi

Alman liberalizmi olarak da anılan Ordo liberalizm, 1930-1940 yılları arasında Almanya, Freiburg Şehri'nde bulunan Albert Ludwig Üniversitesi'nde çalışan bir Alman iktisatçı (Walter Eucken) ve bir Fransız hukukçu (Franz Böhm) tarafından ortaya atılmıştır. Ekonomik Düzen Teorisi ve Ekonomik Anayasa Hukuku şeklinde kurgulanan düşünceye göre, liberal düşüncenin eksik kaldığı yerlere eklemeler yapılmıştır. 1950'lere doğru ise Müller Armack bu düşünce teorisini yeniden ele almış ve serbest piyasa ekonomisine yerine sosyal piyasa ekonomisi düşüncesini geliştirmiştir. Freiburg okulu temsilcileri, klasik okulun sınırlı devleti yerine aktif, yapıcı ve fonksiyonel devlet anlayışını savunmaktadır. Ancak, bu devlet aşırı müdahaleci devlet değildir. Bunun yerine, politik düzen ve kuralları oluşturan devlet vardır. Ordo latince doğal düzen anlamına gelmektedir. Onlara göre, piyasadaki rekabet yetersiz olup devlet tarafından teşvik ve desteğe muhtaçtır. Devletin aksak piyasayı ve haksız rekabeti engelleyecek bir rolü olmalıdır. Kendi kendine başıboş bir piyasanın rekabeti sağlamayacağını ileri süren bu teori, devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur (C. C. Aktan, t.y.).

1.3.8.Neo Liberalizm

Neo liberalizm, Keynesyen doktrinin 1973 yılında yaşanan stagflasyona cevap verememesi üzerine ekonomiyi etkilemeye başlamıştır. Devletin ekonomiye müdahalesini tekrar kısıtlanması gerektiği görüşünü benimseyen neo liberal iktisatçılar klasik iktisatın önermelerini yeniden yorumlama yoluna gittiler. Buna göre, piyasa kendi başına kalmadığı müddetçe piyasa dengesi sağlanamaz. Devletin ekonomiye müdahalesi lüzumsuzdur ve iktisadi kaynakların etkin dağılımını engeller (Yayman, 2000: 145).

Chicago ekolünün temellerini attığı neo liberal düşünce akımı, iktisadi kaynakların en iyi paylaşımının piyasanın özgürleştirilmesiyle sağlanacağına ve devletin müdahalesinin ise piyasada tedirginlikten kaynaklı bir düzensizliğe yol açacağına inanır. Ayrıca, bu görüş fizyokratlardan gelen doğal düzen ve Adam Smith’den gelen mülhem görünmez elin piyasayı düzenlediğine de atıfta bulunur (F. Ercan, 1995: 355-356). Neo liberalistler, devletin Keynesyenizm öncesi dönemde olduğu gibi sınırlı devlet rolüne sahip olması gerektiğine inanırlar (Türkay, 2009: 329-330). Neoliberal iktisata göre, az gelişmiş devletler dış ticarete ne kadar isteklilerse o kadar gelişme kat edebilirler ve devletin ekonomiye müdahalesi oldukça piyasada beklenen denge gerçekleşemez (Türkay, 2009: 33).

1.3.9.Monetarizm

Monetarizmin kurucusu sayılan Milton Friedman’a göre, devletin ekonomiye müdahalesi ekonomiye nominal etkiden başka bir işe yaramamaktadır. Ayrıca Friedman, enflasyonun devlet eliyle dikkatsiz para arzıyla ortaya çıktığını ileri sürmektedir(Friedman, 1953: 6-8). Bu durum, istikrarsız bir ekonomiye ve enflasyonlu bir hayata neden olmaktadır.

Friedman’a göre, enflasyonu ortadan kaldırmak için para politikası en etkili politikadır. Para arzı ekonomideki gelişmelere paralel olarak kontrollü bir şekilde yapılmalıdır. Devlet toplumda düzeni, piyasada rekabeti sağlamakla yükümlüdür piyasaya müdahale etmekle değil. Devlet üstüne düşen görevleri yerine getirmediğinde sorunların sebebi olmaktadır (Ö. Demir, 1996: 81-83).

1.3.10.Yeni Klasik İktisat ve Rasyonel Beklentiler Teorisi

Rasyonel beklentiler teoremi olarak da anılan yeni klasik iktisat anlayışı, 1960’lı yılların sonlarına doğru ortaya çıkmıştır. Monetarist anlayışın bir parçası olduğu ileri sürülse de ayrı olarak anıldığı da bilinmektedir. Rasyonel beklentiler teorisinin fikir babası John Muth’tur. Bu teoriye Robert Lucas, Thomas Sargent ve Neil Wallace katkıda bulunmuştur.

Yeni klasik anlayış da klasik anlayış gibi devletin ekonomiye müdahale etmemesini ve maliye politikasının ekonomi üzerinde olumsuz etkisi olacağını savunur. Ayrıca bu görüş, piyasada enformasyon farklılıklarının olmamasını isterken piyasa üzerinde

yasal sınırlamalara da karşı çıkmaktadır. Yeni klasikler, devlet harcamalarının toplam talep üzerinde bir etkisinin olmayacağını da dile getirmektedir(V. F. Savaş, 1994: 242-243).

1.3.11.Yeni ve Post Keynesyen İktisat Yaklaşımı

1980’li yıllarla birlikte uygulamaya konan neoliberal politikaların başarısız olmasıyla birlikte ortaya çıkan başarısızlıklara keynesyen önerileri ileri sürülmeye başlanmıştır. İlk olarak Yeni keynesyen görüş ortaya çıkmış ve bunu Post keynesyen görüş takip etmiştir. Yeni keynesyen görüş ABD’de ortaya çıkmış ve yeni klasik iktisadın uzun vadede bıkkınlık getirirse de başarılı olacağına inanmıştır. Post keynesyen iktisat ise İngiltere’de ortaya çıkmış ve yeni keynesyen yaklaşım gibi klasik iktisadı kabul etmemiştir. Keynesyen iktisadın temel varsayımlarına dayalı kalan post keynesyen iktisat devlet müdahalesine dayalı çözüm reçeteleri önerilerinde bulunmuşlardır (Ayşen ve Özlen, 2014).

1.3.12.Arz Yanlı İktisat

Arthur Laffer, arz yanlı (yönlü) iktisadı klasik iktisadın modern yorumu olarak tanımlamakta ve bu teorinin temelde teşviklere dayalı olduğunu ileri sürmektedir. Oysa, arz yönlü iktisat ekonomiyi etkileyen tüm disiplinler ile ilgilenmekte ve onların etki derecelerini irdelemektedir (V. F. Savaş, 1999: 957).

Arz yönlü iktisat, keynesyen maliye politikalarını çok eleştirmişler ve devletin ekonomiye ile ilişkisini temelde vergi odaklı ele almışlardır. Bu teori, devletin vergiyi kamuya hizmet bedeli olarak almasına karşı çıkmamaktadır. Sadece, verginin fazla alınması sonucu enflasyon ve bütçe açığının ortaya çıkacağını öne sürmektedir. Buradan hareketle, devletin vergilerinde belli bir kısıtın olması gerektiğini savunmakta, ayrıca kamu harcamaları ve vergilerin eş anlı olarak azaltılmasını önermektedir (O. Demir, 1997).

1.3.13.Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal İktisat

Kamu tercihi teorisi de neo liberal akım içerisinde kabul edilmekte olup kamuya bakış açısından ötürü diğer düşüncelerden ayrılmaktadır. Kamu kesimi üzerine yoğunlaşan bu teori devlet müdahalesine farklı bir açıdan bakmaktadır. Devlette

göreve gelen bürokratlar göreve gelir gelmez kendi çıkarlarını arttırmanın derdine düşeceklerinden yapılacak devlet müdahalesiyle piyasada denge sağlanamaz (Neil, 2001: 262-264). Anayasal iktisat da kamu tercihi teorisinin bir parçası kabul edilmekte olup devletin ve yöneticilerin tüm eylem ve fiillerinin anayasaya uyumlu olması gerektiğini savunur. Ayrıca anayasal iktisat, piyasa başarısızlığını devlet müdahalesinin düzeltmeyeceğini ileri sürmektedir (N. Öztürk, 2004).

1.3.14.Kurumcu İktisat Ekolü

Kurumcu iktisat ekolünün kurucusu sayılan Thorstein Veblen, geleneksek iktisat anlayışının dışına çıkmıştır. Ona göre, bireyin tüm iktisadi kararları kurumların etkileri altında alınır ve birey kendini kurumların etkilerinden soyutlayamaz. Bireysellik kavramıyla toplumsallık kavramını karşılaştıran Veblen toplumun çıkarlarının bireyin çıkarlarının önüne geçebileceğini savunarak diğer çağdaşlarından ayrılmıştır (Kapp, 1976: 209-210). Bu doktrin, devlet müdahalesini iktisadi istikrarı sağlayan en önemli enstrüman görmekle birlikte devletin yadsınamaz ekonomik rolünü de kabul etmektedir (Ö. Demir, 1996: 66).

1.4.Ekonomiye Müdahalenin Dört Örneği

Ekonomiye müdahalede çok çeşitli yöntemler mevcut olmasına rağmen tez konusuyla ilişkilendirilen dört tane müdahale şekli aşağıda ele alınmıştır.

1.4.1.Devletçilik

Devletçilik, 1930-1938 yılları arasında Türkiye’de topyekûn kalkınmak amacıyla devlet eliyle uygulanan ve özel sektörün faaliyetlerini kısıtlamayan ekonomiye bir müdahale çeşididir. Uygulamada olduğu dönemde devletçilik ilkesi, kalkınma için bir araç olmuş amaç olarak görülmemiştir (N. Yıldız, 2009).

Dünyada, Sovyetler Birliği’nde sonra ekonomiye müdahale için plan geliştiren ikinci ülke konumundaki Türkiye (Sezen, 1999: 300), bu ilke sayesinde ülke ekonomisini uygulandığı süre boyunca hızla büyüttüştür. Türkiye Cumhuriyeti kurucusu sayılan Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün zamansız ölümü ile devlet idarecileri bu ilkeden vazgeç(iril)meye ve telkinler doğrultusunda tarımsal politikaları uygulamaya başlamışlardır (Yücel, 2015).

Devletçilik ilkesi, serbest piyasa ekonomisine karşı olmayıp onun yanında yer almış, destekleyici ve dışa karşı koruyucu bir anlayışa sahip bir şekilde uygulanmıştır. Ayrıca, devletçilik ilkesinde üretim araçlarının mülkiyeti sadece devlete ait olmayıp özel sektör ile paylaşılmıştır. Bu ilke gereği devlet, özel sektörün karlı yatırım anlayışından ötürü yatırım yapmadığı fakat yatırımın yapılması durumunda kamu yararının oluşacağı alanlarda yatırım yapmayı hedeflemiştir (Yücel, 2015: 34).

1.4.2.Devlet Kapitalizmi

Devlet Kapitalizmi, sanayileşmeyi başaran gelişmiş ülkeleri yakalama amacını taşıyan devletin bu amaçla iktisadi politikalar üretmesi ve ekonomi içerisinde yer almasıdır (Şimşek, 2015: 107). Devlet kapitalizmi her ne kadar da devletin tüm üretim araçlarına sahip olması anlamını çağırırsa da özü itibarıyla kapitalist sisteme uyumlu politikalar zinciridir. Devletin tüm üretim araçlarına Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) sahip olduğu manası günümüzde değişmiş ve dönüşmüştür.

Serbest piyasanın temsilcilerinden olan Amerika'da 2008'de yaşanan finansal krizden sonra zaten eleştirilmekte olan neoliberal politikalar daha da çok eleştirilmiş ve piyasaya devletin müdahalesi kaçınılmaz olmuştur. Böylelikle Post Washington Konsensüsü sonrası zaten irtifa kaybetmiş olan neoliberal politikalar iyice itibarsızlaşmış ve bu düşünce akımını ikame edecek yeni arayışlar almıştır. Tam bu noktada, kavramın ismi her ne kadar SSCB modelini hatırlatsa da uygulamada serbest kapitalist piyasada devletin piyasa başarısızlıklarını gidermek ve istikrarı sağlamak için serbest piyasada kendine rol biçmesi manasında devlet kapitalizmi manası ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2015: 106-144).

Yeni devlet kapitalizminin yükselişte olduğunu konu alan bir makalede aynen şunlar ifade edilmektedir:

“Devlet kapitalizmi uygulamaları genel olarak merkantilist döneme kadar dayandırılmakla beraber, yirminci yüzyılda Sovyetler Birliği'nde uygulamaya koyulan “Yeni Ekonomi Politikaları” (NEP) ve daha sonrasında da büyük buhran döneminde ABD 'de uygulanan New Deal

ve Türkiye gibi ülkelerin “devlet eliyle sanayileşme” modelleri de devlet kapitalizminin bir türü olarak kabul edilmektedir” (Şimşek, 2015: 106).

Serbest kapitalist piyasa elinin devletçe hedeflenen zirveye gitmesi yukarıdaki açıklamada da yer aldığı gibi sistemli devlet müdahalesine ihtiyaç duymaktadır.

1.4.3.Refah Devleti

Refah Devleti; sosyal refahı artırmayı, ulusal geliri adilane dağıtmayı amaçlayan ve kalkınma için ekonomiye müdahaleyi görev sayan devlettir (Giddens, 1994). Bu kavram, ilk olarak 1700’lü yılların sonunda Almanya’da sosyal güvenlik ile alakalı yapılan düzenlemelerle ortaya çıkmış (Güler, 2005: 29) olup iktisadi literatüre 1929 yılı bunalımını takiben Keynes tarafından kazandırılmıştır (Alp, 2009: 276).

Sosyal refah devleti uygulamalarının altın devri, II. Dünya Savaşı’ndan sonra başlamış olup 1973 yılında yaşanan petrol krizine kadar sürmüştür. Bu dönemin öncesinde ve sonrasında da uygulanmasına rağmen en çok rağbet gördüğü yıllar 1945-1973 yıllarıdır. Söz konusu yıllarda devletin toplumun çeşitli kesimleri arasında refahı ve sosyal barışı sağlamak üzere çok çeşitli düzenlemelerde bulunulmuştur (Kurşun ve Rakıcı, 2016: 148). Özellikle toplumun geri kalan kesiminin (engelli, işsiz, kadınlar ve çocukların) ihtiyaçlarının karşılanmasında ve onların karşı karşıya oldukları sorunların devlet eliyle çözüme kavuşturulmasında sosyal devlet aktif rol almıştır (Özdamar, 2007: 102).

İngiltere’de başlayan sanayi devrimiyle çalışma hayatı doğmuş ve çalışma hayatı ise sosyal refah devleti düzenlemeleriyle şekillenmeye başlamıştır. ABD’de yaşanan 1929 yılı bunalımı ile beraber gelen iş hayatındaki sorunları gidermeye yönelik yasal düzenlemeler ile liberal ekonomide sosyal atılımlara başlanmıştır (Koray, 2003: 67). Bu doğrultuda işsizlik, iş kazası, meslek hastalığı ve hastalık gibi hususlar sosyal güvenlik adıyla toplanarak bu hususlara devlet eliyle çözüm üretilmeye başlanmıştır (Hamitoğulları, 1982: 312).

Klasik İktisadın getirmiş olduğu liberalizm, kişi özgürlüğünü ve bireyselliği çok ön plana çıkardığından bireyin dışında kalan toplumun diğer fertlerini göz ardı etmeye yol açar. Tam bu noktada devletin sosyal rolü ortaya çıkar ve adaletli bir yaklaşımla ülkede yaşayan tüm insanlara eşit hakları dağıtmaya çalışır. 1929 yılında ABD’de

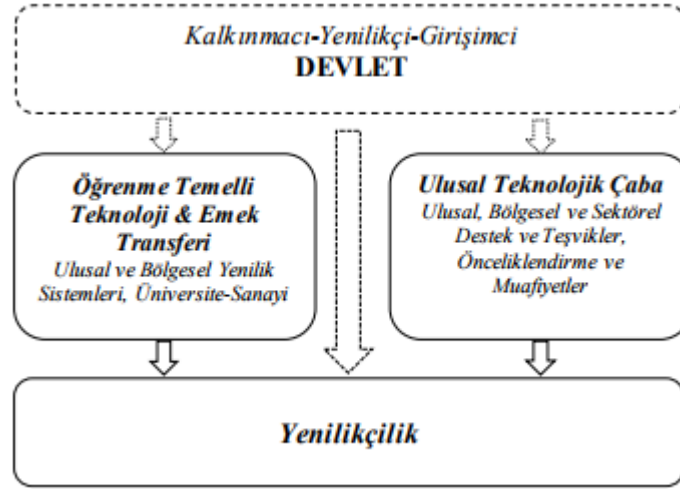
yaşanan Büyük Buhran neticesinde çok sayıda insan işsiz kalmış ve ABD hükümeti ekonomiyi tekrardan canlandırırken işsiz kalan insanlara da yardım etmiş ve ihtiyaçlarının bir kısmını karşılamaya çalışmıştır (Alp, 2009: 267).

1.4.4.Girişimci ve İnovatif Devlet

Girişimci devlet, özel sektörün piyasada yatırım riskini üstlenen devlet modelidir. Üretimin dört faktöründen girişimcilik üretimin gerçekleşmesi adına çok gerekli ve anahtar role sahiptir. Diğer üç faktör olan doğal kaynaklar, emek/insan gücü ve sermaye üretim sürecinde risk almadan üretim sürecinde bulunabiliyor olmalarına karşın girişimci üretimi yapmak için ciddi bir risk ile yüzleşmektedir. Bu risk, üretim sonucunda talebin olmamasıyla üretime harcanan paranın geri dönmeme ihtimalidir. Mariana'ya (2013) göre, tam bu aşamada devlet yatırımın riskini üstüne alarak yatırımı gerçekleştirir (Mazzucato, 2013). Yazar Mariana (2013) yine dünyada en son çıkan ve en büyük inovasyon ürünlerinin (İnternet, Facebook, Twitter, YouTube, iPhone, Google, Android gibi) ABD'nin bu girişimci rolüyle ortaya çıktığını iddia etmektedir.

İnovatif/Yenilikçi Devlet, devletin geç kalkınan ekonomilerin kalkınmış ekonomileri yakalayabilmeleri için uluslararası rekabete yönelik ekonomik politikaları üreten bir devlet modeli önermesidir (Böyükaslan ve Tiryakioğlu, 2016). Özellikle Aneesh Chopra tarafından öne sürülen bu düşünce akımı yeni teknolojilerin hükümeti nasıl dönüştürüp yenilikçi yaptığını konu almaktadır (Chopra, 2014).

Şekil 1: İnovasyon Formülü

Kaynak: Büyükaslan ve Tiryakioğlu, 2016.

Yenilikçi, inovatif, kalkınmacı ve girişimci devlet yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere genel anlamda devletin özel sektörün en büyük destekçisi olarak özel teşebbüsün ihtiyaç duyduğu gerekli destek, teşvik ve yönlendirmeleriyle öne çıkmaktadır. Burada önemli olan devletin düzenleyici rolünden özel kesimi faydalandırarak onların önündeki engeli kaldırarak ekonomiye yüksek katma değer sağlayan inovasyonun üretilmesini sağlamaktır (Büyükaslan ve Tiryakioğlu, 2016).

II. BÖLÜM

YENİ KALKINMACI DEVLET YAKLAŞIMI VE İKİ ÖNEMLİ ÜLKE DENEYİMİ

Yeni kalkınmacı devlet anlayışı literatürde doğu asyada çıkmış ve önemli örnekleri olarak Japonya ve Güney Kore ele alınmıştır. Kalkınmacı devlet anlayışı, ilk olarak bu uygulamalar doğrultusunda ortaya atılmış olduğundan devletlerin ekonomiyle olan ilişkisi dikkate alınmış ve yürütülen politikalar değerlendirilmiştir.

2.1.Kalkınmacı Devlet Yaklaşımı

Kalkınmacı devlet ifadesi, ilk olarak Chalmers Johnson tarafından Japonya sanayileşmesi örneğine atıf yapmak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla, bu ifade Japonya'nın başlattığı kalkınmacı devlet eğilimini vurgulamak için kullanılır (Johnson, 1982: 19). Yeni kalkınmacı devlet anlayışı, Doğu Asya devletlerinin ekonomileri üzerindeki uygulamaları ve ekonomiye özel sektörü destekleyici devlet müdahalesi anlamına gelir. Böylece, öncelikle kendi kendine yeterlilik ve bağımsızlık amaç haline getirilmiş olmaktadır.

Yaşar Serhat Yaşgöl'e göre, yeni kalkınmacı devlet anlayışının üç temel özelliği bulunmaktadır. Bunların ilki rekabet gücü yüksek sektörlerle yönelik politikaların belirlenmesidir (Yaşgöl, 2013: 124). İkinci özelliği nitelikli işgücünün geliştirilmesi iken üçüncü özelliği ise yönetim ilkesinin aktif kullanılıp kalkınma sürecine sadece sermayeyi değil aynı zamanda toplumun tüm kesimlerini de katmaktadır. Yeni kalkınmacı devletin Japonya ve Güney Kore ekonomisinde hem içe hem dışa dönük sanayileşme stratejisi uygulanmıştır (Çarıkçı, 1983: 29). Yani, sadece ithal ikamenin tek başına uygulanmadığı, bunun yanı sıra dışa dönük sanayileşme politikasının da uygulandığı kendilerine özgü bir karma kalkınma denemesidir (Düğer ve İsgender, 1999: 23-24).

Akademik dünyada iktisatçılar, Yeni Kalkıncı Devlet Anlayışını ortaya koyarken Doğu Asya'daki uygulama örneklerini¹ dikkate almışlar ve bu örneklerin özelliklerinden Kalkıncı Devlet'i tarif etmeye çalışmışlardır (Yaşgöl, 2013: 125-126). Linda Weiss'a göre (Weiss, 2000: 23), Yeni Kalkıncı Devlet'te şu özelliklerin olduğu söylenebilir;

- Gelişmiş devletlerle aradaki gelişmişlik farkını kapatmaya yönelik stratejik yatırım yapma kararlılığı,
- Yeni Kalkıncı Devlet Yaklaşımının proje ve fikirlerini uygulamaya amade bir kurumun olması,
- Stratejik yatırım yapma kararlılığını uygulamaya istekli bir kurumla beraber özel sektörü yönlendirme ve onunla işbirliği yapabilme kapasitesi.

II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Japonya öncülüğünde başlayan kalkınma süreci serbest piyasa yanlısı ve savunucuları tarafından hayretle izlenmiş ve serbest piyasa ile uyumlu bu anlayışı önce kalkıncı daha sonra ise revizyonist olarak değerlendirmişlerdir. Batı dünyasının sadece teknolojisini taklit eden Japonya geleneksel değerlerinin neredeyse tümünü korumuştur. Japonya'daki bu kalkınma süreci geleneksel değerler etrafında gelişmiş ve batılılaşmadan da kapitalist bir ekonomiye sahip olunabileceğini ortaya koymuştur (Z. Özdemir, 2005). Doğu Asya ülkeleri örneklerinden hareketle Chalmers Johnson'a göre (Johnson, 1982: 317-318), ekonomik kalkınmada etkin bir bürokrasi stratejik bir rol oynamıştır.

Gelişmemiş ve/veya gelişmekte olan ülkeler için Yeni Kalkıncı Devlet Anlayışı, gelişmiş ülkeleri sadece yakalama aracı değildir, aynı zamanda ulaşılan düzeyi de koruma amacı taşımaktadır. Chang'e göre (H. J. Chang, 2010: 82-96), günümüzde kalkıncı devlet için hala aktif, sistemli ve planlı bir devlet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır. 20. Yüzyılda tüm dünyada önem verilen ve yüksek katma değer sağlayan ağır sanayi üretim yöntemi 21. yüzyılda terkedilmeye başlanmış ve geleneksel üretimden ziyade yenilik, fikir ve düşüncenin çok önem kazandığı ve katma değer in inovasyonu yaratan yerde kaldığı bir döneme geçilmiştir. Üretimin

¹ Doğu Asya uygulama örnekleri derken Japonya, Güney Kore ve Tayvan kastedilmektedir.

küreselleştiği bu zaman diliminde rekabeti özel teşebbüsüne öğretebilen ve bunun için gerekli altyapıyı sağlayabilen ülkeler dünya hasılasından büyük parçayı almaya hak kazanmaktadır (Yaşgöl, 2013: 128).

Kalkınmacı devlet kısaca kapitalist sistem içerisinde sosyalist esintiler şeklinde tarif edilebilir. Ayrıca, serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu ekonomide serbest piyasaya değil özel teşebbüse planlı bir müdahale şeklidir. Japonya bu anlayışı ilk uygulayan örnek ekonomidir. Bu bağlamda, Japonya örneği incelendiğinde başlarda devletin kendisi tersanecilik, tekstil ve madencilik sektöründe faaliyet gösterirken daha sonra bu alanlardaki işletmelerini özelleştirmiş ve özelleştirmeden sonra söz konusu işletmeler üzerindeki kontrolünü sürdürmüştür (Ekşi, Kaya ve Tokucu, 2016: 1228-1229).

Kalkınmacı devlette hayata geçen devlet özel sektör işbirliği başarısı geliştirmekte olan ülkeler için bir tavsiye örneğidir. Bu uygulama örneği, her ne kadar başta Japonya, Güney Kore ve Tayvan olmak üzere bazı Doğu Asya ülkeleri için dile getirilse de ilk önce sanayi devriminin ilk gerçekleştiği İngiltere’de uygulanmış ve daha sonra diğer batılı devletler ABD gibi bu uygulamayı takip etmiştir. Buna rağmen Arjantin, Brezilya ve Meksika gibi Latin Amerika ülkelerinde de uygulanan kalkınmacı devlet anlayışı Doğu Asya ülkelerinde olduğu gibi başarılı olmamıştır. Bunda demokrasinin etkisi önemli bir etken olarak görülse de asıl etken kalkınmacı devletin ekonomi politikalarını uygulayan bürokratik yapı ve üst yönetimin kararlılığı olmuştur (Caldentey, 2008).

Caldentey’e göre (Caldentey, 2008: 30), kalkınmacı devleti diğer devletlerden ayırt eden özellikler şunlardır:

- Kalkınmacı devlet yaklaşımı özel sektörü destekler nitelikte piyasaya müdahale eden devlettir.
- Kalkınmacı devleti illa piyasada imalat yapan devlet olarak düşünmemek lazımdır. Devletin piyasada sahip olduğu kurumlar da olabilir. Fakat bu temel hedef değildir. Devletin özel sektöre destek vermesi, onu kendince stratejik olarak belirlediği alanlarda teşvik etmesi de ekonomiye müdahaledir.

- Kalkınmacı devletin yapacağı ekonomik müdahalenin önceden ve uzun vadeli olarak planlanmış olması önemlidir. Plansız, programsız bir müdahale söz konusu değildir.
- Ekonomiye müdahale tek elden yapılmalı ve bu karar merciinin kararları icrai olmalıdır. Japonya’da Uluslararası Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Güney Kore’de Ekonomi Planlama Kurulu örneklerinde olduğu gibi kurumlarla ekonomi planlaması siyasetin olumsuz etkisine kapalı olmalıdır.
- Toplumun ve özel sektörün ekonomiye müdahale noktasında alınacak kararlara aktif olarak katılması gereklidir.

Turok’a göre, kalkınmacı devletin politikalarını uygulayan karar alma organları siyaseten kısa vadeli popülist yaklaşımlardan uzak durmalı ve uzun vadede sadece ekonomi odaklı planlamalar yapmalıdır. Rant kollama işlemlerine girilecek olursa bu çabanın baştan ölü doğacağı düşünülmektedir. Planlama çalışmalarında toplumun tüm kesimlerinin ortak politika üretiminde bir araya toplanmasının politikaların toplumca benimsenmesini ve başarısını arttıracakı düşünülmektedir (Turok, 2010: 499-500). Kalkınmacı devlet, serbest piyasada müteşebbisleri özel bir teşvik ve destek politikası çerçevesinde desteklerken gerekli görmesi halinde kendisi de ekonomi alanında faaliyet göstereceği işletmelerini kurabilir. Buradaki amaç ekonominin başarısıdır ve özel sektör temsilcilerinin ihtiyaç duyduğu alanların tercih edilmesi elzemdir.

2008 finansal krizi, neo liberal politikaların devleti küçülterek ekonomide başarılı olunamayacağını göstermiştir. 1929 Büyük Burhan’ında olduğu gibi söz konusu 2008 krizinden de devlet müdahalesi sayesinde çıkmıştır ve devletin ekonomi üzerindeki rolü yadsınamaz hale gelmiştir. İktisadi literatürü tekrar arayışa sokan bu kriz müdahaleci devletin öne çıkmasını sağlamıştır. Tam bu noktada ekonomiye krizsiz başarılar yaşatan kalkınmacı devlet yaklaşımının tüm dünyada tartışılması ve iyi uygulama örneği olarak sunulması görüşü hakimiyet kazanmıştır (Turok, 2010).

Özel sektörün yatırım yapma aşamasında düşündüğü ilk husus yapacağı yatırımdan kar elde edip etmeyeceğidir ve yatırımcı kar getiren alana yatırım yapar kar getirmeyen alana yatırım yapmaz. Devlet ise kar getirmese bile varlık sebebi olan vatandaşlarına ihtiyaç duymaları halinde yatırım yapar ve onların ihtiyaçlarını giderme yolunda gayret gösterir. Bu minvalde özel sektörün yatırım yapılabilir

bulmadığı alanlarda devletin bulunması toplum için gerekli ve önemlidir. Özel sektörün devletin desteğini aradığı ve gerekli gördüğü alanlarda, devlet özel müteşebbisi teşvik edici araçlar kullanarak desteklemelidir (Mehrling, 2003).

Kalkınmacı devlet politikalarının uygulanması noktasında ülke genelinde ekonomik hayata etki eden kararları alabilme ve alınan kararları eksiksiz ve mazeretsiz uygulayabilme özelliği olan bir organizasyonel yapının kurulması gereklidir. Bahse konu bu yapının Japonya'daki karşılığı Uluslararası Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (MITI) iken Güney Kore'deki karşılığı ise Ekonomi Planlama Kurulu'dur. MITI örneğinde Johnson'a göre, bu kurum kurulurken kurum personelinde belli standartlar aranmamıştır (Johnson, 1982) ve onlarda sadece ülke ekonomisinin amaçlarına ulaşma gayreti aranmıştır. Uygulanacak ekonomik kararları toplumun tüm kesimlerine benimsetmek için tüm kesimlerin temsilcileriyle kararlar alınmıştır. Toplumun geleceği kaygısıyla oluşturulan bu kurumlarda siyasilerin oy alma endişelerinden uzak bir atmosferde uzun süreli plan ve programlar yapılmıştır.

Japonya'nın II. Dünya Savaşından sonra ve Güney Kore'nin ise 1960 yılından sonra hızlı kalkınmalarında 3 etken büyük rol oynamıştır:

- Birinci etken hızlı kalkınma için anahtar sanayi alanlarının seçilmesi,
- İkinci etken seçilen bu alanların ilk dönemlerde dış rekabetten korunması ve
- Üçüncü etken ise üretilen malların devlet referansı ile pazarlanmasıdır (Y. Chang, 2000).

Yukarıda sayılan etkenlere bakılınca devletin fiilen piyasada firma kurmadığı ve yönetmediği fakat hali hazırda piyasada faaliyet gösteren firmaları aktif bir şekilde yönlendirdiği görülmektedir. Kumanda ekonomilere benzemeden kapitalist ekonomik yapı içinde başarılı bir uygulama sergilenmiştir. Hızlı kalkınmada belirlenmiş anahtar sektörlerin ithal ikameci bir yöntemle dış rekabetten korunması ve geliştirilmesi hala geçerliliğini koruyan kurallardır. Ardından bahsi geçen ürünlerin yurtdışına devlet eliyle ve desteğiyle pazarlanması özel sektörün ihtiyaç duyduğu ve duyacağı devlet desteğidir. Burada öne çıkan ve göz ardı edilmemesi gereken altın nokta, kalkınmacı devletin özel sektöre ihtiyaç duyduğu ve rahat hareket edebileceği altyapının oluşturulması ve kurulmasıdır.

2.2.Kalkınmacı Devleti Gerekli Kılan Sebepler

Kalkınmacı devletin ekonomiye müdahale politikalarının gerekçeleri olarak da sayılan ve devletin ekonomiye müdahalesini kaçınılmaz kılan sebepler her ekonomide belirli ölçülerde bulunmaktadır. Bu gerekçelerin arasında piyasa başarısızlıkları ve özel söktürden kaynaklı sorunlar olmakla birlikte bunların dışında da sebepler mevcuttur. Devletin ekonomik görevleri arasında kaynak ve gelir dağılımında adalet, iktisadi büyüme ve kalkınma, ekonomik istikrar (fiyat ve ücret) ve bölgeler arası gelişmemişlik farkları bulunmaktadır. Devlet üretimde kaynak dağılımını ve üretim sonucu elde edilen gelirin dağıtımını konusunda adaleti sağlamakla kendisini görevli addeder. Ayrıca, iktisadi büyüme ve kalkınma ile birlikte ekonomik istikrarın sağlanması noktasında da devlete görevler düşmektedir. Vatandaşlarını refah içerisinde yaşatmak için bu görevleri yerine getirmek için devlet gerekli gördüğünde ekonomiye müdahale etmektedir.

2.2.1.Piyasa Başarısızlıkları

Klasik iktisadi anlayışına, keynesyen yaklaşım ve neo klasik iktisat anlayışı piyasa başarısızlığı teorisini kazandırmıştır. Bu teoriye göre, serbest piyasayı başarısız kılan bazı sebepler bulunmaktadır. Bunlar: serbest piyasada tam rekabetin sağlanamaması, dışsallıklar, kamusal mallar ve asimetrik bilgi eksikliği.

Tam rekabetin piyasada sağlanamaması: Bilindiği üzere tam rekabetin sağlandığı piyasada çok sayıda satıcı ve çok sayıda alıcı türdeş malı alıp satmalarıyla optimal denge kendiliğinden gerçekleşir. Gerçek dünyada, tam rekabet piyasasının olduğunu iddia etmek oldukça zordur. İçinde yaşanılan dünyada çok sayıda alıcı ve satıcının bulunmasına rağmen diğer şartların gerçekleşmemesinden ötürü tam rekabet piyasası gerçekleşmez. Geçişin serbest olması gereklidir bu piyasada ve doğal olarak geçişe engel olacak düzenlemelerin olmaması da gereklidir (Ülken, 1982: 189).

Tam rekabet piyasasında, birbirine tercih edilmeyen homojen malları (birbirinin aynısı malları) eş bilgi düzeyi ile satılır ve alınır. Ayrıca, üreticiler kar tüketiciler ise fayda hedeflemesi yaparlar. Ancak, tam rekabet piyasasında bu hususlar birer ütopyadan ibaret olup ulaşılamaz bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır (Alkin,

1980). Çünkü, gerçek anlamda birbirinin aynı malı satan ve alan belli sektörlerde satıcı ve alıcı olmasına rağmen tüm sektörlerde bu geçerli olmaz.

Bir ekonomide tam rekabet piyasası gerçekleşse bile dışsallıklar, piyasayı başarısızlığa uğratan bir başka sebeptir. Bir ekonomide üretimde ve tüketimde meydana gelen olumlu ya da olumsuz dışsallık, sektördeki diğer paydaşları olumlu ya da olumsuz yönde etkilemesiyle ortaya çıkar ve bu durumda da devletin piyasaya müdahalesi gündeme gelir (C. C. Aktan, 2001: 17).

Tam rekabet piyasasında piyasayı başarısızlığa uğratan bir diğer etken ve devletin ekonomiye müdahalesinin bir diğer gerekçesi de kamusal mallardır. En temel ve geleneksel kamusal mallar olarak eğitim ve sağlık hizmetleri görülse de günümüzde bu kamusal mallar artmış ve çeşitlenmiştir.

Tam rekabet piyasasında aksaklığa yol açan bir diğer husus ise satılan malın özelliklerini alıcısının bilmemesi veya eksik bilmesinden kaynaklı piyasa başarısızlığıdır. Satıcı sattığı malın kusurunu alıcısına bildirmemesinden ötürü alıcının kusurlu malı satın alması klasik iktisatta piyasada satılan malın özelliklerinin türdeş olmasıyla çelişmektedir. Bu durumda ortaya piyasa başarısızlığı çıkmaktadır.

Klasik iktisat anlayışında piyasa tam rekabet piyasasıdır ve piyasa kendi kendine optimum dengeye gelir ve pareto etkinlik ancak bu şekilde sağlanır. Klasik iktisatta liberal politikalar etkin olup devletin özel teşebbüse müdahalesine karşı çıkma anlayışı vardır (Biber, 2008: 64). Piyasa ekonomisi, optimal kaynak tahsisini sağlayamadığı zaman ortaya piyasa aksaklıkları çıkmaktadır. Tam rekabet piyasası koşullarının sağlanamaması, dışsallıkların olması, kamusal malların olması, ahlaki tehlikenin olması ve asimetrik bilgi eksikliği gibi durumlar da serbest piyasa başarısız olmaktadır (Akça, 2011: 181). Serbest piyasa ekonomisinin başarısız olduğu hallerde, devlet 1929 yılı bunalımında olduğu gibi ekonomiye müdahale etmektedir. Devletler piyasa aksaklıklarına müdahale ederken öncelikle kamu düzenini sağlamayı, sonrasında sürdürülebilir bir kalkınmayı sağlamayı ve ticari rekabeti sağlayarak tüketiciyi korumayı amaçlamaktadır (Orer, 2017).

Tarih boyunca iktisada adları ve savları zamana göre güncellense de Merkantilistler ve Fizyokratların düşünceleri hakim olmuştur. Yaşadığımız zaman dilimi de 1980 yılından itibaren dünyaya hakim olan neoliberal politikaların sorgulanmaya

başlandığı ve tekrar merkantilistleşmenin baş göstermeye başladığı bir dönemdir. 1929 Büyük Buhranı ile klasik iktisadın kesintiye uğraması, yerine temelde merkantilist düşüncenin olduğu Keynesyen politikaları getirmiş ve bu politikalar sayesinde sanayi üretiminde kısa bir kesintiden sonra üretime devam edilmiştir (Dardot ve Laval, 2012: 2-7).

Dünya sanayi üretiminin II. Dünya Savaşı sonrasında 1973 yılı petrol krizine kadar ortalama bir istikrarla artması ve bunun doğal bir sonucu olarak da bu süre aralığında dünya uluslararası ticaret hacminin giderek artması kapitalist ülkeleri (başta ABD, İngiltere ve Fransa gibi batılı devletleri) memnun etmiştir. Ancak, yaşanan petrol krizi Keynesyen iktisadın da ekonomide baş gösteren krizi gideremediğini ve yerine yeni politikaların getirilmesi anlayışını doğurup iktisatçıları arayışa sokmuştur (Bedirhanoglu, 2010: 43). Bu arayış sonunda Keynesyen düşüncenin yerine tekrar klasik düşünce neoliberal politikalar ile dünya üzerinde (başta ABD, İngiltere ve Türkiye gibi ülkelerde) uygulanmaya başlanmıştır (Yasa, 2017: 294-295).

Gelinen noktada, özellikle ABD’de 2008’de yaşanan krizle ve ABD hükümetinin krize müdahale etmesiyle Washington Uzlaşısıyla temellenen neoliberal politikalar da artık sorgulanmaya başlanmış ve bu durum iktisatçıları yeni arayışlara yöneltmiştir (Kaya, 2010: 14-17). Modern iktisat tarihi boyunca iki karşıt görüş birbiriyle dönemlere göre fikir yarıştırmışlardır: Merkantilistler ve Fizyokratlar. Bu iki görüş zamanın ihtiyaçlarına göre isim ve fikir değişikliklerine gitseler de temelde ekonomi üzerinde sırasıyla devlet müdahaleciliğini ve serbestiyeti savunmuşlardır. Bu minvalde devletler genellikle bu iki görüşten birini tercih etmişlerdir.

Gelişmiş ülkelere bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya gibi gelişme sürecinde ekonomik piyasanın kendi başına kalmasına ve hareket etmesine izin vermemişler ve tam aksine piyasayı yönlendirmişlerdir (Şenses, 1996/2015). Gelişme tamamlandıktan sonra ekonomileri için pazara ihtiyaç duyduklarında ise pazar bulabilmek için devletler arasında neo liberal politikalar vasıtasıyla serbest piyasayı savunmuşlardır. Bu amacı kolaylaştırmak için de Dünya Bankası’nı (World Bank, WB) kredi kaynağı ve Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund, IMF) bu bankanın kredilerini kullanma kriterlerini sağlayan kuruluş olarak kurmuşlardır (Eser, 1993: 69). Bu iki kurum vasıtasıyla kredi sağlanan devletten kredi karşılığında dış ticaret ve finansal piyasalarda serbestiyet,

küçültülmüş devlet ve özelleştirme gibi müdahale izni almışlardır (H. J. Chang, 2002).

Neo merkantilizm, neo liberal politikaların sorgulanmaya başlamasıyla beraber neo liberal politikanın boşalacak olan yerine geçmek için olgunlaştırılan iktisadi akımdır. Bu çerçeve içinde, 1980 yılından itibaren dünyada hüküm süren neoliberal kapitalizm 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) finansal krizin ortaya çıkması ve bu krizin dünya ekonomisini de etkilemesi üzerine devletin ekonomiye müdahale rolünü tekrar gündeme getirmiştir. Bu durum sadece ABD'de değil aynı zamanda ekonominin kontrolünü tamamen bırakmış olan devletlerin tekrar bu kararlarını gözden geçirmelerine vesile olmuştur. Özellikle devlet kapitalizmini tercih eden Çin ve Rusya Federasyonu'nun krizden çok az etkilenmesi bu duruma çok güzel örnekler niteliğindedir (Şimşek, 2015). Ek olarak, yeni kalkınmacı devlet politikalarını kendi ekonomilerinde uygulamış olan diğer devletlerde de müdahaleci devletten kaynaklı ekonomik krizlerin yaşanmamış olması da serbest piyasayla müdahaleci piyasanın farkını gözler önüne sermektedir.

2.2.2.Ekonomik Dalgalanmalar

Ekonomik dalgalanmalar, bir ekonominin pek çok sektöründe meydana gelen salınım şeklinde ortaya çıkar. Kısa, orta ve uzun süreli olarak ekonomiye etki eden bu dalgalanmalar düz bir trend halinde meydana gelmemektedir. Kısa süreli olanlar, 3-4 yılda yaşanana küçük, 9-10 yılda yaşanana orta ve bu sürelerden daha uzun olana ise uzun dönemli dalgalanma denir. Ekonomik dalgalanmaların gerçekleşme sebepleri arasında toplam gelir ve toplam harcama uyumsuzluğu, gelir dağılımının adaletsiz dağılması, beklenmedik şoklar ve teknolojik gelişmeler sayılabilir. Ekonomik dalgalanmaların yaşanması halinde toplumun huzuru ve düzeni tehlikeye girmesi söz konusu olduğundan devletin ekonomiye müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır(O. Demir, 1997: 151-168).

2.2.3.Özel Sektörün Yetersizliği ve Tasarruf Eksikliği

Geri kalmışlığın sadece neoliberal politikalardan kaynaklı tek bir değişkenle izahı mümkün olmayıp bu geri kalmışlık olgusu üzerinde çok sayıda değişkenin etkili olduğunu belirtmek gerekir. Söz konusu değişkenlerin en başında özel teşebbüsün

sahip olduğu teknik bilgi ve beşeri sermaye düzeyinin yetersizliğidir. Bunu sermaye yetersizliği ve tasarruf yapma bilgisinin eksikliği takip etmektedir (Zerenler, 2004: 187).

Yatırım, sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma için büyük bir öneme sahip olup yatırım üstüne odaklanması gereken anahtar role sahip bir araçtır. Yatırım, ya tasarruflar ile ya da borç ile yapılır ve eğer hazırda tasarruf yoksa dış tasarruf ithali yapılarak yani borçlanarak gerçekleştirilebilir. Tasarruf, harcamaların ertelenmesi veya harcamadan vazgeçilmesi olarak nitelendirilirken borçlanma eksik tasarruf halinde başvurulmuş bir yoldur. Ancak, borcun geri ödeme şartı, tasarrufları gerekli ve zorunlu kılar. Kalkınmacı devletin ülkenin istikrarlı bir ekonomiye sahip şekilde büyümesini sürdürebilmesi için yatırım kadar tasarrufu da topluma telkin edici politikalar geliştirmesi gereklidir. Aksi halde, kalkınmanın gerçekleşmesi için istenen yatırımlar gerçekleşemez ve yatırımlar için de tasarruf bulunamaz. Tasarruf bulunmadığından borçlanma olur, bu da gelecekteki tasarruflardan önceden fedakârlık yapılmasına yol açar (Barış ve Uzay, 2015: 142).

Yeni kalkınmacı devlet anlayışı özel sektörün temsilcilerinin eksik olduğu alanlarda onların yatırımlarını yönlendirme görevini üstlendiğinden ve de finansman konusunda onları desteklediğinden ötürü gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin arayışta olduğu bir yaklaşımdır. Ayrıca, toplumun iç ve dış tüketimi üzerinde planlama görevi olduğundan iç ve dış tüketim arasında dengeleyici politikalar üreterek dış ticaret açığını önleyecek tedbirler alacağı düşünülmektedir.

2.2.4.Kaynak Kullanımında Etkinlik

İktisat bilimi, temel anlamda sınırsız ihtiyaçların sınırlı kaynaklarla karşılanmasıyla ilgilenmektedir. Bu yüzden ihtiyaçlar karşılanırken yeryüzünde bulunan sınırlı kaynakların etkin kullanımı önem kazanmaktadır. Kaynak dağılımı üç şekilde gerçekleşir: Üretimde etkinlik, tüketimde etkinlik ve üçüncü olarak üretim ve tüketimde eş zamanlı ortak etkinlik. Kaynakların etkin kullanımının sağlanmasında piyasanın kendiliğinden bunu sağlayamadığı düşünüldüğünde bir otoritenin yani kamunun ekonomiye müdahale etmesi gereklidir. Dolayısıyla, kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması, devletin ekonomiye müdahale gerekçelerinden birisidir (O. Demir, 1997: 199-210).

2.2.5.Gelir Dağılımında Adalet

Bir ekonomi içerisinde üretime katılan tüm faktörlerin hak ettikleri ölçüde gelirden pay alabilmeleri adil bir dağılım sayesinde olmaktadır. Gelir dağılımı denildiğinde akla ilk kişi başına düşen gelir gelse de bu tek başına yeterli değildir. Üretim faaliyeti içerisinde yer alan tüm üretim faktörleri (emek, sermaye, toprak ve girişimci) gelirden üretimde yer aldıkları ölçüde gelirden karşılık aldıklarında adil dağılım sağlanmış olur. Adil gelir dağılımı serbest piyasa koşullarında müdahalesiz sağlanamayacağından ötürü ekonomiye devletin müdahalesi gerekli hale gelmektedir. Bu durumda ekonomiye müdahale kaçınılmaz olur (O. Demir, 1997: 210-215).

2.2.6.İktisadi Büyümenin ve İstikrarın Sağlanması

Günümüzde birçok devlet, yurttaşlarının refahını artırmak ve onların daha yüksek hayat standartlarına sahip bir ortamda yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak istemektedir. Bunun için devletler, ekonomik büyümeyi amaçlar ve bu büyümelerin sürdürülebilir olmasını arzular. Ayrıca, toplumun enflasyonla mücadele etmemesi için ücret ve fiyat istikrarını da sağlamaya çalışırlar. Bunları yaparken devletin aktif bir şekilde ekonomiye müdahalesi söz konusu olur. Serbest piyasa ekonomisinde iktisadi büyümenin ve ekonomik istikrarın devlet müdahalesi olmaksızın gerçekleşmesi pek mümkün gözükmemektedir. Devletin ekonomik görevleri arasında geri kalmış yöreleri kalkındırmak, ödemeler bilançosunu denkleştirmek ve ekonomide istikrarı sağlamak vardır. En fakir vatandaşa asgari düzeyde geçinme ve yaşayabilme imkanı sağlamak ve işsizliği makul bir düzeye düşürmek için de devlet görevli kabul edilir (O. Demir, 1997: 215-239).

2.2.7.Ekonomik Krizlerle Mücadele

Ekonomi tarihi serbest piyasanın kendi başına kaldığı hallerde krizlere yol açtığına defalarca şahitlik etmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılın en büyük finansal krizi olan 2008 Krizi serbest piyasanın hakim olduğu bir ekonomide meydana gelmiştir. Serbest piyasa ilkelerinden olan müdahale karşıtlığı bu krizde görmezden gelinmiş ve krizden çıkış yolu olarak ekonomiye aktif müdahale gerekli görülmüş ve uygulanmıştır. Bu durum serbest piyasayı savunan neo liberal politikaların

tedavülünden kaldırılma zamanının geldiğini ve yerine devlet müdahalesine karşı çıkmayan ve piyasa dostu bir devletin gelmesi gerektiği düşüncelerini aklı getirmiştir. Akademisyenleri arayışa sokan bu gelişmeler devlet müdahalesini inkar etmeyen ve özel sektöre bir hareket alanı ve platformu sağlayan ve müteşebbislere kolaylıklar sağlayan yeni kalkınmacı devlet anlayışı ile devletin değişen görevlerine ekleme yapmışlardır (Uzun, 2010: 63-72).

Ha Joon Chang'ın Kicking Away the Ladder (2002) adlı kitabında altını çizerek vurguladığı husus şudur: Serbest piyasa modelinin uygulama merkezi sayılan ABD, İngiltere gibi bazı batı devletleri zamanında ekonomilerine müdahale ederek ekonomilerini geliştirmişler ve bu müdahaleleri yöntemlerini hala da sürdürmeye devam etmektedirler. Batılı bu devletlerin serbest piyasayı ve serbest dış ticareti savunmalarının temel gayesi kendilerine ekonomik pazar bulmak ve/veya mevcut pazar paylarını korumaktır. Bu çaba bile başlı başına onların ekonomilerine destek olmak suretiyle ekonomiyi kendi başına terk etmediklerini göstermesi açısından anlamlıdır. Buradan hareketle neo liberal politikaların hararetli savunucuları ABD ve İngiltere gibi devletler söylemlerinin aksine gerekli hallerde ekonomilerine müdahale etmekten kaçınmamaktadırlar (H. J. Chang, 2002). Bu durumun gelişmemiş ve/veya gelişmekte olan tüm ekonomilere örnek olması gerekir ve ekonomiye müdahale şekli devletten devlete farklılık arz etse de tüm ekonomilerde uygulanması gereklidir. Yeni kalkınmacı devlet anlayışı da ekonomik müdahaleyi konu edinen bir iktisadi düşünce biçimidir ve bu anlamda önerilmektedir.

2.3.Ekonomiye Müdahalede Dikkat Edilecek Hususlar

Ekonomik müdahale sürecinde ekonomide çok çeşitli etkiler ortaya çıkmasına karşın bu bölümde literatüre yansımış yaygın etkilerden bahsedilmiştir.

2.3.1.Dışlama Etkisi (Crowding Out)

Dışlama etkisi(crowding out), genişletici bir maliye politikasının faizleri artırarak özel yatırımları azalması şeklinde anlaşılmaktadır (O. Demir, 1997: 267). Dışlama etkisi yok sayıldığında kamu harcamaları Keynezyen çarpan mekanizmasına göre, milli geliri artırır. Oysa dışlama etkisi altında yapılan kamu harcamaları milli geliri ya çok az artırır ya da hiç artırmaz. Özel sektör yatırımları, dışlama etkisiyle (kamu

harcamalarının iç borçlanmayla yapılması durumunda faizlerin artmasını takiben) faiz üzerinden gelir getirici fonlara yatırılır. İç borçlanma durumunun yarattığı faiz artışı yatırımları dolayısıyla büyümeyi azalttığı için buna dikkat etmek gereklidir.

2.3.2.Merkeziyetçilik ve Bölgeselcilik

Merkeziyetçilik, ekonomide uygulanacak kararların tek bir karar alma merciinden alınması anlamına gelmektedir. Bölgeselcilik ise temel anlamda yerelde uygulanacak ekonomik kararların yöreden paydaşlarca alınmasıdır. Burada merkez ile yerelliğin ya da bölgeselliğin çatışması ortaya çıkmaktadır. Bu çatışma; ekonomide kamu açıklarına, bürokrasinin politizasyonuna, her işi devletten bekleme alışkanlığına ve verimsizliğe yol açabilir (O. Demir, 1997: 278-282). Buradan hareketle, merkez yerel ile birlikte karar almalı ve ortaklaşa uygulamalıdır.

2.3.3.Rant Kollama

Rant kollama, devletin sahip olduğu doğal ve tekel gücü sayesinde yaptığı ekonomik bir değişim ile ortaya çıkan yeni durumdan spekülâtörlerin fahiş kazanç sağlanmasıdır. Doğal rant sahibinin en tabi hakkı iken suni rantlar çıkar gruplarının devlet eliyle elde ettikleri haksız kazanç olarak tanımlanmaktadır (O. Demir, 1997: 282-284). Rant kollayanlar, düşük riskle kolay yoldan yüksek kazanç elde ettikleri için yatırım yapmayı düşünmezler. Bu da ekonominin üretmeyerek kısırlaşmasına ve yıllık gelirin artmamasına yol açmaktadır.

2.3.4.Savurganlık

Devlet memur ve yöneticilerinin yapmakla memur oldukları işlerini yerine getirirken israftan kaçınmaları ve lükse kaçmamaları gerekmektedir. Savurganlık, toplumu içten yıkan bir olgu olup savurganlığın artmasının vergi artışını da beraberinde getirip ekonominin çıkmaz bir sokağa girmesine yol açmaktadır. Vatandaşın vergisini sorumsuzca harcama yetkisi hiçbir devlet yöneticisinde ve çalışanında olamaz ve olmamalıdır. Gelirinden çok harcayan kişi borçla yaşamaya mahkûmdur. Bu yüzden devlet idarecilerinin ve çalışanlarının görev ve yetkileri içerisindeyken kamu kaynaklarını sorumlu ve bilinçli bir biçimde ve amaçla harcamalıdır (O. Demir, 1997: 284-286).

2.4.Yeni Kalkınmacı Devlet Yaklaşımına İki Uygulamalı Örnek

Yeni kalkınmacı devlet anlayışının ortaya çıktığı coğrafyada birden fazla uygulamalı ülke örneği mevcut olmasında rağmen literatüre yansıyan en büyük iki örnek olarak Japonya ve Güney Kore ülkeleri ele alınmış ve bu iki ülke üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.4.1.Japonya Örneği

Japonya'nın teknoloji ve bilgi toplumu haline gelmesi her ne kadar 2. Dünya Savaşı sonrası döneme rastlasa da bu birikimin oluşması uzun bir dönemi kapsar. Japonlar; önce ulusal birliklerini oluşturdular, sonra sanayileştirdiler ve en sonunda bilgi toplumu haline geldiler. 19. Yüzyılda nüfusunun yarısından fazlasının eğitilmiş olduğu tek milletin Japonlar olduğu ve Batı ile kıyaslandığında yüksek oranda beşeri sermayenin olduğu ve ortaya çıktığı söylenebilir (Acar, 2008: 128). Bu tarihi süreçten kısaca bahsetmek ve Japonya'da gelişen ve ortaya çıkan kalkınmacı devlet anlayışının temelini anlatmak gereklidir. Buna göre, Japonlar 17. Yüzyılın başına kadar birbiriyle savaşan “daimyo” diye adlandırılan derebeyler iken 1603 tarihinde Tokugawa, ülkedeki feodal yapıları birleştirmek suretiyle siyasi birliği sağlamıştır (Ohno, 2006: 22). Edo dönemi olarak da anılan ve 1867 yılında bitecek olan bu dönem batılıların kolonizasyon sürecinden etkilenmemelerini ve kendi içlerinde birleşen Japonların dışarıya karşı izolasyonunu sağlamıştır (Esenbel, 1999).

İç ticaret derebeylikleri arasında gerçekleşmiş ve dış ticaret, Japonlara dış dünyadaki gelişmeleri aktardıkları için sadece Hollandalılara serbest edilmiştir. İki yüz altmış dört yıldan fazla süren bu dönemde, Japonlar kendi kendine yeterli olmayı öğrenmiş ve ciddi bir beşeri ve sosyal sermayeyi yetiştirmişlerdir (Esenbel, 1999: 20-21). Bu sermayelerin oluşmasında Japonların geleneksel yapılarından taviz vermeden her seviyede ve toplumun tüm kesimlerine eğitim vermeleri etkili olmuştur (Cihan, 2006: 16).

Edo/Tokugawa döneminde Japonların eğitim seviyesi aynı dönemler için Avrupa'ya göre oldukça ileri seviyeye ulaşmıştır. Bu durum batılılarca onların sömürülmesini de engelleyen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Meiji Dönemi, Edo yönetiminin bir devrim ile bitmesi ve Meiji'nin yeni imparator olması ile 1868 yılında başlar

(Okur, 2009: 17). Meiji ülkesinin gelişmişlik seviyesini artırmak ve imtiyazlı ülkeler (Japonya'dan kapitülasyon alan ülkeler İngiltere, Amerika ve Hollanda) seviyesine ulaştırmak için bir dizi reformu ordu, sanayi ve zenginlik temelinde planlamış ve gerçekleştirmiştir (Yoshida, 2010: 34).

Meiji döneminde piyasada özel sektörün sermaye yetersizliği üzerine devlet, bilfiil piyasada rol almış ve piyasada henüz yer almayan bazı sektörlerin kurulmasını, işletilmesini ve gelişimini tamamladıktan sonra da Meiji iktidarını destekleyen ailelere Mitsubishi, Mitsui ve Kawasaki örneklerinde olduğu gibi satmıştır (Z. Özdemir, 2005: 100). Yine bu dönemde devlet sanayi seviyesini artırmak için devletin kontrolünde bulunan işletmelerdeki bilgi ve tecrübe seviyesini artırmak için ya yurtdışından (Fransa, Almanya, İngiltere, Amerika vb.) dolgun ücretle uzman getirtilmiş ya da yurtdışına (Fransa, Almanya, İngiltere, Amerika vb.) öğrenci gönderilmiştir (Yoshida, 2010: 35-36). Japonya'nın bu faaliyetleri devam ederken gelişmişlik seviyesini gösteren ilk gösterge, Batılı bir güç sayılan ve bulunduğu coğrafyada bir tehdit sayılan Rusya ile 1905 yılında yapmış olduğu savaşı ezici bir zaferle kazanmış olmasıdır. Bu durum uluslararası arenada daha 20. Yüzyılı başında batılı olmadığı halde Japonya'nın sanayileşmiş bir devlet olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur (Kıncal, 2016: 6).

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce hammadde konusunda fakir olan Japonya Güney Doğu Asya'da sömürgeler elde etmiş ve bu kapsamda Çin'in çok büyük bir bölümünü, Kore ve Filipinleri elinde tutan bir süper güç olmuştur (Kıncal, 2016: 6). Meiji restorasyonu sayesinde güçlenen ve gelişen Japonya, Amerika Birleşik Devletleri tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve küçük çapta bir soğuk savaş iki ülke arasında İkinci Dünya Savaşı'ndan önce başlamıştır. Gerek medya gerekse devlet ve siyaset adamları arasında başlayan bu gerginlik İkinci Dünya Savaşı ile karşılıklı sıcak çatışmaya dönüşmüştür (Okur, 2009: 44-45). Ancak, bu sıcak çatışma Japonların yenilgisiyle sonuçlanmış ve bu yenilgi Japon tarihinde unutulmayacak bir iz bırakmıştır. ABD, Japonya'da Hiroşima ve Nagazaki'ye iki adet atom bombası atmış ve buraların yıllarca gelişmesi engellendiği gibi yerleşim sakinlerinin de radyasyondan kaynaklı hastalıklara maruz kalmalarına yol açmıştır. Yine, bu yenilgi Japon ekonomisine büyük zarar vermiş ve askerin Amerika zoruyla terhis edilmesiyle yaklaşık 8 milyonluk asker ve askeri savunma teçhizatı üreten sanayide

alışan yaklaşık 4 milyon işçi işsiz kalmıştır (Kıncal, 2016: 7). Bunun dışında Japonların stratejik sanayi tesisleri Amerika tarafından kullanılmaz hale getirilmiş ve çalışan tesislerin de kullanılmasına izin verilmemiştir. Yenilgiyle birlikte sömürgelerini de kaybeden Japonya yaklaşık 2 milyon işsiz Japon vatandaşını da ağırlamak zorunda kalmıştır. Savaş boyunca yaklaşık 3 milyon insanını kaybeden Japonya savaş öncesi sanayi üretimine kıyasen savaş sonrasında retimnin %90'ını kaybetmiştir. Aynı zamanda milli gelirinin de yarıya yakını savaş sonrasında kaybetmiştir (Otsubo, 2007: 4).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere'den sonra küresel g olunca tüm dünyada olduğu gibi Japonya ekonomisini sanayi üretiminden ziyade tarıma yöneltmiş ve toprak reformu yaptırmıştır. Japon sanayisinin ve askeri gücünün arkasındaki üretim kümeleri sayılan zaibatsuları dağıtmaya uğraşmıştır (Takada, 1999).

ABD Japonya'yı yenerek gerilemesine yol açtığı gibi, 1950'de patlak veren Kore savaşında da buradan malzeme tedariki sayesinde sanayisinin tekrar canlanmasını sağlamıştır. Yine, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ideolojisi olan komünizm tehdidi yüzünden Asya'da dengeleyici bir g olarak Japonya'ya karşı uygulamış olduğu sıkı politikaları gevşetme yoluna gitmiştir (Kıncal, 2016: 7). Böylece, Japonya İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan yaralarını sarma imkânı elde etmiş ve 1950 yılından petrol krizine kadar her yıl ortalama % 10 büyüme kat etmiştir. Bu büyüme trendi İkinci Dünya Savaşı'ndan 21. Yüzyıl başına kadar sürmüş ve dünyanın en çok üreten ülkelerinin başında kendisine yer edinmiştir (Ohno, 2006).

Japonya Sanayi ve Ticaret Bakanlığının (MITI) bu büyüme trendindeki rolüne bakacak olursak, bu kurum yıkılmış olan sanayiye tekrar kaldırmak ve ekonomiyi de eski canlılığına kavuşturmak için üç temel yolu izlemiştir: Birincisi, sanayi dallarından stratejik olanlarına yöneltmek ve bu alanlarda faaliyet gösteren özel sektör üyelerine destek olmak; ikincisi, stratejik görülen bu alanları dış rekabetten korumak ve gerekli görülmesi halinde ise bu alanları sübvanse etmek ve üçüncüsü ise üretilen ve geliştirilen bu sektör ürünlerinin ihracatında devletin etken ve kolaylaştırıcı bir rol üstlenmesini sağlamaktır (Uzun, 2010). MITI bu hedefler ışığında Japonya'yı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en az iki haneli büyüme

sayılarına ulaştırmış ve seçmiş olduğu stratejik alanlarda (petrokimya ve otomobil gibi ağır sanayi alanlarında) dünyada söz sahibi olmuştur (Kıncal, 2016: 8).

Uluslararası arenada rekabet edebilmek için başka ülkeler ve çok uluslu firmalar ile aynı pastadan pay alırken üniversite ve sanayi işbirliğinin olması önemli ve gereklidir. Bu sebeple, ticari ürün üretiminde bu işbirliğinin yapılması önem arz etmektedir. Dünyada bu tarz işbirliği örneği olarak teknoloji merkezlerinin ilki Amerika Birleşik Devletleri'nde açılmışken ikincisi Japonya'da açılmış ve Japonlar, otomobil, medikal ürünler ve bilgisayar teknolojisinde söz sahibi ve sektör lideri ve yönlendiricisi çok sayıda markaya da sahip olmuştur (Kıncal, 2016: 9).

Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızlıca kalkınmasını sağlayan temel etken, Edo döneminde başlayan eğitimin toplumda beşeri sermayeyi oluşturmuş olması ve bu beşeri sermayenin Meiji döneminde çok gelişmiş olması yatmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılmasına rağmen hem Almanya hem de Japonya çok kısa sürede derlenip toparlanmış ve gelişmiş ülkeler kategorisinde yer almaya devam etmişlerdir. Japonya örneğinde sahip olunan beşeri sermayeyi yönlendiren MITI de çok hayati bir rol oynamış ve kaynakların en verimli şekilde kullanılmasını ve yönlendirilmesini sağlamıştır (Fong, 1998: 340).

Özel sektör temsilcilerini ithalat yapmaktan caydırmaya çalışan ve ithalatı yapılan ürünlerin ikamesi için ülke içerisinde politika geliştiren MITI, devlet organı olmak ile birlikte hükümetin etkisinde kalmamış ve çok uzun vadeli plan ve program yapmıştır (Kıncal, 2016: 9). Yapılan bu programların uygulanmasında siyasal patronaj uygulanmadığı gibi plan ve programlara da hükümetçe müdahale söz konusu değildir. Bunda Japonların kendine has kültürleri ve toplumsal yapının da çok büyük etkisi bulunmaktadır.

Japon kültürü ile Batı kültürü arasında oldukça büyük farklılıklar mevcut olup Japon kültürünün Japon kalkınmasında etkisi bulunmaktadır. Örneğin, Japon kültüründe hayat boyu çalışma garantisi karşılığında çalışan kişiden sadece sadakat beklenmektedir. Yani, kişinin çalışmaya başladığı işten istifa etmesi halinde iş dünyası bunu hoş karşılamaz ve bu kişi diğer kurumlarca işe alınmaz. Kapitalist iş anlayışından farklı olan bu durum kendini MITI dahil birçok kurumda göstermiş ve kurumun tüm personeline uzmanlığının uyumluluğundan ziyade yüksek sadakat

aranmıştır. Bu görüşün temeli, kişinin ilk okulu sayılan ailede kendisine kazandırılmış hasletlerin hayatı boyunca karşılaştığı tüm toplumsal, kurumsal ve sosyal yapılara daha büyük aile diye bakmasını sağlamakta ve karşılıklı vefa duygusunu geliştirmektedir.

Japon kültüründe, işyeri yöneticisi genellikle aile yöneticisi rolüyle iş yerinde çalışır ve çalışanlara bu çerçevede muamelede bulunur (Kıncal, 2016: 10). Çalışan personel unvanına göre değil, bakmakla sorumlu olduğu kişilerin sayısına göre maaşı pazarlık yaparak alır. Çalışan ve işveren arasında aile fertleri arasındaki gibi bir ilişki olduğundan aile fertlerini gücendirecek bir davranış ve mobbing görülmez. Personel işe başlamadan önceki aldığı eğitimden çok işyerindeki verim ve sergilemiş olduğu güven duygusuna göre yükselir (Sığı, 2006: 32-33). Bu doğrultuda Japonların gönüllü olarak yürütmekte olduğu bu kültürün uygulayıcısı Japon toplumdur ve yaptırım yapma gücü kanuna dayanmayıp tamamen sübjektif davranışlarla tatbik edilmektedir. Japonlar, aile olmanın büyüklüğünü zamana ve bulunulan yere bağladıklarından dolayı çalışmakta oldukları yerin de bir doğal üyesi olduklarını varsayar ve buna göre davranırlar.

Japon iş hayatında Japonlar bir kredi kuruluşu etrafında bir araya gelerek keiretsu adında bir dayanışma örneği ve grubu oluştururlar. Petrol krizinde neo liberal politikaların dünyadaki uygulayıcısı olan Amerika'da Chrysler markasını batmaktan hükümetin ekonomik müdahalesi kurtarmışken, Japonya'da keiretsular kendi içlerinde hayata geçirdikleri dayanışma ile kurtulmuşlardır. Amerikalı iş adamlarının ürettikleri ürünleri Japon pazarına pazarlarken Japon ürünlerinden daha düşük bir fiyatla sunmalarına karşın Japonların kendi markalarını tercih etmeleri bu kendine özgü dayanışma kültürünün Japonların çoğunluğunda olduğunu göstermektedir. Bu durum, Japon firma topluluğu sayılan keiretsularının başarılı olmasında önemli paya sahiptir (İraz ve Zerenler, 2006).

2.4.2.Güney Kore Örneği

Güney Kore, 1960 yıllarından itibaren göstermiş olduğu gelişim sayesinde üzerinde durulması ve örnek taraflarının göz önüne alınması gereken bir ülke konumundadır. 1960'ta Türkiye 14 milyar ABD dolarıyla dünyanın 12. büyük ekonomisiyken

Türkiye ile kıyaslanmayacak ölçüde gerilerde olan Güney Kore 3.89 milyar ABD dolarıyla dünyanın 32. Ekonomisi olmuştur (Nationmaster).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2016 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) verilerine göre ise, Güney Kore 1.411 trilyon ABD doları ile dünyanın 11. ekonomisiyken Türkiye 863 milyar ABD dolarıyla dünyanın 17. Ekonomisi olmuştur. Bu veriler doğrultusunda, kalkınmacı devlet yaklaşımıyla bu yükselme başarısını gösteren Güney Kore örneği de ele alınmıştır. Bir devletin kalkınmasında birden çok faktör bulunmakta olup burada sadece Güney Kore devletinin uygulamış olduğu politikalarla bu kalkınmadaki rolü üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda, Güney Kore örneğinde yeni kalkınmacı devlet uygulamaları mercek altına alınıp bu doğrultuda değerlendirmeler yapılmaktadır.

Güney Kore ile Kuzey Kore aynı toprak üzerinde bölünmüş iki devlettir. Bu toprak üzerinde farklı iki anlayışın (kominizim ve kapitalizm) mücadelesini sembolize etmektedir. Kore toprakları, komünist SSCB ve Çin ile kapitalist ABD arasında 1950 yılından 1953 yılına kadar nüfuz alanı savaşına tanıklık etmiş ve bu savaşın sonunda kore halkı bu iki blok üyeleri tarafından ikiye bölünmüştür. Kore savaşından sonra batı bloğu temsilcisi ABD, kendi düşüncesinin bir temsilcisi olarak Güney Kore’de kapitalist bir sistemi benimsenmiş ve kurmuş iken Kuzey Kore’de SSCB ve Çin kendi düşünce sistemlerini yani komünist bir sistemi kurmuşlardır (Schmitz, 1996: 255-283).

Güney Kore, 1950’li yıllarda geri kalmış bir ülke iken 1960’lı yıllardan itibaren hükümetçe uygulanan bilinçli ekonomi ve kalkınma planları ile kalkınma basamaklarını yavaş yavaş ama emin adımlarla çıkmıştır. Güney Kore’nin gelişme tarihinde temel taşları ve felsefeyi en başta darbeyle iktidara gelen General Park koymuştur. General Park iktidarı ele geçirdiğinde, rekabet halinde oldukları Kuzey Kore’nin gerisinde olduklarını hatta savunma sanayi anlamında ise kıyaslanması zor bir düzey farkına sahip olduklarının farkında olmasından ötürü öncelikle Kuzey Kore’nin seviyesine ulaşma ve onların gelişmişlik seviyelerini aşma hedefini benimsemiştir. ABD, kapitalist bir ekonomi anlayışına sahip olduğu için Güney Kore’yi uzunca bir süre (yaklaşık on yıl) mali dış yardımlar ile desteklemiştir. Ancak, Park hükümeti bağımsız bir ekonomi kurma hedefi çerçevesinde ihracata dayalı bir temel ve anlayış oluşturmayı planlamıştır (Eşiyok, 2010: 331).

Güney Kore, 1954 ile 1961 yılları arasında ithal edilen malları yurt içinde üretmeyi hedeflemiş ve dışa karşı korumacı politikalar izlemiştir. Bu politika dizisinin başarılı olmasında devletin ekonomiyi kontrol etmesi ve gerektiğinde yönlendirmesi etkilidir. Güney Kore'nin kalkınma ve gelişmesinde sektörler arasında seçici ve destekçi olması da gözlerden kaçmayan başka sebeplerdendir (Luther, 1984: 129). Bankacılık sektörü kamulaştırılmış ve bankacılık sektörünün özel sektör ile başarılı işbirliği sürdürmesi devlet tarafından telkin edilmiştir. Devlet uygulamış olduğu politikaları temelde ikiye ayırmış ve ithal ikamesi üretimi ile ihracata dayalı üretimi benimsemesi için özel sektöre telkin etmiştir (Weiss ve Hobson, 1999: 216). Bankacılık sektörü kamulaştırıldığı için ucuz kredi imkânı ile özel sektör desteklenmiş ve verilen desteklerin etkileri ölçülerek geri bildirimler ile özel sektör üzerinde denetim sağlanmıştır. Devlet bu süreçte hem destekçi olmuş hem de denetçi olmuştur. Döviz ihtiyacını ihracatla elde etmeye büyük önem veren Güney Kore, döviz ve sermaye çıkışını önlemek için önlemler almıştır (Sönmez, 1998: 255).

Devletin ekonomi politikalarının ve sanayi politikalarının uygulanmasını kolaylaştıran diğer etmenlerin başında halkın yüksek tasarruf alışkanlıkları da gelmektedir. Bu özellik yatırımların yapılmasında kullanılacak kaynağın içerden bulunmasını sağlamıştır. Ayrıca, iyi yetişmiş bir beşeri sermaye de gelişimin kısa sürede gerçekleşmesini sağlayan bir diğer etmen olmuştur. Güney Kore'deki hızlı kalkınmayı dinsel ve kültürel değerlere bağlasalar da bunun gerçeği yansıtmayan asılsız ve kaba bir değerlendirmeden ibaret olduğu da belirtilmektedir (H. J. Chang, 2008). Güney Kore sanayileşme süreci Japonya'nın sanayileşme sürecine oldukça benzer ve Güney Kore'deki sanayinin finansçısı chebol'lerin kuruluşu da Japonya'daki zaibatsu'ların kuruluşuna benzemektedir. Chebol'lar sayesinde, imalat yapan firmaların kümelenmesi sağlanmış ve imalatçılara her daim finansal destek sağlanmıştır (Lall, 2009: 491).

Park hükümeti korumacı bir anlayışla ulusal piyasayı uluslararası rekabete kapatmış ve ihracat yapan firmalara ise güçlerini tek çatı altında birleştirmeyi telkin etmiştir. Müdahaleci ve yönlendirici bir çizgiyi takip eden Güney Kore tipik bir kalkınmacı devlet profili çizmiştir. Hükümet, müdahale ve yönlendirme aşamasında düşük katma değerli ürünlerin üretiminden ziyade yüksek katma değerli ürünlerin üretimini içeren politikaları tercih etmiştir. Böylece, politika seçerken ortaya seçici bir üslup ortaya

çıkması ve bu da desteklenecek politikalarda elektroniği, otomotivi ve çeliği içeren politikaların öne çıkmasını hatta önceliklendirilmesini sağlamıştır. Güney Kore, iç üretimini ve piyasayı korumak için ithalatı kısıtlayıcı engeller uygularken dış piyasa için üretimde ve piyasada liberal politikaları uygulamayı uygun görmüştür (Lall, 2009: 491-494).

Park Hükümeti iktidara geldiğinde kendisine muhalif olacak büyüklükte burjuvazi olmadığından rahat hareket etme imkanı bulmuş ve bankaları kamulaştırmıştır (Boratav, 2000: 114). Özellikle, 1950’lerde yapılmaya başlanan toprak reformu güçlü toprak sahiplerinin oluşmasını engellemiş, hükümete muhalefet edecek bir kesimin doğmasına mani olmuştur. Bu da hükümetin kararlarını alırken daha rahat hareket etmesini kolaylaştırmıştır. Bankaların kamulaştırılması, hükümetçe seçilen stratejik alanlara bankalarca diğerlerine nazaran daha düşük oranda krediler verilmesini ve böylelikle o alanların finansal anlamda da desteklenmesini sağlamıştır. Tabi, hükümetçe belirlenen alanlara finansal desteğin dışında destekler de verilmiştir. Hükümet kendince yatırım yapılması gerekli ve önemli görülen alanları, dış rekabetten koruyarak ve yerinde görmesi halinde sübvans ederek desteklemiştir (Eşiyok, 2010: 337).

Güney Kore’nin bugünkü teknoloji seviyesine ulaşmasını sağlayan süreç kabaca üç aşamada gerçekleşmiştir: Bunların birincisi, 1960’lı yıllardan itibaren teknolojik ürünleri birebir taklit ettiği “imitasyon dönemi”; ikincisi, 1970’li yıllarla beraber taklit ettiği ürünlere kendinden özgünlük kazandırdığı “özgün imitasyon dönemi” ve üçüncü olarak, 1980’li yıllardan itibaren öğrenerek özümlediği taklitçiliği bir üst ve son aşamaya taşıyarak “yaratıcılık veya yenicilik dönemi”dir (Kim, 2001: 11-23).

Sonradan gelişmiş ülkelerin takip ettiği bir yöntem olan bu süreç, gelişmemiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için takip edilmesi gereken bir yol olarak karşımıza çıkmıştır. İngiltere’den sonra gelişen Almanya’nın kendi ülkesi için İngiltere’den yaptığı teknoloji transfer süreci ile Güney Kore’nin Amerika Birleşik Devletleri teknolojisinden yaptığı taklit ya da tersine mühendislik süreci birbirine çok benzemektedir. Bu aşamada her iki ülke de kendilerinden daha gelişmiş ülkelerin teknolojik ürünlerini önce söküp sonra söktüklerini takarak taklit etmiş ve bu sayede süreci öğrenerek ve çözümseyerek kendileri teknolojik ürünlerini benzerini

yapmışlardır. Zaman içerisinde yukarıda bahsi geçen üç aşamalı süreci geçerek teknolojide söz sahibi devlet haline gelmişlerdir (Amsden, 1989: 24-25).

III. BÖLÜM

YENİ KALKINMACI DEVLETİN TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN GEREKLİLİĞİ

Türkiye ekonomisinin tarihi ve mevcut durumu göz önüne alınarak bir analiz yapılmış ve ekonomi için gerekli olan yeni kalkınmacı devlet anlayışının gerekçeleri sıralanmıştır. Bu bölümde Türkiye ekonomisi tarihi, ekonomiye müdahalenin olduğu ve terk edildiği şeklinde iki döneme ayrılmış ve temel sorunları ele alınmıştır. Ayrıca, ekonomi tarihi boyunca ekonominin kronik sorunları tespit edilmiş ve çözüm yolları önerisinde de bulunulmuştur.

3.1.Ekonomiye Müdahale Geçmişi: 1923-1980 Arası

Türkiye ekonomisi tarihine bakıldığında zaman ekonominin 1923 yılından 1980 yılına kadar geçen sürede ekonomiye aktif müdahalelerin olduğu söylenebilir. Zaman zaman yoğunlaşma olmasına karşın dönem dönem de yumuşama olmuştur.

3.1.1.1923-1929 Yılları: Zorunlu Liberalizm ve Kısmi Devletçilik

Afet İnan'ın (1973) Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi adlı eserinde Mustafa Kemal Atatürk, İzmir İktisat Kongresi açılış konuşmasında siyasi bağımsızlığın ancak iktisadi bağımsızlıkla gerçekleşebileceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tam bağımsızlık için şu prensip vardır: Milli egemenlik, ekonomik egemenlikle pekiştirilmelidir. Siyasi ve askeri zaferler, ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa kazanılacak başarılar yaşayamaz, az zamanda söner” (İnan, 1973).

Bu doğrultuda siyasi bağımsızlığın devamlılığı adına ekonomik egemenliğin sağlanması gereklidir. İktisadi anlamda ülkeler diğer ülkeler ile çıkar çatışmasına girdiklerinde birisi diğerinin ihtiyaçlarını ambargo veya benzeri yaptırımları uygulayarak kısıtlama yoluna gidebilmekte ve yaptırımlar neticesinde bir ülke diğerine göre daha fazla zarar görmektedir. Siyasal sebeplerle millet refahının kısıtlanmasını önlemek için her ülkenin iktisadi bağımsızlığı hedeflemesi önerilmektedir (Boratav, 1982: 270-280).

Kendi kendine yeterli olmak yeryüzünde gerek birey için gerek toplum için gerekse bir devlet için önemli ve gereklidir. Ülkeler sahip oldukları doğal zenginlikleri kullanarak ihtiyaçlarını giderir ve fazla olanı ise diğer ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamak için dışarıya satarlar. Bu dış satım ülke refahını artırdığı gibi bu tablonun tersi de bazı ülkeler için geçerlidir. Sahip oldukları ekonomik ve doğal kaynaklar kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyorsa dış alım olur ve bu durum ülkeyi borçlandırır ve gelecek tasarrufların bu yolla tüketilmesine yol açar. Türkiye Cumhuriyeti de bu anlayışla önce kapitülasyonları kaldırmış ardından ekonomisini bu anlayış üzerine bina etmiştir (O. Aktan, 1998: 29-36).

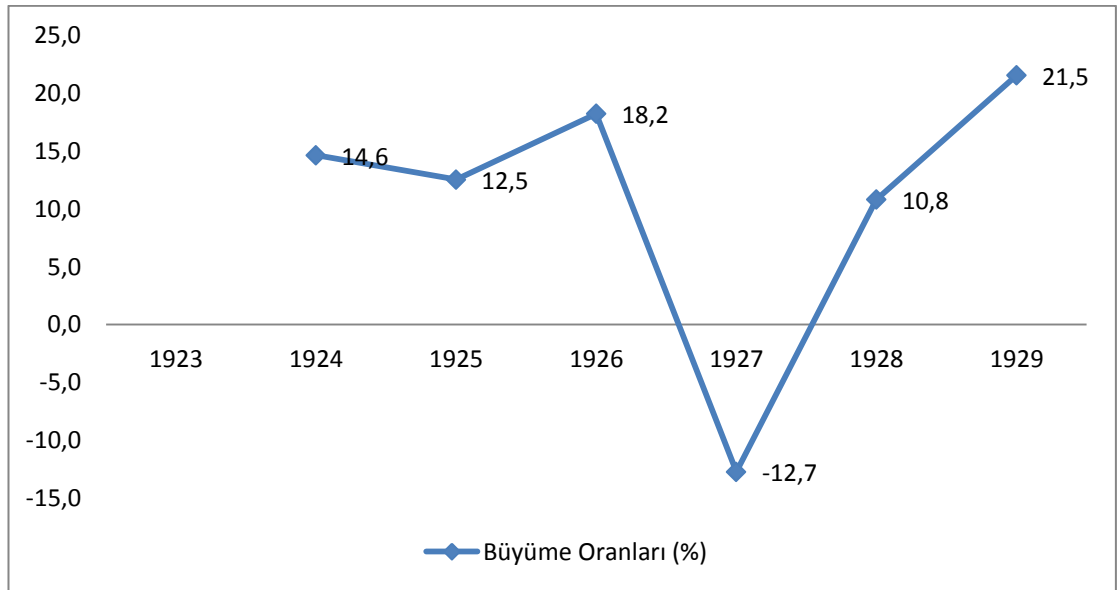
Türkiye Cumhuriyeti, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşmasını imzalaması ile siyasi bağımsızlığını hemen elde ederken ekonomik bağımsızlığını yine bu antlaşmaya bağlı olarak ancak 1929 yılında elde edebilmiştir. Bu durum 1923-1929 yılları arasında gümrük tarifelerine bu antlaşma gereği müdahale edilememesine, gümrük tarifelerinin 1916 yılı düzeyinde kalmasına ve doğal olarak istem dışı dışa açık korumasız yılların yaşanmasına neden olmuştur (Kılıç, 2002: 164). Uzun süren savaşımlardan yorgun ve bitap düşen ülke ekonomisinin 1923-1929 yıllarında dışa karşı korumasız olmasından ve devletin dışa karşı koruma duvarları sayılan gümrük ve tarifelerini değiştirememesinden dolayı ekonomide zoraki dışa açık bir dönem yaşanmıştır.

Yeni kurulan devletin siyasi bağımsızlığını sağlayan antlaşmanın görüşmeleri İsviçre'nin Lozan kentinde sürerken iktisadi bağımsızlığın yollarının aranmaya başlanması, devlet adamlarınca sahip olunan ufuk ve vizyonu göstermektedir. İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat 1923 tarihinde başlamış olup 4 Mart 1923 tarihinde tamamlanmıştır (Kılıç, 2002: 167-173). Ekonominin tüm kesimlerinden temsilcilerin katıldığı kongrede ülke ekonomisinin sorunları ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Kongrede genel olarak, özel girişimin desteklenmesi ve yatırım için kredi temini konusunda gerekli kolaylıkların sağlanması gibi özel sektörü doğrudan ilgilendiren konular görüşülmüş, sanayi sektöründe yatırımları teşvik edici kanuni düzenlemelerin yapılması, yerli malların ve kaynakların kullanımı ve işlenmesi noktasında da devletin telkini ve yardımı konuları ele alınmıştır (Yücel, 2015: 17). Böylelikle ekonomiye müdahale hamlelerinin temelleri ortaklaşa atılmış ve devletçilik ilkesinin ilkeleri ve temelleri belirlenmeye başlanmıştır.

Devletçiliğin/müdahaleciliğin ilk somut göstergelerinden biri olan ve iş dünyasını oluşturan özel sektöre yatırımları artırması ve kredi sağlaması amacıyla 1924 yılında İş Bankası ve benzer bir amaç için 1925 yılında Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Toplumun çoğunluğunu oluşturan çiftçilerden alınan Aşar Vergisi (ki 1924 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın üçte birini oluşturmaktaydı) 1925 yılında kaldırılmıştır. Tarım ve hayvancılık konusunda çiftçinin bilinçlendirilebilmesi amacıyla Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmıştır. Yine bu dönemde ekonominin büyümesi özel sektör çabalarına emanet edilmiş olmasına rağmen devlet dolaylı da olsa müdahalelerde bulunmuştur. 1927 yılında yeniden kapsamı genişletilerek çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu ile özel sektör devlet eliyle desteklenirken yerli ürünlerin kullanılması teşvik ve telkin edilmiştir (Yücel, 2015: 17-26).

Tarım Kredi Kooperatiflerin sayısının artırılması, üretilen tarım ürünlerinin devlet eliyle satın alınması ve ziraat okullarının açılmaya başlanması devletin ekonominin gelişimine desteğini açıkça göstermektedir. Devletin yaptığı kolaylaştırıcı bütün düzenlemelere rağmen 1921-1930 yılları arasında sadece 37 tane özel sektör firması kurulmuştur (Soral, 1974: 30).

Grafik 1: 1923-1929 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

1923 yılı Türkiye devletinin kuruluş yılı olduğundan ötürü o yıla ilişkin verilere ulaşılamadığından o yılın hesaplaması yapılmamıştır. Ancak, 1924-1929 yılları arasında TÜİK verilerine göre, Türkiye ekonomisinin büyüme oranları 1927 yılı hariç %10-21 arasında değişmiş ve Türkiye ekonomisi sadece 1927 yılında %12,75 oranında küçülmüştür. Bu düzeylerde yüksek oranda büyüme ve dalgalanma ekonominin tarıma dayalı yapısından kaynaklanmıştır.

3.1.2.1930-1939 Yılları: Zorunlu Devletçilik ve Kısmi Liberalizm

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 1929 yılında başlayan ve tüm dünyayı olumsuz yönde etkileyen “Büyük Buhran” dünya genelinde devletlerin korumacı politikalara yönelmesine vesile olmuştur. Dünya tarihinde, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden (SSCB) sonra iktisadi büyüme ve kalkınmada planlamayı temel araç olarak kullanan ikinci ülke Türkiye'dir (Sezen, 1999: 300). Türkiye, Lozan Antlaşmasının 5. Maddesine göre, Osmanlı Devleti'nin 1 Eylül 1916 tarihli gümrük tarifelerini uygulamayı taahhüt ettiği sürenin dolması (24.08.1928) ve 1929 Ekonomik Buhranının etkisi ile birlikte dışa karşı ekonomiyi koruma tedbirlerini 1929 yılından itibaren almaya başlamıştır (Kılıç, 2002: 164). 1929 yılının başında çıkan Gümrük Yasası ile birlikte ithalatın kısıllacağı anlaşıldığından ötürü o sene ithalat oldukça artmış ve dış ticaret açığının oluşmasına yol açmıştır (Kılıç, 2002: 177).

Özel sektörün gelişmesi amacıyla 1923 yılından 1929 yılına kadar düzenleyici tedbirler devlet tarafından alınmış olmasına rağmen özel sektörün istenen düzeyde gelişmemesi üzerine 1929 yılından itibaren devletin ekonomideki ağırlığı hissedilmeye başlanmıştır (Kılıç, 2002: 185). Gümrük vergilerini yükseltmeyle başlanan korumanın yanında ekonomide de üretici olarak devlet rol almak için hem doğudan hem de batıdan teknik uzmanlar getirtip bir plan yapma hazırlığına girmiştir. Bu çerçevede I. Sanayi Planı hazırlanmış ve 1934-1938 yılları arasında uygulanmıştır (Eşiyok, 2009: 92).

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden beri sanayileşme çabaları içinde olmuştur ve bu arzusu günümüzde de devam etmektedir. Günümüz sanayisinin temellerinin atıldığı yıllar olan kuruluş yılları, yeni kurulmuş bir devletin kendi ayakları üzerinde durma gayretleri ile geçmiştir. Özel sektörün yatırım yapacak düzeyde olmaması ve

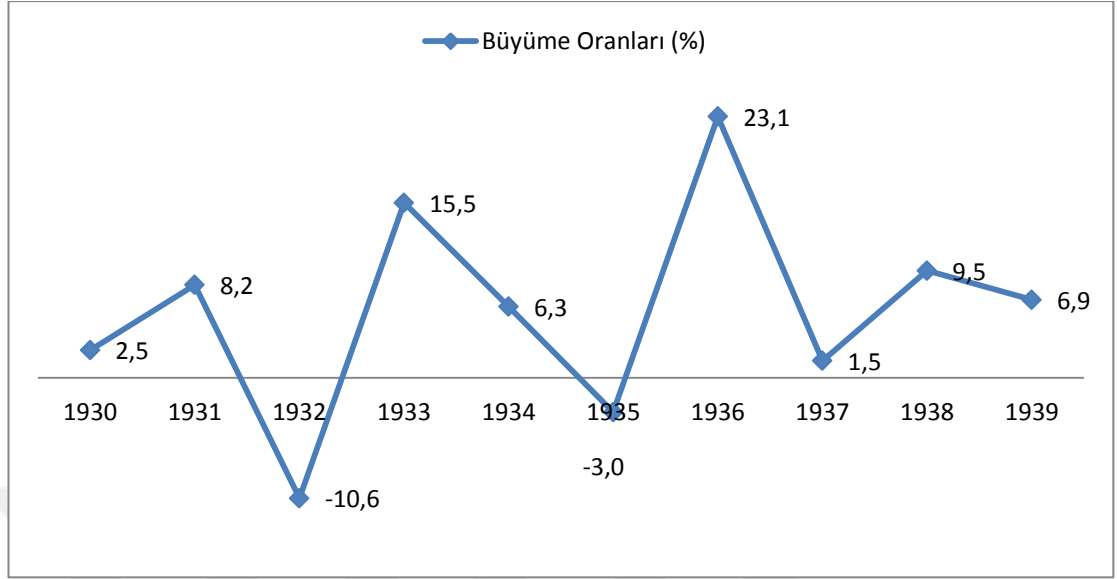
yatırım yapabilecek olan kesimin ise sadece en çok kar getirecek mensucat (dokuma gibi) alanları seçmesi hasebiyle kamu yararını güden yatırımların ortaya çıkmaması o dönem için karma ekonomi modelinin doğmasını sağlamıştır (Boratav, 1974: 172-173).

Özel sektörün dışlanmadığı ve üretim araçlarının bir kısmını devletin sahiplendiği bu dönemde I. Sanayi Planı ile devlet yatırımları, özellikle özel sektörün kar maksimizasyonu bakış açısıyla yaklaşmadığı alanlara yapılmıştır. Böylece devlet ekonomiyeye müdahale ederken hem özel sektör ile rekabet etmemiştir hem de ekonominin eksik taraflarını tamamlamıştır. İdareciler, I. Sanayi Planı hazırlık ve uygulama aşamasında sadece batının telkin ve tavsiyelerini değil pragmatik biçimde aynı zamanda SSCB'nin görüşlerini de değerlendirmeye almışlardır. I. Sanayi Planı'nın uygulanabilmesi için gerekli olan finansman hem Sovyetler Birliği'nden hem de İngiltere'den kredi olarak temin edilmiştir (Kılıç, 2002: 189). I. Sanayi Planı'nın başarısı üzerine II. Sanayi Planının hazırlıklarına 1935 yılında başlanmış ancak II. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine ikinci plan uygulamaya konulamamıştır. I. Beş Yıllık Sanayi Planı planlama denemeleri ve kültürü adına Türkiye'de ilk uygulama örneği olarak dikkat çekmektedir (Boratav, 1989: 54).

Türkiye'de 1930 yılından başlanarak 1980 yılına kadar dönem dönem kısmi liberalleşme söylemine rağmen ithal ikameci/ içe dönük sanayileşme stratejisi uygulanmış (Çarıkçı, 1983) ve bu sistemin en parlak dönemi Gazi Mustafa Kemal Atatürk hayattayken yaşanmıştır. Sanayileşme temellerimiz de zaten bu dönemde Birinci Beş Yıllık Sanayi planı ile atılmış ve günümüzde de hayatlarını sürdüren sektörler bu tarihte doğmuştur (Yücel, 2015).

Ekonomide devletçilik ilkesinin etkin olarak kullanıldığı yılları kapsayan 1930-1939 yılları arasında yüksek tarife uygulamasının ve yurt içi üretime devletin eliyle olumlu katkının pozitif sonuçları alınmaya başlanmıştır. Bu yıllar arasında 1938 yılı liberasyon hariç ihracat ithalattan daha yüksek olmuştur. Bu sayede ödemeler dengesi genelde fazla vermiştir. Ayrıca bu dönemde devletçilik uygulaması sayesinde yüksek bir sanayileşme ivmesi kazanılmış ve dünya sanayi üretiminin yıllık ortalama % 6 oranında büyümeye başladığı 1948-1973 yılları arasına nazaran daha yüksek bir büyüme potansiyeli bu dönemde ortaya çıkmıştır. (Eşiyok, 2006: 7-20).

Grafik 2: 1930-1939 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

1930-1939 yılları arasında Türkiye, ortalama 6 oranında her yıl büyümüştür. Buna rağmen zikredilen yıllar arasında istikrar olmayıp büyüyen yılları küçülen yıllar takip edilmiştir. Sadece 1932 yılında ciddi bir küçülme yaşanmıştır. Bunun dışında büyüme oranları genellikle pozitif değerler almıştır.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı, Sovyetler Birliği'ne yapılan teknik ziyaret sonrası yurtdışındaki ziyaretlerden edinilen tecrübeler ışığında yapılan değerlendirmeler sonucu 17 Nisan 1934'te kabul edilip program haline getirilmiştir. Sanayi planında başta üç temel hedefe yer verilmiştir. Bunlar;

- 1) Hammaddeleri ülke içinde bulunan mallarının yurtiçinde üretiminin yapılması için gerekli sanayi altyapısının ve fabrikalarının kurulması,
- 2) Yerli hammaddeleri ihraç için hazır hale getirecek sanayi altyapısının ve fabrikalarının kurulması,
- 3) Ülke içinde yoğun olarak tüketilen tüketim mallarının ithal hammaddelerinin ithalatı gerekse bile üretimini sağlayacak altyapının ve fabrikalarının kurulması şeklindedir (Yeşilay, 2005: 123).

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda ağırlık verilen beş temel ana sektör şu şekildedir:

- 1) Dokuma (yün, pamuk, kenevir), 2) Maden işleme (demir- çelik, bakır, kükürt), 3)

Kağıt, 4) Kimya (yapay ipek, gül yağı, fosforik asit, süperfosfat) ve 5) Taş, toprak, cam ve çimento.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı uygulamasından sonra kağıt sanayinde yerlilik oranı %45,5'e, pamuklu dokumada % 53,4'e, şekerde % 60,5'e, pamuk ipliğinde % 80'e ve yün ipliğinde % 86'ya ulaşmıştır (Küçük, 1978: 252).

3.1.3.1940-1949 Yılları: Müdahalecilikte Soğuma

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) uygulama döneminde (1935) ikincisi hazırlanan ikinci sanayi planı (BYSP), II. Dünya Savaşı'nın 1939 yılında başlaması ile birlikte uygulamaya konulmamıştır. Devletçilik ilkesi gereği hazırlanan diğer planlar da sanayileşme amacı güttüğünden uygulamaya konmadan kaldırılmıştır. Liberal anlayışla hazırlanan planlar ise sanayileşmeyi amaçlamaktan çok ekonomiyi serbestleştirme ve özel teşebbüse terk etmeyi amaçlamıştır (İlkin ve Tekeli, 1981: 6-7). İktisadi ve sanayileşmeyi amaçlayan planların yerine daha liberal planların rağbet görmeye başlaması devletçilikten uzaklaşmaya başladığı göstermektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün yokluğu ve devlet idarecilerinin uluslararası konjonktürün etkisinde kalmasının etkili olduğu söylenebilir (Ekiz ve Somel, 2005: 8-9).

Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte iki kutuplu dünya sistemi ortaya çıkmaya başlamış ve Türkiye bu savaş öncesi ve savaş sırasında yürüttüğü denge siyasetini yürütememiş ve tarafını Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) liderliğini yaptığı Batı Blokundan yana belirginleştirmiştir. ABD tarafından verilen Marshall Planı adı altında alınan yardımlar ile de Türkiye'ye sanayi ülkesi olmaktan çok tarım ülkesi olmanın daha avantajlı olduğu telkin edilmiştir (Ekiz ve Somel, 2005: 11). 1947 yılından itibaren Türkiye 1920'li yıllardaki gibi tarım ülkesi haline getirilmeye çalışılmış ve hazırlanan planlarda da tarım politikaları üzerine yönelim başlamıştır (Kuruç, 1998: 75). 1947 yılında kurulup faaliyetlerine başlayan Gümrük Tarifeleri ve

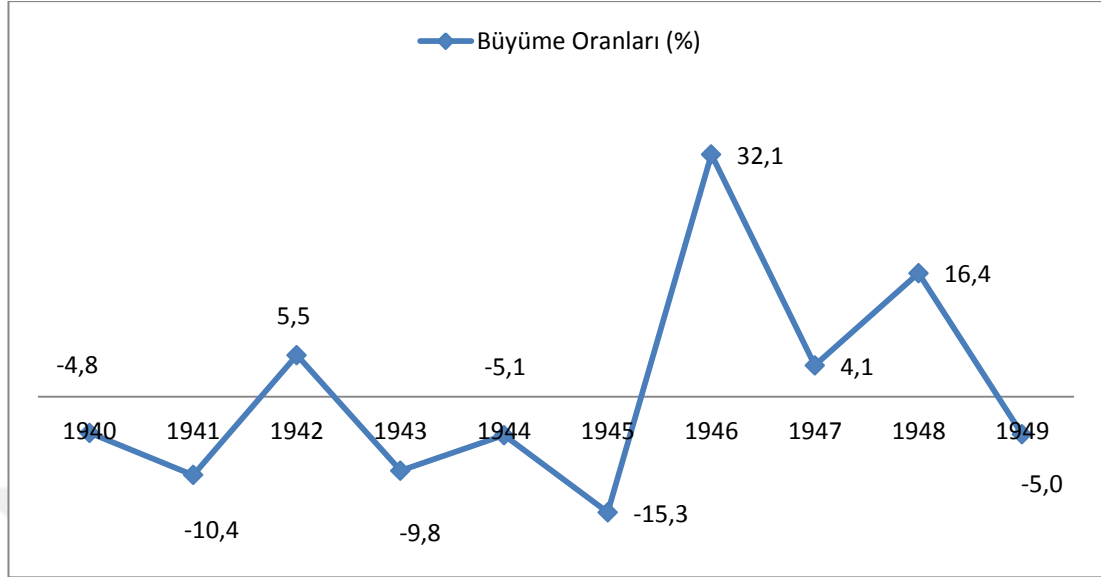
Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT)² temel amacı, dış ticaretteki korumacılığın kaldırılması olmuştur (Kibritçioğlu, 1996: 49).

Türkiye, ABD'nin önerdiği ve yol gösterdiği ülkeler topluluğu olan Batı Bloku ile beraber hareket etmeye, bu bloğun gereklerini yerine getirmeye, Batı Blokunun inisiyatifi ile başlatılan örgütlenmelerinde ve/veya organizasyonlarında yer almaya gayret göstermiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, kendi politikalarını Batı Bloku'nun ekseninde ve etkisi altında oluşturmuş ve belirlemiştir (Oğuz, 2013: 112-113). Türkiye'nin 1947 yılında Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB) üyelikleri ile birlikte 1952 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) girmesi ve 1947'de imzalanan GATT anlaşmasına 1953 yılında taraf olması da bu gayretin apaçık göstergelerindendir.

Devletçi sanayileşme politikası ve ithalatı baskı altına alan dış ticaret rejimi çerçevesinde 1930 yılından itibaren süregelen dış ticaret fazlası 1947 yılına kadar devam etmiştir. 1947 yılından sonra ihracattaki artışa rağmen ithalatta daha büyük artış gözlenmiş ve dış ticaret açıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülke tarihi boyunca dış ticaret fazlası sadece 1930-1946 yılları arasında (1938 yılı hariç) meydana gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında devletin ekonomide özel sektör ile birlikte yer alması ve özel sektörü koruyucu tarifeleri kullanmasının etkili olduğu düşünülmektedir (Balassa, 1986: 151).

² Bu antlaşma GATT, Uruguay Raund Sonrası 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) dönüşmüştür.

Grafik 3: 1940-1949 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

1940-1949 yılları arasındaki büyüme oranlarına baktığımız zaman 1946 yılı hariç kayda değer bir büyümenin olmadığını görebiliriz. 1940 yılından 1945 yılına kadar küçük dalgalanmalar yaşayan Türkiye Ekonomisi, 1945 yılından sonra pozitif büyüme oranlarıyla 1949 yılına kadar gelmiştir. Ardından buna karşılık, 1949 yılında ekonomi önceki yıla nazaran büyük bir küçülme yaşamıştır.

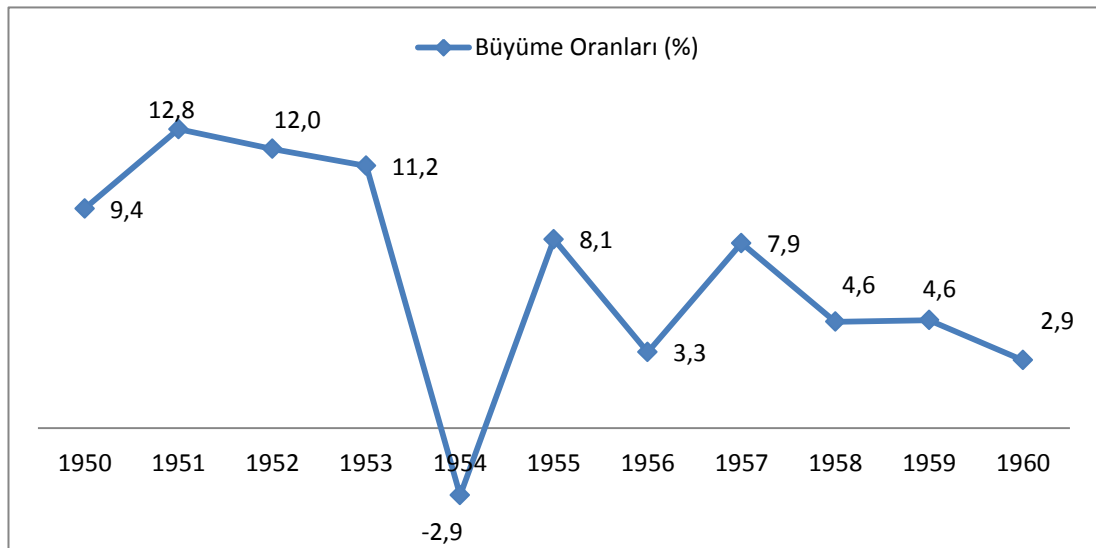
3.1.4.1950-1960 Yılları: Plansız Kalkınma Denemeleri

Türkiye siyasi hayatında 1930’lu yıllarda çok partili hayat denemeleri başarısız olsa da II. Dünya Savaşı’nın getirmiş olduğu Batı Bloğunun telkinleri ile tekrar çok partili hayata geçiş çalışmaları başlamış ve bunun sonucu olarak 1946 yılında olmasa da 1950 yılında iktidar değişmiştir. “Beyaz İhtilal” olarak kabul edilen o dönemde bu iktidar değişimi çerçevesinde 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının yerine 10 yıllığına Demokrat Parti geçmiştir. Seçim mitinglerinde özel teşebbüs vurgusu yapan Demokrat Parti, iktidarda olduğu sürece özel teşebbüsün gerekli olan yüksek beşeri sermaye seviyesine sahip olmadığını ve özel teşebbüsün kamu yararından ziyade kar odaklı yatırımlar ile ilgilendiğini anlayınca ve dış ticaret açıkları 1954 yılından itibaren artmaya başlayınca ekonomiye devlet müdahalesinin göstergelerinden biri olan Kamu İktisadi Teşkilatlarının (KİT) sayılarını artırmıştır (Boratav, 1989).

Osmanlı Devletinde ordunun kıyafet tedarikinde kullanılmış olan Kamu İktisadi Teşekkülleri sermayesinin ya yarısı ya da tamamının devlete ait olduğu ekonomiye müdahale araçlarıdır (Övgün, 2009). 1950 yılında Makine ve Kimya Enstitüsü (MKE), 1951 yılında Denizcilik Bankası, 1952 yılında Et ve Balık Kurumu, 1953 yılında Türkiye Çimento ve Toprak Sanayi, 1954 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi, Türkiye Devlet Malzeme Ofisi (DMO) ve Türkiye Gübre Sanayi kurulmuş olup 1953 yılında ise Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT), Türk Hava Yolları (THY) ve Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) ise yeniden yapılandırılmıştır (Aksoy, 1994: 7)

Demokrat Parti döneminde Cumhuriyetin kuruluşundan beri devam eden denk bütçe anlayışı bu dönemde terk edilmiştir. Bu durum ilk iktidar döneminde iktisadi büyüme sağlasa da hesapsız ve plansız harcamalar ikinci iktidar dönemlerinde sorunlara yol açmış ve Demokrat Parti Hükümetinin bu sorunlara çözüm arayışı için dış kaynak, yabancı kredi arayışlarına başlamasına yol açmıştır. Ekonomide liberal anlayışı savunan Demokrat Parti, iktidar döneminin ikinci yarısında bu düşüncesinden vazgeçmiş ve ülke içerisinde devlet yatırımlarının planlanmasına başlamış fakat bu yatırımların finansmanını hesaba katmamıştır. Demokrasinin henüz tam gelişmediği Türkiye’de Demokrat Parti ile muhalefet arasında giderek artan gerilim ortamında ülke yönetimi cumhuriyet dönemi içinde ilk defa iktidar bir askeri darbe ile el değiştirmiştir (Yücel, 2015: 49-52).

Grafik 4: 1950-1960 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

Türkiye iktisat tarihinde dış ticaret sadece 16 yıl fazla vermiş olup 1948 yılından itibaren ekonomimizin (1930 yılından önce olduğu gibi) başlıca sorunu olmuştur. 1950-1960 yılları arasında dış ticaret açıkları olmasına rağmen ekonomi ortalama %6,7 oranında büyümüştür.

3.1.5.1961-1980 Yılları: Müdahaleci- İstikrarsız Yönetim

Demokrat Parti Hükümetlerinin ekonomi politikaları üzerinde istikrarlı ve güvenilir bir yol haritasına sahip olmayışından ötürü ekonominin planlı bir kontrol altında olması amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT³) 1960 yılında kurulmuştur (Yücel, 2015: 53). Türkiye ekonomisi, bu dönemin başlarında göreceli bir ekonomik başarı elde etmesine rağmen dönemin ikinci yarısında istikrarsız hükümetlerce yönetilmiştir. Bu süre kısıtı içerisinde üç başarılı plan hazırlanmış ve nispeten başarıyla uygulanmıştır. Bu durum, Türkiye’de planlama uygulamalarının olduğunu göstermektedir (Akbulut, 2002: 51).

1961-1980 yılları arasındaki iktidara gelen hükümetlerin siyasi çıkmazlardan ve koalisyonlardan oluşan bir dizi bunalımlı tarihlerine ek olarak Türkiye açısından çok önem taşıyan Kıbrıs Barış Harekâtı bu dönemde düzenlenmiştir. Askeri yönetimle başlayan ve bir başka askeri yönetimle son bulan bu dönem içerisinde sadece yurtiçi gelişmeler değil yurtdışı gelişmeler de ülke ekonomisini etkilemiştir. Siyasal hayattaki partilerin Demokrat Parti seçmen kitlesini paylaşım kavgaları ile başlayan bu dönem, devlet başkanının uzun süre seçilememesi üzerine (sadece devletin güvenliğiyle görevli olan/olması gereken) asker/ordu bir muhtıra (12 Mart 1971) ile yine bir siyasi müdahalede bulunmuştur.

Siyasi kargaşa ve askeri müdahalelerin tavırları, ekonominin nabzını olumsuz derecede etkilemeye yeterken 1973 yılında neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan petrol krizi ile birlikte ülke döviz darboğazına girmiştir. 1974 yılında Ecevit Hükümetinin ABD tarafından 1971 yılında yasaklanan haşhaş üretimine izin vermesi, Türkiye’ye ABD tarafından askeri yardımların kesilmesine ve ambargo

³ 29 Haziran 2011 tarihi itibarıyla DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) yerine Kalkınma Bakanlığı kurulmuştur.

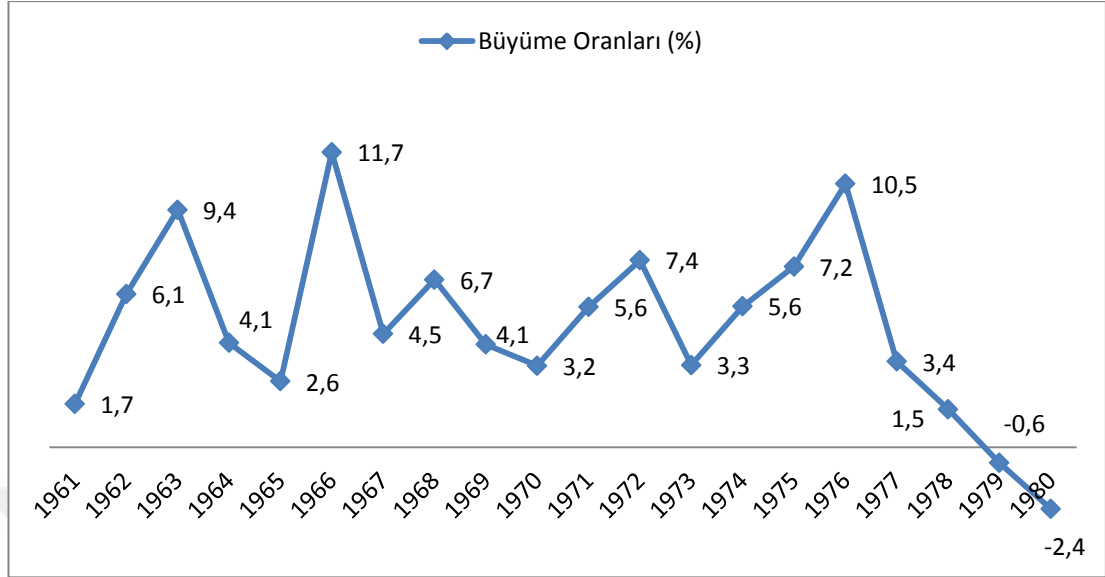
uygulanmasına yol açmışken (Özdemir v.d., 1997: 239) bir de Kıbrıs Barış Harekâtı düzenlenmiştir. Ülke ekonomisinin üretim kaynaklarından olan ve yeni yetişmeye başlayan genç beşeri sermayenin / gençliğin de uluslararası gençlik hareketlerinin etkisinde kalmalarından ötürü enerjilerini birbirlerine harcamış ve yeni bir askeri darbenin gelmesini (farkında olmadan) kolaylaştırmışlardır (Özdemir v.d., 1997: 247-248).

1973 yılında Mısır, Irak ve Suriye'nin ortaklaşa İsrail'e saldırması ve yaşanan savaş sonunda petrol sahibi Arap ülkelerin İsrail'i destekleyen devletlere yönelik petrol fiyatlarını yükseltmeleriyle bütün dünyayı etkileyen bir petrol krizi yaşanmıştır (Gülbüz, 2003: 138-150). Tüm dünyada olduğu gibi yaşanan bu kriz ile Türkiye'de de petrole bağlı sorunlar yaşanmış olup bu durum zaten döviz darboğazından ötürü rahat hareket edemeyen Türkiye'de diğer sorunların tetiklenmesine yol açmıştır.

İstikrarsız siyasal yönetimin 1978 yılında ülkeye yaşatmış olduğu ikinci kriz ile birlikte döviz kıtlığı bahane edilerek 1960 yılından itibaren uygulanmakta olan ithal ikameci sistemin terk edilmesine karar verilmiştir (İçöz, Nas ve Öztürk, 2008: 15-32). Bu dönem zarfında ABD, Dünya Bankası (DB) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından yapılan telkin ve direktifler (Eser, 1993: 69) ve Türkiye idarecilerinin ise batı hayranlığı ve emre itaatperverliği sayesinde dünya ekonomisine eklemlenme iradesi ve isteği 4. Kalkınma Planı (1979-1983) kapsamına 1978 yılı bitmeden alınmıştır (Yeldan, 2001: 13). Neo liberal politikaların tüm dünyaya hakim olmaya başlamasıyla bu akıma ülkenin o dönemdeki yöneticileri vakit kaybetmeden dahil olmuşlardır.

Genel olarak askeri bir atmosferin etkisi altında başlayan ve ara ara devam eden etkiler altında bu dönemde yurtdışından ithal edilen malların yurtiçinde üretilmesini amaçlayan ithal ikameci iktisadi politikalar uygulanmış ve dönem sonunda beyaz eşya çeşitlerinden olan buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın ve televizyon gibi küçük ölçekli sanayi ürünleri üretilebilmiştir (Yücel, 2015: 54). Ancak, özel sektörün ara mal ithalatına bağlı olarak gelişen bu durum kalıcı bir çözüm olmamış (Özdemir v.d., 1997: 325-343) ve devletin özel sektörü destekleyici şekilde ekonomiye müdahale etmesi gerektiği bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Grafik 5: 1961-1980 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

Türkiye'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası dikkate alındığında 1961- 1980 yıllarında Türkiye ortalama 4,7 oranında her yıl büyümüştür. Ancak bu büyüme yıllar arasında inişli çıkışlı bir hal almıştır. İthal ikameci politikaların uygulandığı bu yıllar arasında istikrarlı büyüme trendi yakalanamamıştır.

3.2.Neo Liberal Dönem: 1980 Yılından Günümüze

Ekonomiye müdahale 1980 yılından itibaren Türkiye ekonomisinde terk edilmiş ve ekonomi, serbest piyasa ekonominin hakim olduğu bir piyasa haline gelmiştir.

3.2.1.1980 Sonrası Yıllar: Müdahalesiz Neo Liberal Dönem

Türkiye'de 1979 yılında azınlık hükümeti başbakanı olan Süleyman Demirel, başbakanlık müşavirliğine getirdiği Turgut Özal'a serbest piyasaya geçişi sağlayacak olan bir program hazırlaması talimatını vermesi üzerine hazırlanan 24 Ocak 1980 istikrar programında ekonomik açıdan refaha ulaşılması, uluslararası piyasalara açılmak ve ekonomiyi ihracat yoluyla büyütmek hedeflenmiştir (Bakırcı, 2007: 146). Türkiye Ekonomisinde henüz 12 Eylül 1980 darbesi yaşanmadan 24 Ocak 1980 tarihinde (Batı Blokunda başlayan neo liberal politikalara geçişin etkisiyle) iktidarda olan Süleyman Demirel Başbakanlığındaki hükümetçe, neo liberal politikalar

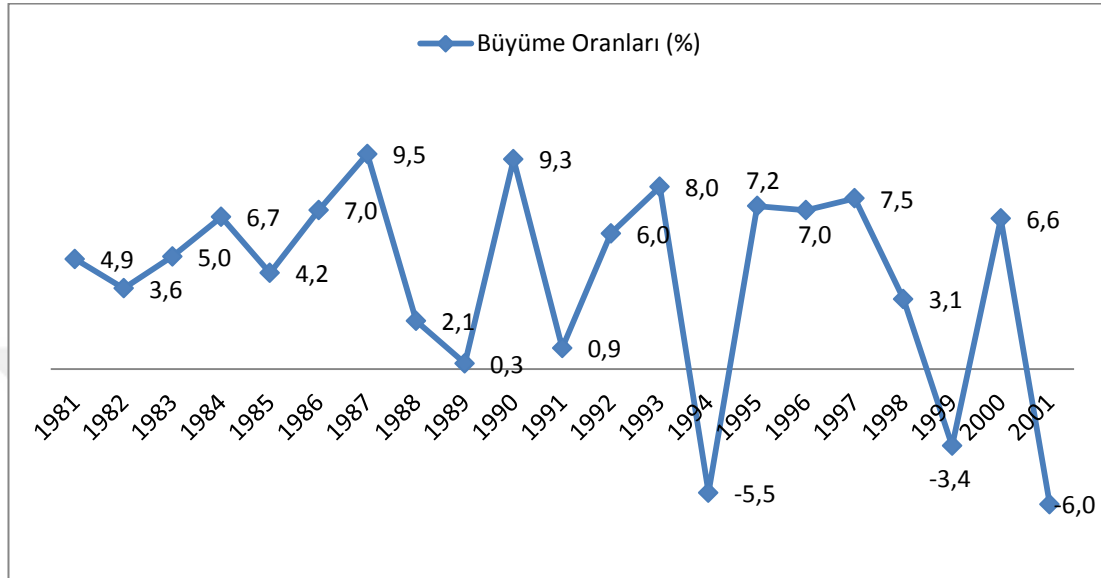
uygulamaya konulmuş ve artık ekonomiden devletin zaten zayıflayan rolü neredeyse tamamen kaldırılmıştır (Yücel, 2015: 68).

Serbest piyasa ekonomisine geçiş mali piyasaları kırılgan hale getirmiştir. Döviz üzerindeki devlet kontrolünü sona erdiren bu kararlar ülke ekonomisini serbest piyasa ekonomisine emanet etmiştir. Aslında döviz üzerindeki kısıtlamanın kaldırılmasıyla da milli paraya karşı bir bakıma devalüasyon ülkede devamlı yani hergün olma olasılığını artıran bir hale getirilmiştir. Bu program ile ülkede uygulanagelen kambiyo rejimi ve ithalat üzerindeki engeller kaldırılmıştır (Kepenek ve Yentürk, 1994: 138) Döviz manipölasyonlarını mümkün hale getiren bu geçişin, ülke ekonomisini dış ticarete henüz hazır değilken dışa açtığı ve rekabete hazır olmayan cılız sanayiye karşı bir sessiz darbe niteliğinde gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Gelişmiş sanayici ülkelerin modern pazar bulmalarını sağlayan neo liberal politikalar Türkiye tarafından da ülke ekonomisine olası muhtemel etkileri araştırılmadan peşinen benimsenmiş ve ivedilikle hayata geçirilmiştir. Bu durum önce finansal sektörlerde daha sonra ise reel sektörde etkisini göstermiştir (Akşin, Boratav ve Tanör, 1997).

Türkiye’de 50 yıl boyunca (1. Beş Yıllık Sanayileşme Planı haricinde) istikrarsız ve plansız uygulanan ithal ikameci sistem, 1970’ler ile başlayan sistem değişikliği talepleri ve yüksek enflasyon, döviz sıkıntısı ve ödemeler dengesindeki açıkların da etkisi ile hükümet tarafından değiştirilmiştir (Çarıkçı, 1983). Bu değişimde devletin ekonomiye müdahalesinin minimize edilmesi, serbest piyasa ve özel girişime dayalı ekonomi, faiz hadlerinin, döviz piyasasının ve yabancı sermaye girişinin serbestleşmesi, ithalat ve ihracat hadlerinde serbestleşme amaçlanmış ve gerçekleştirilmiştir (Kazgan, 1988: 344-352). Bu değişim sonucunda, dışa açık görece büyüme gerçekleşmesine rağmen eskisine göre farklı ve daha kronik sorunlarla karşılaşmıştır. Sanayi sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) içerisinde payında ciddi bir değişme olmadığı gibi sanayi nicel olarak büyümüş fakat ham madde ve ara mal ithalatı da bu büyümeye paralel olarak büyümüştür. Neo liberal politikaların etkisiyle uluslararası piyasalara dahil olma isteği maalesef olumsuz sonuçlar doğurmuş ve mali kaynakların yurtdışında aranışı cari hesaplarda 1989 yılıyla birlikte artık kapanamaz bir açığa dönüşmüştür. Dış ticaret açığını 1989

sonrası artıran bu serbestleşme, sermaye ithalini kolaylaştırarak ekonomiyi krizlere müsait hale getirmiştir (Göçeri, Yardımcı ve Yılmaz Genç, 2017).

Grafik 6: 1981-2001 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

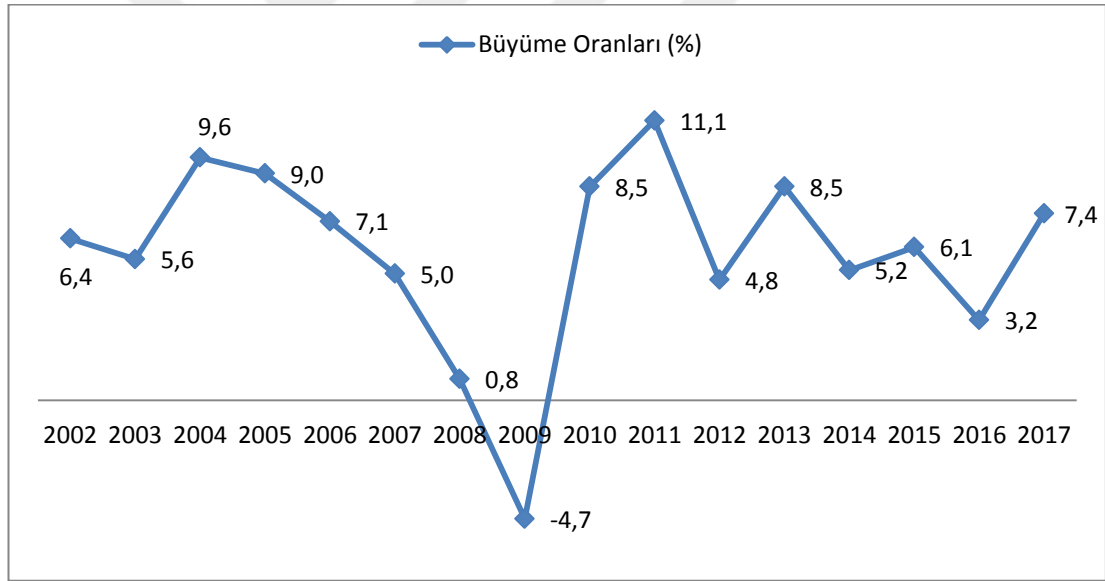
Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

Neo liberal politikalar ile birlikte ekonomideki büyüme oranları önceki dönemlere görece azalmış, ayrıca 1980’li yılların ikinci yarısında büyüme oranlarında aşırı dalgalanma ortaya çıkmıştır. Özellikle 1990’lı yıllar ile birlikte büyük ekonomik krizler ile söz konusu bu dalgalanmalar arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu büyüme oranlarındaki dalgalanmalar ekonominin bu dönemini çok açık biçimde resmetmektedir. 1981 yılından 1994 yılına kadar geçen sürede ekonomi pozitif değerler alarak büyümüştür. Türkiye Ekonomisi, 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin etkisiyle ekonomik küçülme yaşamıştır. Ekonomide, 1995 yılından 1999 yılına kadar pozitif oranlı büyüme gerçekleşirken 1999 yılında Marmara Depremi etkisiyle ve ardından 2001 yılında ekonomik krizin etkisiyle negatif büyüme yaşamıştır.

Neo liberal politikalar ile birlikte Türkiye dış ticaretinde ekonomik seyir pek iç açıcı olmayıp dış açıklar ülke ekonomisi tarihinde görülmemiş düzeylere ulaşmıştır. İhracat ile ithalatın seyri birbirini takip etmiş ve beraber artmışlardır. Bu tablo, ülke ihracatının ülke ithalatına bağımlı olduğunun ve ithalatın düşmesi veya artmasını ihracatın geriden ama dikkatle şekilde takip ettiğinin niceliksel göstergesi olmuştur. Ayrıca, ülke dış ödemeler açığı hiç olmadığı kadar artmış ve 100 milyar dolar

düzeylerine çıkmıştır. Ekonominin son 35 yılda bu kadar dengesiz ve dalgalı olmasında ekonomik anlayışta neo libereal politikaların benimsenmesinin de katkısının olduğu kanaati mevcuttur. Dış rekabete hazır olmayan ekonominin dışa açılması ve devlet tarafından koruması gerekli sektörlerde tarifelerin düşürülmesi ülke ekonomisini dışarıya karşı bir pazar haline getirdiği belirtilmektedir. Ülke ekonomisinde finansal krizlerin sık sık ortaya çıkması, sanayi üreticilerinin faaliyet dışı gelirlerden yüksek karlar elde etmesi ve spekülasyonlardan nemalanma neoliberal dönem ile başlamıştır. İktisadi büyümenin dış finansal sermayenin ülkeye girmesine bağlanması ve ekonomik küçülme ve daralmaların dış finansal sermayenin ülkeden çıkmasına bağlanmış olması da Türkiye ekonomisinin serbest piyasaya geçişiyle başlamıştır (Erdem, 2010: 117-135).

Grafik 7: 2002-2017 Dönemi Büyüme Oranlarının Gelişimi (%)

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu)

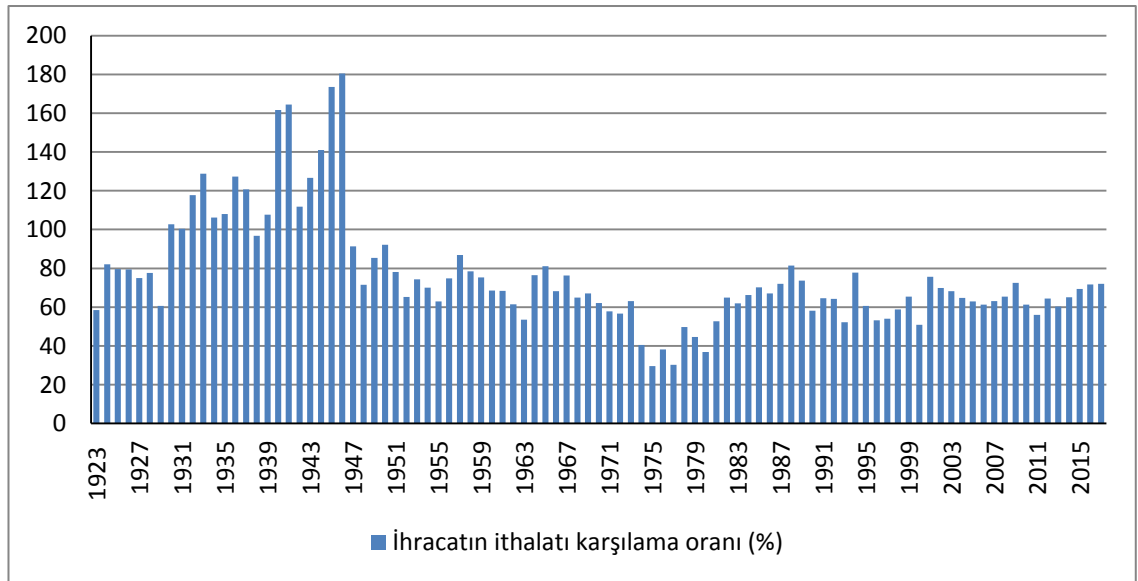
Türkiye Ekonomisi, 2001 yılında yaşadığı büyük ekonomik krizle birlikte 21. yüzyıla girmiş ve 2009 yılına kadar ekonomik anlamda küçülmemiştir. 2002 yılıyla 2017 yılları arasını büyüme anlamında değerlendirdiğimizde bütün dünyayı etkileyen 2008 ekonomik kriziyle tüm dünya ekonomileriyle beraber Türkiye ekonomisi de önce 2008 yılında daralmış ve sonra 2009 yılında küçülmüştür. Ardından gelen yıllarda Türkiye Ekonomisi pozitif değerler alarak büyüme trendini sürdürmüştür.

Neo liberalizm ile gelen sermaye serbestisi sayesinde kısa vadeli sermaye akışları Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerin başlıca sebebi sayılmaktadır (Göçeri, Yardımcı ve Yılmaz Genç, 2017: 114). Ekonomiyi geçici olarak şişirip ekonomide büyüme havası estiren bu girişler ekonominin yumuşak karnı olmuştur. Türkiye iktisat tarihinde 2000’li yıllar cari açığı kronik hale geldiği yıllar olmuştur (Keskin, 2017: 89-125). Türkiye’de görülen cari açığın belli başlı sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

- Tasarruf eksikliğine bağlı yatırım eksikliği,
- İthalata bağımlı ihracattan kaynaklı dış ticaret açığı,
- Sanayi üretimindeki ithal ara malı sorunu,
- Enerjide ithalata bağımlılığın yüksek olması.

Aslında yukarıda sayılan maddelerin hepsi birbiriyle çok sıkı ilişkilere sahiptir. Bu sorunlardan birinin çözümü diğerinin çözümüne bağlı bir sarmalın parçaları gibidir denebilir. Bu açıdan bakıldığında bu sorunların çözümü için tek madde üzerinden gitmek yerine hepsini içeren bütünsel bir yaklaşım gereklidir. Ek olarak, zikredilen sorunlar sadece Türkiye ekonomisinin değil aynı zamanda birçok gelişmekte olan ülkenin ortak sorunu olarak kabul edilebilir.

Grafik 8: 1923-2017 Arası İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret Verileri, 2018

1923 yılından 2016 yılına kadar geçen zaman içinde ihracatın ithalatı karşılama oranı, sadece devletçilik ilkesinin aktif olarak uygulandığı yıllardan pasif olarak uygulanmaya başladığı 1947 yılına kadar % 100'ün üzerine çıkmıştır. 1947 yılından sonra aktif olarak korunan gümrük tarifeleri ve devletin özel sektörün yanında ekonomiye girmesi terkedilmeye başlanmıştır. Bu durum ihracatın ithalatı karşılama oranının % 30'ların da altına düşeceği 1970'li yılların gelmesine kapı aralamıştır. Böylece, bir daha ülke ekonomisi tarihinde ihracatın ithalatı karşılması mümkün olmamıştır(TÜİK, 2018).

Türkiye'nin sanayi köklerini oluşturan Devletçilik ilkesi gereğince tüketimin temel maddelerinin ülke içerisinde üretilmesinin hedeflendiği özellikle 1930-1946 yılları arasında ihracat ithalatı ortalama %125 oranında karşılamıştır. Ancak bu dönemde, (1930-1946) dış ticaret fazlalarının ortaya çıkması ve ihracat-ithalat oranının ortalama %125'e ulaşması ithalatın baskı altına alınması sonucu sağlanmıştır. Nitekim, ithalat üzerindeki baskı kalkınca 7 Eylül 1946'da Türk Lirası (TL) yüksek oranda devalüe edilmesine rağmen ihracat yeterince artmamış, ithalat patlamış ve dış açıklar ortaya çıkmıştır. Zikredilen yıllarda büyüme ve yatırımlar, dış ticaret fazlasıyla finanse edilmişken geri kalan yıllarda dış ticaret açığından ötürü dışarıya borçlanma olmuştur. Toparlayacak olursak neo liberal politikaların Türkiye'de uygulaması toplumu borçlandırıp fakirleşmeye yol açmıştır (E. Yıldız, 2014: 12-27).

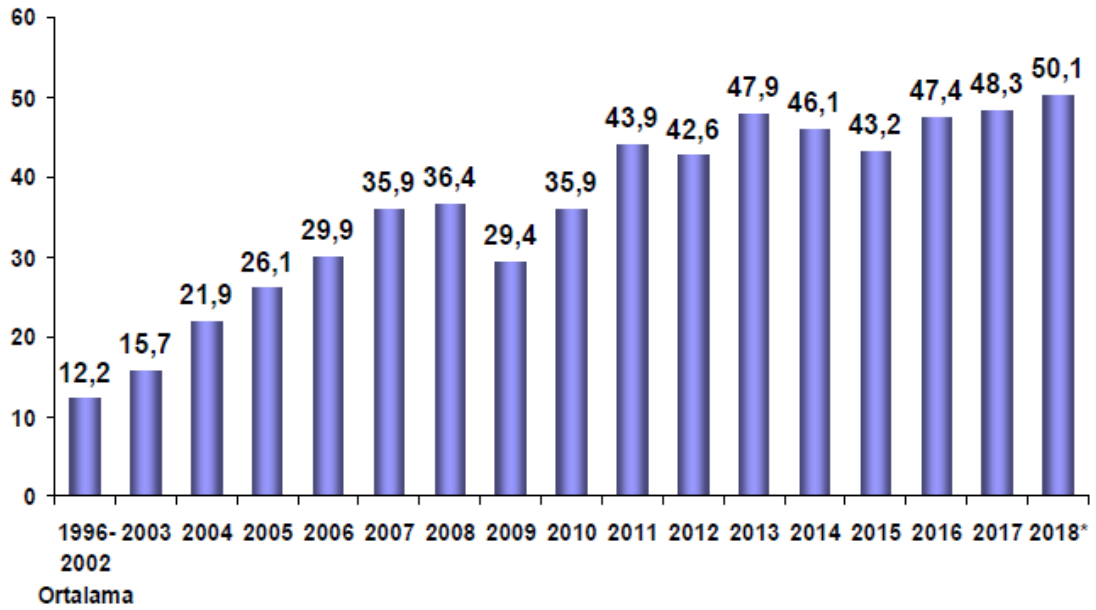
3.3.Türkiye Ekonomisinin Başlıca Altı Kronik Sorunu ve Kalkınmacı Devletin Çözüm Önerileri

Türkiye tarihi boyunca ekonomisinde çok sayıda sorun görülmekte olmasına rağmen çok değişmeyen altı kronik sorun tespit edilmiştir. Bunlar; ara malı ithalatına bağımlılık, Türkiye'de CİB (Cari İşlemler Bilançosu) açığı, orta gelir ve orta teknoloji tuzağı, Türkiye'nin genç (infant) sanayisi, ekonomiye müdahalede plansızlık ve koordinasyonsuzluk ve son olarak bölgesel kalkınma planlaması girişimlerindeki başarısızlık olarak belirtebiliriz. Bu noktada kalkınmacı devlet anlayışı çerçevesinde bu altı kronik soruna çözüm önerileri getirilmektedir.

3.3.1.Ara Malı İthalatına Bağımlılık ve Girdi Tedarik Stratejisi

İhracata yönelik imalat sanayisinin ihtiyaç duyduğu hammadde ve ara mallara erişimin güvence altına alınması Türkiye Ekonomisi hedefleri için çok büyük önem taşımaktadır. Rekabet edebilirlik yönüyle sürdürülebilir bir üretim zinciri, dış ekonomik dalgalanmalara, ara malı fiyatlarındaki iniş ve çıkışlara, mal tedarikinde ülke /bölge bağımlılıklarının azaltılmasıyla mümkün olabilir. Bu bağlamda, Türkiye'nin ara malı ithalatına bağımlılığı sadece hammadde ve enerji kaynakları ithalatının ötesinde makine ve teçhizat ithalatını da içermektedir. Bu noktada, grafik 9'da Türkiye'nin 1996-2018 dönemi makine ve teçhizat ithalatı bu durumu açıkça göstermektedir. Türkiye'nin bu dönemde makine ve teçhizat ithalatının artması da ara malı ithalatına bağımlılığının farklı bir görünümünü sergilemektedir.

Grafik 9: 1996-2018* Dönemi Makine ve Teçhizat İthalatı (Milyar Dolar)

Kaynak: TÜİK, 2018

(*) Nisan ayı itibariyle yıllıklandırılmış

TÜİK verilerine göre, makine ve teçhizat ithalatı her geçen yıl artmış ve artarak devam etmektedir. Bu durum, imalat sanayisi için tehdit niteliği taşımakta olup acil önlemlerin alınması gerekmektedir. İthal edilen malların ekonomi üzerindeki yükünün yıllar geçtikçe artması ara malı ithalatının kronik bir sorun haline gelmesine yol açmaktadır. İthal edilen malları ithal eden ülke ile yaşanabilecek bir siyasi kriz

imalat sanayisi adına büyük bir problem oluşturabilir. Siyasi krizin dışında ara malı ithalini zorlaştıracak başka (ihracatçı ülkenin Türkiye'ye ihracatı kısıtlanması veya bunların dışında bir üçüncü ülkenin ithalatı engelleyici tutumu gibi) sorunların yaşanması sonucunda imalat durabilir ve yurtiçinde ekonomik anlamda imalat sanayisi sektör temsilcileri kendi çaplarında daralma yaşayabilir. Bu yüzden Türkiye Ekonomisinin ara malı ithalatı bağımlılığı karşısında yerli üreticiyi desteklemek başta olmak üzere tedarikçi sayısında artış gibi çok sayıda aktif politika geliştirmeli ve uygulamalıdır.

Bu çerçevede, ara malı ithalatını zorlaştıran küresel çapta korumacı politikaların ve/veya ara malı ithalatının tedarik riskleri ülke ekonomisini yeni strateji geliştirmeye itmiş olup bu çerçevede 2010 yılından itibaren Ekonomi Bakanlığı girdi tedarik stratejileri belirlemektedir. Bu stratejilerin başlıca hedefi, yüksek düzeyli ithal ara malı ithalatını azaltmak için sürdürülebilir bir politika zinciri yaratmaktadır. Sürekli gelişen ve değişen dünyanın baş döndüren hızına yetişebilmek adına dış dünya trendlerini takip etmek ve bu gelişmelere göre bir eylem ve politika geliştirmek gelişmekte olan Türkiye Ekonomisi için hayatidir. Dördüncü sanayi devrimi adı altında başlayan değişim ve dönüşüm ar-ge temelli bilişim teknolojilerini uluslararası arenada öne çıkarmış ve uluslararası dış rekabetin önemli hale gelmesine neden olmuştur.

Tablo 1: Türkiye'nin Sektörler İtibariyle Ara Malı İthalatı (Milyon Dolar ve %)

	Milyon			Ara Malı İthalatında** Pay(%)		
	2012	2015	2016	2012	2015	2016
Demir-Çelik ve Madencilik Ürünleri	34.395	27.054	23.598	30,4	25,6	22,7
Otomotiv ve Makine	21.126	22.680	26.209	18,6	21,4	25,2
Kimyasal Ürünler	25.715	24.974	23.580	22,7	23,6	22,7
Tarım ve Tekstil	20.054	18.865	18.410	17,7	17,8	17,7
Liste Toplamı	101.292	93.572	91.798	89,4	88,4	88,2
Toplam Ara Malı İtl					100,0	100,0

* DTÖ STTC Sektörel Sınıflaması baz alınmıştır.

** Enerji ve Altın Hariç: Mineral yakıtlar ve yağlar (bitümenli taşkömürü ve antrasit hariç) ile altın dahil edilmemiştir.

Kaynak: Girdi Tedarik Stratejisi Eylem Planı (2017-2019)

Ekonomi Bakanlığı'nın hazırladığı Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) Eylem Planı'na (2017-2019) göre, ülkenin en çok ithal ettiği ara malı demir çelik ve madencilik ile otomotiv ve makine sektöründedir. Bunu kimyasal ürünler sektörü izlemekte ve ithal ara malı içinde yaklaşık % 23 oranına sahiptir. Tarım ve tekstil sektöründe ise ithal ara malı oranı tüm ithalatın içinde yaklaşık %18'dir.

GİTES'e göre, Türkiye'de demir çelik üretiminde ülke bir gerileme mevcut olup hurda demir ithalatında da büyük bir yükselişle dünyada hurda demir ithalatında Türkiye ilk sıradadır. Bu durumun temel sebebi, ham çelik üretiminin düşmesidir. Kimya sektörü; ilaç, boya, plastik, kozmetik ve benzeri çok büyük bir çeşitliliğe sahiptir. İlaç sektöründe Türkiye çok sayıda firmayla çok sayıda alanda üretim yapsa da katma değer ve ar-ge eksikliğine bağlı olarak ilaç ithaline devam etmektedir. Benzer durum kimya sektörü içerisinde yer alan diğer alt sektörlerde de bulunmaktadır. Bu noktada sektördeki firmaların ithal edilen ürünleri yurtiçinde üretmek için gerekli olan ara malı imalatı dahil politika geliştirmeleri yapmalıdır.

Türkiye'deki otomotiv sektörünün durumu da yukarıdaki sektörlerden farklı değildir.

Otomotiv sektörü; motor, güç aktarma aksam ve organları (şanzıman), elektronik ve yazılım sistemleri ve metal, plastik, kauçuk ve tekstil grubuna dayalı bir geniş alanın ortaklaşa üretiminden oluşur. Bu alt sektörlerden en önemlisi motor ve güç aktarma aksamaları olup otomobile göre değişen oranlarda %20 ile %40 oranında maliyet yükü getirmektedir. Kendi içinde de birçok beslemesi olan motor ve güç aktarma organlarının yerleşmesi politikası ile otomotiv sektörü ülke ekonomisi için önem taşıyan bir yatırım hamlesi ve alanıdır. Hızlı teknolojik gelişmeler ile geleneksel içten yanmalı motorların yerlerini elektrikli otomobillere bırakacak olması, ileride elektronik aksamaların otomobilin maliyetinin ortalama olarak % 70'ini oluşturacağı GİTES'e göre öngörülmektedir. Bu doğrultuda, otomotiv ve otomotive bağlı yan sanayisi için açılmakta olan yeni kapı kapanmadan gerekli önlemler alınmalı ve bu alana özgü stratejik politikalar geliştirilmelidir. Makine alt sektöründe ise durum farklı değildir.

Otomotiv sektörü, dünyada olduğu kadar Türkiye'de de yükselen ve önemli bir sektördür. Geleneksel içten yanmalı otomotivden elektrikli ve otonom otomotivlere dönüşümün başladığı bir dönem yaşanmaktadır. Bu dönemde ortaya atılan yerli otomobil fikrinin yerinde ve Türkiye imalat sanayisi için çok gerekli olduğu

düşünülmektedir. Türkiye'nin gerek iç piyasada sahip olduğu genç nüfus ile gerekse dış piyasada artan elektrikli otomobil taleplerini karşılamak için fikri mülkiyet haklarına sahip ve AR-GE esaslı yerli otomobil üretilmelidir. Türkiye ihracatında en büyük paya sahip olan otomotiv sektörünün yan sanayisiyle beraber çok geniş bir kitleye istihdam imkânı sağlamaktadır. Buna rağmen üretilen araçlarının önemli bir kısmının yerli üretim oranı oldukça düşüktür. Bu durum katma değer yurtdışına çıkmasına neden olmaktadır. Katma değer zincirinden elde edilen gelirin yurtiçinde kalması için yurtiçinde üretilen araçların yerlilik oranının (gerekirse devlet eliyle) artırılması önem arz etmektedir.

Elektronik sektöründe yerli oranı oldukça düşük olup dışa bağımlılık yüksek seviyededir. Elektronik başlığı altında televizyon, tablet ve cep telefonlarını sayabiliriz. Her ne kadar bu alanlarda Türkiye'nin markaları (Vestel, Arçelik gibi) bulunmasına rağmen bu alandaki markaların üretimi çoğunlukla dışarıdan tedarik edilen ara malı ile olmakta ve dışa bağımlılık sürdürülmektedir. Örneğin, televizyon teknolojisinde gelişen trendle birlikte LCD'den OLED'e geçiş yerli markaları zorlamıştır. Elektronik cihazların temel malzemesi sayılan ekranın değişimi, OLED'in Türkiye'de üretilmemesi yerli üretim LCD yerine OLED ekranların ithaline neden olmuştur.

Tekstil ve deri sektörüne bakıldığında ise sektörün en stratejik girdisinin pamuk olduğu görülmektedir. GİTES'e göre, pamuğun kendisi dışında da çok çeşitli alt/yan sektörlerle (yem sanayi, selüloz sanayi, bitkisel yağ sanayi ve tekstil sanayi) ham madde sağladığı anlaşılmaktadır. Tarım ürünleri içerisinde en yüksek katma değere sahip olan pamuk, ihracatımızın % 20'sini oluşturan tekstil ve hazır giyim sektörümüzün de en önemli hammaddesi sayılmaktadır. Türkiye'de eskiye nazaran pamuk üretiminin yerini daha fazla getiri sağlayan alternatif ürün olarak mısır üretimi almıştır. Ayrıca, pamuk hasadının zor olması ve hasada kadar olan sürede üretimi aksatıcı risklerin olması nedenleriyle düşmüştür ve pamuk üretim miktarı düşmeye devam etmektedir.

Tarım sektöründe yurtdışından yağlı tohumlar, bitkisel yağlar, hayvan yemleriyle birlikte yurtiçi tüketimi karşılamayan ürünler ve Türkiye'de hiç üretilmeyen kakao, kahve ve palm yağı gibi ürünler ithal edilmektedir. Türkiye, kendi ihtiyaçlarını kendi içinde karşılamak amacıyla üreticisini koruma ve kollama politikaları geliştirmeli ve

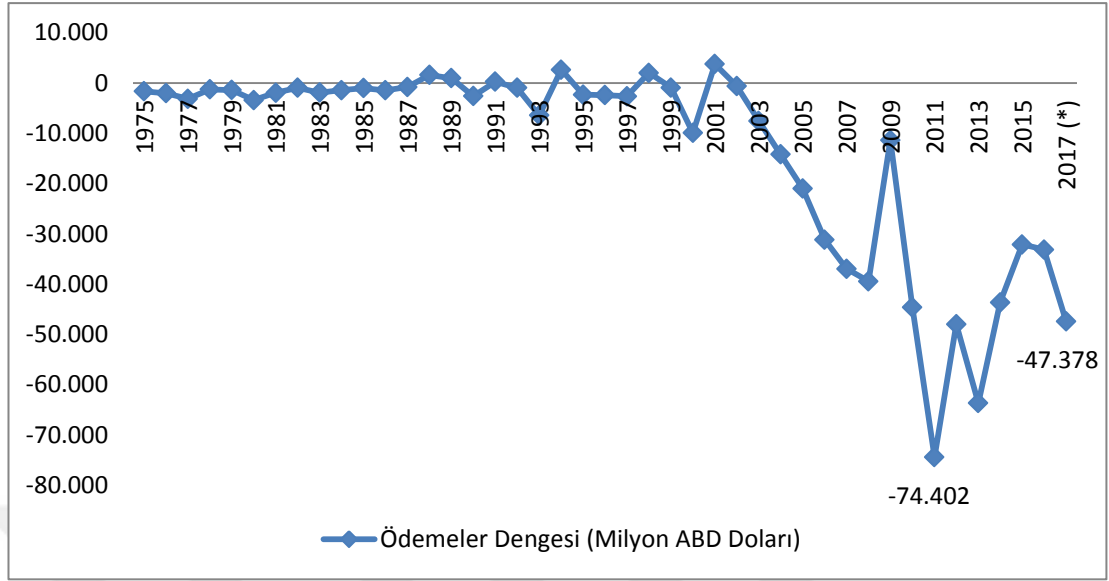
üreticilerin gelir durumlarını iyileştirici önlemler almalıdır. Ayrıca Türkiye, üreticilerini teşvik edici yöntemlerle strateji belirlenirken onların ürettikleri satın alınmalı ve tembelliğe sürükleyen yöntemleri araştırıp bunlardan üreticilerini korumalıdır.

3.3.2. Türkiye’de Cari İşlemler Bilançosu (CİB) Açıkları ve Başlıca Nedenleri

Cari işlemler bilançosu (CİB) açığı olarak da tanımlanan cari açık genel olarak dış alımlar ile dış satım arasındaki farktır. Mal ve hizmetin alınıp satılması bu farka konu olmaktadır (Seyidoğlu, 1999: 382). 2001’de Türkiye’de yaşanan ekonomik krizi müteakiben ülkede Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmaya başlanmış ve bu program kapsamında enflasyon hedeflemesi uygulaması ve yüksek faiz oranları Türk Lirası’nı (TL) değerli hale getirmiştir. Değerli hale gelen TL ile ithalat artmış ve yatırım eksikliği olan ülkede tasarruf yerine kredilerle tüketim yükselmiştir. İthalatın artması ise cari açığın önemli kalemlerinden dış ticaret açığına yol açmış, ihracat ile ithalat arasındaki farkı daha genişletmiştir. Türkiye ekonomisi tarihinde 2003 yılına kadar kamu kaynaklı cari açık oluşurken o tarihten sonra özel kesim kaynaklı olmaya başlamıştır (Eşiyok, 2012: 63-86). Türkiye 2000 yılından itibaren cari açığın finansmanında bazı yıllarda kısa süreli portföy ile kapatmaya çalışmıştır (Göçeri, Yardımcı ve Yılmaz Genç, 2017: 82-83).

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK, 2017) verilerine göre, Türkiye’nin ihracatı ortalama olarak her sene artıyor görünmesine karşın bu ihracat artışı ithalata dayalı bir artıştır. İthal edilen mallar; çoğunlukla ihracat yapmak için ara mal ve enerjiden oluşmaktadır. İthal edilen ara mallarının ihraç edilecek nihai mallarda kullanılması olarak da tanımlanan Dahilde İşleme Rejimi de gümrüksüz mal ithalatıyla dış ticarete Türkiye aleyhine işlemiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında yapılan ve 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği antlaşması gereği Türkiye AB’ye tam üye olmadığı halde AB tam üyelerinin yerine getirdiği yükümlülükleri yerine getirmekte ve bundan ötürü ekonomik anlamda zararlı çıkmaktadır. Anlaşma kapsamında AB’ye üye olmayan üçüncü ülkeler ürettikleri ürünü bu anlaşma gereği Türkiye’ye daha kolay şekilde ihraç edebilmektedir (Eşiyok, 2012: 63-86). Özellikle Çin, Güney Kore ve Japonya bu durumdan kazançlı çıkmaktadır.

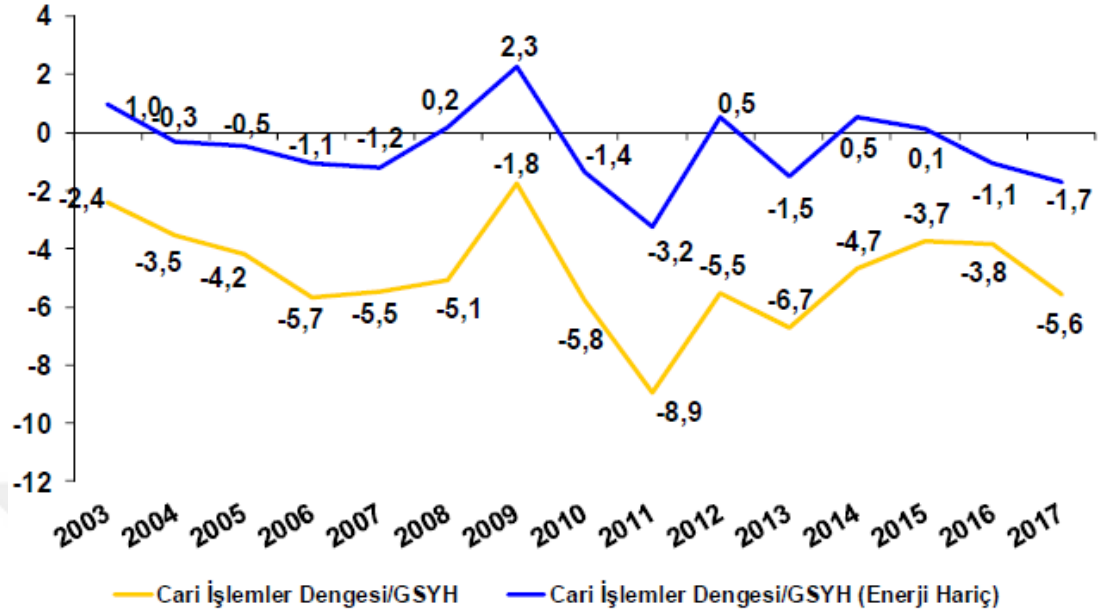
Grafik 10: CİB Açığının Gelişimi (1975-2017, Milyon Dolar)

Kaynak: TCMB, Ödemeler Dengesi Müdürlüğü, (*) Geçici

Cari açığın sürekli olması ve yüksek miktarlara ulaşması büyük ekonomik krizlerin habercisi kabul edilebilir. Neo liberalizm etkisinde 1989 yılında sermaye transferlerini kolaylaştırmak amacıyla yapılan yasal düzenlemeler ekonomiyi manipülasyona müsait hale getirmiştir. Türkiye ekonomisinde cari açığın etkisinin en fazla hissedildiği yıllar 2000'li yıllar olmasına rağmen cari açığın ilk büyük dalgası yukarıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere 1989 yılından sonra görülmüştür. 2002 yılından sonra ise bir daha eskisi gibi olmamış ve cari açık yukarıdaki şekilde de olduğu gibi astronomik boyutlara ulaşmıştır. Bu açığın dış borçlanmayla kapatılması uzun vadede ülkenin varlıklarının satılması anlamına gelmektedir ki bu durum hiçbir ülkenin kabul edemeyeceği bir durumdur. Uzun vadede dış borçlanma yatırım olarak değerlendirildiği için sorun sayılmazken kısa vadeli sermaye akışı spekülasyona açık olduğundan ekonomiye yönelik büyük tehlike oluşturmaktadır (Yeldan, 2005).

Grafik 11: Cari İşlemler Dengesi/GSYH

Kaynak: TCMB, Hazine Müsteşarlığı

Grafik 111’de görüldüğü üzere, cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranına bakıldığı zaman büyük ithalat kalemlerinden enerjinin çok önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Enerji dahil edildiğinde cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı ile enerji hariçken cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı arasında çok ciddi bir fark vardır. Örnek vermek gerekirse, 2003 ile 2017 yılları arasında enerji hariç cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı ortalaması, eksi ve artı %2 aralığında değişmişken enerji dahil oranlamada durum çok farklıdır. Cari işlemler dengesinin GSYH’ye oranı hiç pozitif değer almadığı gibi ortalama olarak -%5 değeri civarında gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Cari İşlemler Bilançosu (CİB) Dengesi (Milyon Dolar)

YIL	ÜLKE KODU	ÜLKE ADI	CİB Dengesi (Milyon Dolar)
2016	CA	Kanada	-49.423
2016	DE	Almanya	+286.842
2016	FR	Fransa	-21.123
2016	GB	İngiltere	-154.873
2016	IT	İtalya	+50.456
2016	JP	Japonya	+187.265
2016	RU	Rusya	+25.543
2016	TR	Türkiye	-33.137
2016	US	ABD	-451.692
2016	KR	Güney Kore	+99.243

Kaynak: Worldbank, Popular Indicators, 2018.

G8 ülkeleri ve Güney Kore ve Türkiye'nin 2016 yılı CİB açıklarına bakıldığında ve kalkınmacı devletin en önemli örneklerinden sayılan Japonya ve Güney Kore'nin 2016 yılı CİB dengeleri incelendiğinde (her iki ülkenin de enerji ithalatı Türkiye'ye kıyasen çok fazla olmasına rağmen) her iki ülke ekonomisinde CİB dengesinin pozitif olduğu gözlemlenmektedir. Ekonomilerinin dış ticaret dengesini fazla verecek şekilde örgütleyen bu iki ülkenin ortak özellikleri katma değer sağlayan inovasyonu başarabiliyor olmalarıdır. Bu doğrultuda kalkınmacı devletin ekonomide faaliyet gösteren başlıca aktörlere devletin ödül-ceza çerçevesinde katma değer yaratıcı telkin ve teşvik edici politikaları olmalıdır. Kalkınmacı devlet anlayışının temel ilkelerinden biri olan imalat sanayini dış rekabete karşı korumasından ve ithal ikameci ve dışa dönük üretimi savunmasından hareketle kalkınmacı devlette cari açığın oluşmayacağı ya da yüksek olmayacağı öngörülmektedir. Ek olarak, Türkiye örneğinde yeni kalkınmacı devlet yaklaşımının uzun vadeli devlet desteği ve kontrolü olan üretim anlayışı göz önüne alındığında CİB açığının uzun vadede azaltılabileceği hatta zamanla sürekli pozitif değerler almasının mümkün olabileceği söylenebilir.

3.3.3.Orta Gelir ve Orta Teknoloji Tuzağı

Orta gelir, kişi başına düşen gelirin üst gelir grubu ile alt gelir grubunun arasında olmasıdır ve bu durumun sürekli hale gelmesinden ortaya bir kısır döngü çıkmaktadır. İşte bu duruma orta gelir tuzağı denilmektedir. Bu konu iktisat literatüründe çok tartışılan bir olgu olup orta gelire sahip ülke gruplarını çok yakından ilgilendiren bir mesele haline gelmiştir.

Tablo 3: Kişi başına düşen milli gelire göre ülkelerin gruplandırması (\$) Dünya Bankası Kişi Başına Gelir Gruplandırması (\$)

Analitik Gruplandırmalar	Aralıklar
Düşük Gelir	$\leq 1,005(\$)$
Düşük Orta Gelir	1,006-3,955(\$)
Yüksek Orta Gelir	3,956-12,235(\$)
Yüksek Gelir	$> 12,235(\$)$

Kaynak: Dünya Bankası, Analitik Gruplandırmalar

Dünya Bankası analitik sınıflandırmasına göre 4 grup gelir sınıflandırması mevcut olup bunlar şu şekilde sınıflandırılmaktadırlar: Düşük Gelir Grubu, Orta Düşük Gelir Grubu, Orta Yüksek Gelir Grubu ve Yüksek Gelir Grubu. Türkiye, kişi başına düşen milli gelir seviyesi yönüyle 1955 yılından 2005 yılına kadar düşük orta gelir grubunda, 2005 yılından itibaren ise orta yüksek gelir grubunda yer almıştır (Özsan, Taşçı, Voyvoda ve Yeldan, 2013) ve yüksek gelir grubuna geçmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'nin yıllardan beri üst gelir grubuna geçememesi uzun süreli orta gelir grubunda kalması orta gelir tuzağında olduğuna dair akademik tartışmalar olsa da Türkiye, bazı akademisyenlerce yapılan birim kök testleri sonuçlarına göre orta gelir tuzağında değildir (Bulut ve Koçak, 2014). Ayrıca, Türkiye gibi düşük gelirden orta gelire yükselip orta gelirde Türkiye'den daha uzun süre kalan ülkeler (Latin Amerika ülkeleri gibi) var olmasına karşın bu durumun Türkiye için bir tuzak olduğu düşünülmektedir. Örnek vererek konuya açıklık getirmek gerekirse, 1960 yılında orta gelir seviyesinde yer alan 101 devletten yalnızca 13 tanesi 2008 yılında yüksek gelir grubuna yükselmiş geriye kalan 88 ülke orta gelirde kalmaya devam etmişlerdir (Tuncel, 2014). Bu çerçevede içerisinde akademik dünyada Türkiye'nin orta gelir tuzağında olduğuna dair akademik tartışmalar halen devam etmektedir.

Bilim, sanayi ve teknolojiye atılım ve hızlı değişim son 50 yılda en açık şekilde göstermiş ve ülkeler arası farklılaşmalar da zaten bu süre zarfında daha da netleşmiştir. 1960 yılında orta gelirli sayılan ama 2008 yılında yüksek gelirli ülkeler seviyesinde sayılan 13 ülkeden bazıları şunlardır: İsrail, Japonya, Tayvan ve Güney Kore. Bu ülkelerin gelir artışlarındaki ortak özellikleri, Araştırma ve Geliştirmeye (AR-GE) dayalı teknoloji ve inovasyon üzerine odaklanmalarıdır. Aslında bu süre zarfı orta gelirli ülkeler için bir tuzak olmayıp orta düzey teknolojilerini geliştirmeleri için bir vesile olmuştur.

Orta gelir tuzağı, gelişmekte olan ülkelerin önemle üzerinde durduğu ekonomik problemdir. Bu bakımdan aynı veya benzer şeyler düşük gelir düzeyinde uzun süre bulunan ülkeler için de denebilir ve onların sorunlarının adı da “düşük gelir tuzağı” olmalıdır. Düşük gelirli ülkelerin orta gelire ulaşmaları, orta gelire sahip ülkelerin yüksek gelire ulaşmalarından daha kolaydır. Çünkü, düşük gelirli bir ülke ekonomisinde gerçekleştirilecek bir atılımın marjinal katkısı ve etkisi, orta gelirli ülkenin ekonomisinde yaptığından daha net fark edilir (A. Yıldız, 2015).

Türkiye'nin imalat sanayindeki teknolojik yapısına bakılacak olursa Türkiye'de üretilen ürünlerin çoğunlukla orta düzeyde olduğu anlaşılmakta olup imalat sanayi sektöründe faaliyet gösteren yüksek teknoloji firması sayısı %0.3'tür (Eşiyok, 2013: 1-8). Geriye kalan firmalar, yüksek olmayan yani düşük ve orta düzeyde imalat yapan firmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurulduğu günden bu yana Türkiye'nin düşük ve orta teknoloji seviyesinden yüksek teknoloji seviyesine çıkamadığı gözlemlenmektedir. Bu durumun Türkiye'nin orta teknoloji tuzağında olduğunu gösterdiği belirtilebilir.

Tablo 4: Teknoloji Yoğunluğuna Göre İmalat Sanayi İhracat ve İthalatı (2013-2017, %)

Yıl	İmalat Sanayi İhracatı				İmalat Sanayi İthalatı			
	Çok Yüksek Teknoloji	Orta Yüksek Teknoloji	Orta Düşük Teknoloji	Çok Düşük Teknoloji	Çok Yüksek Teknoloji	Orta Yüksek Teknoloji	Orta Düşük Teknoloji	Çok Düşük Teknoloji
2013	3,4	31,5	30,7	34,5	12,3	41,2	33,8	12,7
2014	3,4	31,6	29,2	35,8	14,0	42,1	30,3	13,5
2015	3,6	31,8	29,5	35,0	15,7	44,3	26,5	13,5
2016	3,5	33,1	28,3	35,1	17,0	44,9	25,6	12,6
2017	3,9	34,6	28,3	33,3	15,1	41,1	32,6	11,2

Kaynak: TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2018

Tablo 4'te yer alan TÜİK verilerine bakıldığında zaman Türkiye ekonomisinde imalat sanayinin pek iç açıcı olmadığı gözlemlenmektedir. İmalat sanayisinin ihracatı ve ithalatı kendi içinde teknoloji yoğunluğu yönüyle dört alt kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar: Yüksek, Orta Yüksek, Orta Düşük ve Düşük Teknoloji'dir. İmalat sanayisinin ihracatı göz önüne alındığında yüksek teknolojiye sahip ürünlerin ihracatı incelediğimiz dönemde %4'ü aşmamaktadır. Buna mukabil orta düzeyde teknolojik ürünlerin ortalaması %60 civarındadır. Düşük teknoloji düzeyi ortalama %35 oranındadır. Bu durumda, Türkiye'nin düşük ve orta düzeyli teknoloji seviyesinde ihracatçı ülke olduğu rahatlıkla söylenebilir. İmalat sanayisinin ithalatında durum büyük ölçüde değişmektedir. İthal edilen teknolojik ürünlerin ortalama % 15'i ileri teknoloji ürünüken geriye kalan yaklaşık % 85'lik düşük ve orta teknoloji düzeyindedir. Türkiye imalat sanayisi sektör temsilcileri, ithal ettiği düşük ve orta düzey malları ülke içinde üretme arayışına girmeli ve devlet de bu noktada yerli üreticileri destekleyici politikalar yürütmelidir.

Kalkınmacı devlet yaklaşımıyla, Türkiye'nin bu içinde bulunduğu orta gelir ve orta teknoloji tuzağından uygulayacağı ekonomi politikaları ve özel sektöre yol göstericiliği sayesinde bu tuzaktan rahatlıkla kurtulabileceği düşünülmektedir. Türkiye, orta gelir ve orta teknoloji tuzaklarına yol açan sebepleri gidermeye yönelik alacağı önlemler ile birlikte özel teşebbüse vereceği stratejik teşvik sayesinde bu kısır döngüden kurtulabilir. Kalkınmacı devlet tarafından özel sektörün ihtiyaç duyacağı ölçüde verilecek destek onların dış dünyaya karşı rekabet edebilir ölçüde gelişip güçlenmesini sağlayabilir. Bu sayede özel müteşebbis devlet şemsiyesi altında araştırma ve geliştirme faaliyetleriyle zamanla dış rekabete hazır bir hale gelebilir. Bütün bunlara ek olarak, yeni kalkınmacı devlet yaklaşımında dış rekabete hazır hale gelen özel sektör temsilcilerinin ithal ikameci ve ihracata yönelik üretimi sayesinde uzun vadede orta gelir ve orta teknoloji tuzağından kurtulmak mümkün olabilir.

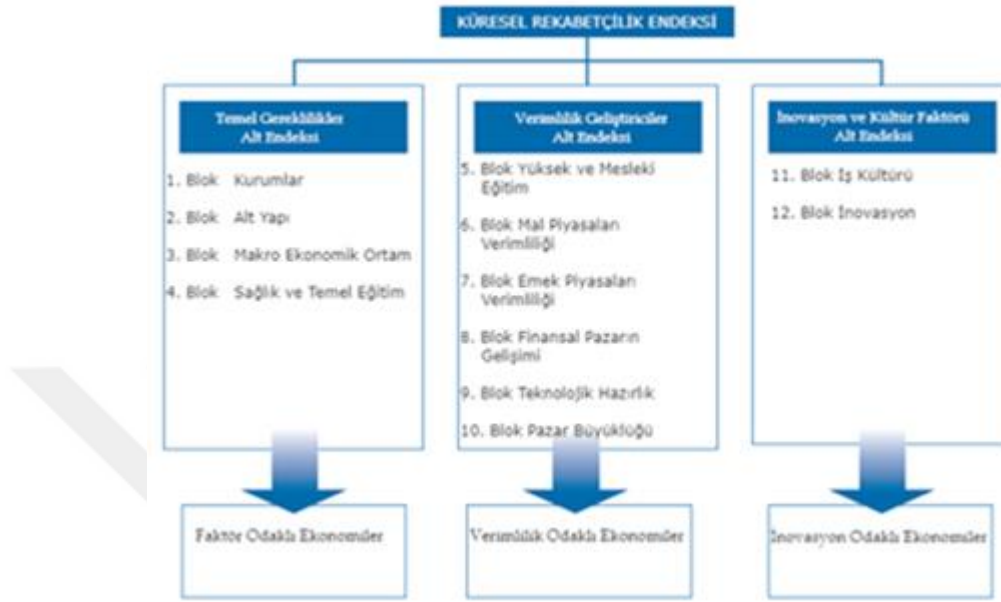
3.3.4.Türkiye'nin Genç (Infant) Sanayisi

Sanayi, tarih boyunca ekonomik büyümenin ve kalkınmanın en temel lokomotifi olmuştur. Milletlerin kaderinde etki bırakmış olan sanayi, sağladığı kolaylıklar sayesinde çağlara damga vurmuştur. Bu sebeptendir ki sanayi, milletlerin ekonomik olarak kalkınmasında çok büyük öneme sahiptir. Türkiye, kurulduğu ilk günden beri özel sektörün kendi başına gerçekleştiremediği ekonomik kalkınmayı kendisi bulma isteği ve arayışı içerisinde olmuştur (Zerenler, 2004: 187-214). Her ne kadar bu istek idarecilerin eylemlerinde kesintiye uğramış olsa da idarecilerin söylemlerinde hep olmuştur. Türkiye, yaptığı ithalatın büyük bir kısmını ara mal ve ham madde olarak yapmakta (Duran, 2016: 101) ve aldığı bu ara mal ve ham maddeyi işleyip ihraç etmektedir.

TÜİK verilerine göre, Türkiye 2017'de 157 milyar dolar ihracat gerçekleştirmişse de yine aynı yıl 233.8 milyar dolar ithalat gerçekleştirmiştir. Bu ihracat ve ithalattaki en büyük kalemleri ara mallar oluşturmakta ve Türkiye ihracatın önemli kısmını ithalat ile gerçekleştirmektedir. İthalata bağımlı bir ihracat uzun vadede Türkiye ekonomisi için çözülmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. İmalat sanayinin yapısına bakıldığında zaman geleneksel imalat anlayışından inovatif üretim sürecine geçemeyen bir yapı göze çarpmaktadır. Ayrıca, düşük seviye teknolojik ürün ihracatı

ve yüksek seviye teknoloji ithalatı da imalat sanayinin genel tablosunu açık bir şekilde göstermektedir (Eşiyok, 2013: 1-8).

Şekil 2: Küresel Rekabetçilik Endeksi Ana Çerçevesi

Kaynak: WEF, Dünya Ekonomik Forumu

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan küresel rekabetçilik endeksi ana çerçevesine bakıldığında faktör odaklı, verimlilik odaklı ve inovasyon odaklı ekonomiler olarak üç temel alt endekse ayrılmaktadır. Faktör odaklı ekonomiler alt endeksi, temel gereklilikler bakımından dört bloğa ayrılmaktadır: Kurumlar, altyapı, makroekonomik ortam ve sağlık ve temel eğitim. Verimlilik odaklı ekonomiler alt endeksi, alt endekte bulunan bloklar bakımından yüksek ve mesleki eğitim, mal piyasaları verimliliği, emek piyasaları verimliliği, finansal pazarın gelişimi, teknolojik hazırlık, pazar büyüklüğü bloklarından ve inovasyon odaklı ekonomiler ise iş kültürü ve inovasyon bloklarından oluşmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) yıllık olarak yayınladığı ve 2017 yılında yayınlanan en son Küresel Rekabetçilik 2016-2017 Endeksi'ne göre, Türkiye 138 ülke arasında 55. olmuş aynı endeksin 2016 yılında yayınlanan raporuna göre, Türkiye 140 ülke arasında 51. ve 2015 yılında ise 144 ülke arasında ise 45. olmuştur. Diğer yıllara ait verilere bakılacak olursa, Türkiye 2014 yılında 44. ve 2013 yılında da 43. olmuştur. Verimliliğin ve rekabetin önemsendiği bu endeksin raporlamasına göre, Türkiye her yıl biraz daha gerilemiş ve ülkenin karşı karşıya olduğu tablo,

ekonomi politika yapıcılarına çıkarılacak dersleri işaret etmektedir. Ayrıca, 2017 yılı Küresel İnovasyon Endeksi'ne göre, Türkiye 127 ülke arasında 38.9 puanla 43. sırada yer almıştır. Rekabetçilik endeksinde yer alan düşme bu endekste de kendini göstermiş ve Türkiye 2016 yılında yayınlanan aynı endeksin raporunda 138 ülke arasında 42. olmuştur. Bu bilgiler ışığında Türkiye'nin uluslararası piyasalarda rekabet edebilmesi için verimli üretime ve inovasyona dolayısıyla da araştırma ve geliştirmeye (AR-GE) ihtiyacı vardır (Gürlesel, 2015). Dolayısıyla sanayinin hala gelişmemiş olduğu ve korunup kollanmaya muhtaç olduğu rapor verilerinden çıkarılabilir.

Türkiye'nin ekonomisi içerisinde sanayisine bakıldığında sanayinin genç sanayi ölçüsünde olduğu değerlendirilebilir. Kalkınmacı devlet anlayışı, üretim içindeki genç sanayisinin büyütülmesi için tedbirler alır ve uygular. Ekonomi içinde başat role sahip sanayinin devlet tarafından teşvik edilmesi, geliştirilmesi ve dış dünyaya karşı rekabet edebilmesi için korunmaya ihtiyaç duyar. Kalkınmacı devlet uygulamalarında genç endüstriler üzerine üretilen politikaların o sanayileri geliştirdiği ve büyüttüğü görülmüştür. Bu bağlamda, Türkiye imalat sanayinin gelişmesi ve dış rekabete karşı rekabet edebilir seviyeye ulaşması için ekonomiye özel sektöre yardımcı bir rolle aktif müdahale edilmesi gerektiği düşünülmekte ve önerilmektedir.

3.3.5. Ekonomiye Müdahalede Plansızlık ve Koordinasyonsuzluk

Ekonomiye müdahale sistemli ve planlı bir şekilde olmadıkça yapılan müdahalenin başarılı olması tesadüflere bağlıdır. Oysa belirlenmiş bir amaç doğrultusunda ekonomiye yapılan planlı bir müdahale toplumu kısa sürede tarım toplumundan sanayi toplumuna ve refah seviyesi yüksek bir topluma dönüştürebilir. SSCB örneğinde olduğu gibi tarım toplumu, uzaya uydu gönderen topluma 28 yılda dönüşmüştür. Stalin, SSCB'de 1924 yılında iktidara gelmiş ve yürürlükteki Yeni Ekonomik Politika'yı (NEP) yürürlükten kaldırmıştır. Yerine 5000 (beş bin) sayfalık ekonomik faaliyetleri detaylıca planlayan Stalin 1929 yılından itibaren bu plana göre devlet ekonomisini yürütmüş ve imalat sanayisini 1957 yılında uzaya Sputnik adlı uyduyu gönderebilecek hale getirmiştir (Yıldırım, 2015: 23-32). Buradan hareketle planlı ve koordinasyonlu yürütülen bir müdahale sürecinin başarı getireceği bu örnekten, Japonya ve Güney Kore dahil birçok örnekten anlaşılmaktadır.

Devlet eliyle ekonomiye müdahalenin başarılı olması sadece kusursuz bir planlama sürecine bağlı olmayıp aynı zamanda tek elden koordinasyona da bağlıdır. Yeni kalkınmacı devlet anlayışı çerçevesinde Latin Amerika ekonomilerinde yapılan ekonomik müdahalelerin başarısız olması, onların müdahalesinin tek elden ve planlı bir şekilde yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır (Caldentey, 2008). Türkiye devleti her ne kadar neo liberal politikaların hakim olduğu bir ekonomiye sahip olsa da ekonomiye müdahale söz konusudur. Ancak, ülke ekonomisine (teşvik, hibe ve destek adıyla) yapılan ekonomik müdahaleler çok farklı kaynaklardan koordinasyonsuz şekilde yapıldığından hissedilebilir lokal etkisine rağmen somut ve ciddi anlamda ulusal bir etkisinin olduğu görece tartışmalıdır (Değer ve Recepoğlu, 2016: 18). Buna rağmen hali hazırda maliye politikaları araçları olarak kullanılan bu destekleme şeklinin sürdürülmesi önerilmektedir. Ancak, desteklerin siyasi mülahazalar etkisinde olmadan verilmesi ve icrai kararlarının kanun niteliğinde olacağı bir çatı altında birleştirilmesi önem arz etmektedir.

Kalkınmacı devlet uygulama örnekleri dikkate alındığında ekonomiye müdahalenin belirli bir plan ve koordinasyon içinde yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu devlet yaklaşımında ekonomik müdahale planı ve koordinasyonu tek elden yürütülmekte ve hayata geçirilmektedir. Böylece vakit ve enerji israfatı önlenerek güç tek elden tüm ekonomi birimlerine ulaştırılmaktadır. Bu noktada ekonomiye tek elden müdahale, Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) eliyle planlı, koordinasyonlu ve etkin bir şekilde yapılabilir.

3.3.6.Bölgesel Kalkınma Planları ve Ajansları

Türkiye tarihi boyunca kalkınma için gayret içinde bulunmasına rağmen istenilen seviyeye henüz ulaşamamıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) 1960 yılında kurulmasına kadar plansız ve bölge ayrımı olmaksızın bir kalkınma arayışı varken bu tarihten sonra planlı ve bölgesel kalkınma arayışları ortaya çıkmıştır (Filiztekin, 2008: 93-94). DPT öncülüğünde hazırlanan 5 yıllık planlar bir kalkınma planı değil de büyüme planı şeklinde kurgulanmıştır. Bu planlarda ekonomik büyüme temel amaç olarak ele alındığından sosyal kalkınmadan yoksun olarak yazılmıştır (Arslan, 2010). Profesyonel anlamda bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla ilk kez 1960 yıllarına doğru çalışmalar yapılmış ve bu çerçevede DAP (Doğu Anadolu

Projesi), DOKAP (Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi), GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi), ZBK (Zonguldak, Bartın, Karabük Projesi) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projeleri hazırlanıp uygulanmaya başlanmıştır. Planlama dönemine geçince 5 yıllık planlarda 1963 yılı itibariyle Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) belirlenmiş ve her geçen planda KÖY kapsamına alınan yerlerin sayısı artmıştır. Bu durum, 1963 yılından 1981 yılına kadar sürmüş ve sonunda tüm iller bu program çerçevesine alınmıştır (Türkmen, 2012).

Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA), 1990 yıllarıyla beraber ülke gündeminde kendine yer edinmiş olmakla birlikte asıl olarak 2003 yılı Avrupa Birliği (AB) Katılım Ortaklığı Belgesi kapsamında hukuki ve idari uyum çerçevesinde belirginleşmeye başlamıştır. DPT'nin 2004-2006 Ulusal Kalkınma Planı'nda da bu konuya açıkça yer verilmiştir (Arslan, 2010: 96-97). Türkiye'de ilk Bölgesel Kalkınma Ajansları, 2006 yılında 5449 sayılı kanun ile kurulmuş ve 2007 yılında da İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı faaliyetlerine başlamıştır. BKA'larla birlikte Türkiye artık yeni bir yerel yönetim birimi daha kazanmış olup BKA'ların temel amacı, bölgede bulunan potansiyeli paydaşlarla birlikte hareket ederek bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak olmuştur. Böylece, Türkiye için (DPT yerine kurulan) Kalkınma Bakanlığının yerelde tüm illerde teşkilatlanmış ve ulusal anlamda ekonomiye müdahale noktasında güçlü bir araç elde etmiştir. Tek elden bölgesel gelişmişlik farklarını gidermek ve ekonomik büyüme, gelişme ve kalkınmanın sağlanması için düzenlenecek politikalar zinciri, Bölgesel Kalkınma Ajansları eliyle uygulanabilir.

3.4.Genel Tespitler ve Önermeler

Türkiye; 80 milyonu aşkın nüfusuyla, 850 milyar yurtiçi hasılasıyla, kişi başına 10 bin doları aşkın geliriyle ve 75 yılı aşkın doğumda yaşam beklentisiyle büyük bir potansiyele sahip bir ülkedir. Sahip olduğu ekonomik potansiyeli daha da geliştirmeye odaklanmış bir vaziyette gelecekteki hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda;

- Türkiye ara malı ithalatı göz önüne alındığında Ekonomi Bakanlığı tarafından hazırlanan Girdi Tedarik Stratejisi Eylem Planı (2017-2019) doğrultusunda

politikalar geliştirilmeli ve ekonomimizde ağırlığı olan ürünlerin tedarikine ilişkin stratejiler geliştirilmelidir.

- Türkiye'nin cari açığı göz önüne alındığında bu cari açığa yol açan ve yukarıda sayılan nedenlere özgü çözüm yolları bulunmalıdır.
- Orta gelir ve orta teknoloji tuzağında olduğu düşünülen Türkiye ekonomisi için bu tuzaktan çıkış ve yüksek gelir ve yüksek teknolojiye geçiş planlaması yapılmalıdır.
- Genç sanayinin gelişmiş sanayiye evrimini sağlayacak politikalar zinciri geliştirilmeli ve gelişmiş sanayinin devlet teşvik ve desteği sayesinde kazanımlarının korunması sağlanmalıdır.
- Ekonomiye devlet destek ve teşviklerinin çok kanaldan kontrolsüz biçimde verilmesi yerine kontrollü ve tek bir elden verilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Ekonominin büyümesi ve sürdürülebilir kalkınmanın planlanması sürecinde gerçekçi olunmalıdır. Ulusal ölçekte planlama yapılırken yerel ve merkez buluşması yapılmalı ve yerel paydaşların talep ve görüşlerinden yoksun eylemlerden kaçınılmalıdır.
- Bölgesel Kalkınma Ajanslarının edindiği tecrübeler ışığında gerekli gördüğü iş ve işlemi yapabilmesi için bürokrasiden kurtularak icrai şekilde yerine getirmesi gereklidir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bu güne kadar toplumun refahını artırmak için hep bir kalkınma arayışında olmuştur. Yeni kurulduğunda özel sektöre sanayileşme fırsatı vermesine rağmen özel sektörün fırsatı değerlendirememesi üzerine Türkiye, yurtdışındaki gelişmeleri de iyi değerlendirip ekonomiye müdahale dönemini başlatmıştır. 1930 yılından 1980 yılına kadar aralıklarla ve istikrarsız yapılan müdahaleler, 1980 yılından itibaren ülke dışındaki gelişmelere paralel olarak sonlandırılmış ve müdahalenin olmadığı serbest bir döneme geçilmiştir. Günümüze kadar etkili olan bu dönemde uygulamadaki serbest politikaların özel sektöre bir gelişme sağlamadığı ve özel teşebbüsün rekabete hazır olmadığı bir arenada yarışmaya itildiği gözlemlenmiştir. Bu çerçevede içerisinde özel sektörün mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda devletin kuruluş dönemindeki gibi akılcı müdahalesine ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır.

İktisat tarihi boyunca öne çıkmış başlıca iktisadi ekollere göre devletin ekonomiye müdahalesi ve başlıca müdahale çeşitleri ele alınmıştır. Müdahalenin yapıldığı ekonomi ile müdahalenin olmadığı ekonomiler değerlendirilmiş ve ikisi arasında sadece müdahalenin yapıp yapılmadığını belirten beyan farkı olduğu görülmüştür. Müdahaleci devlet ekonomiye müdahale ettiğini beyan ederken diğer taraftan ekonomiye müdahaleye karşı ve serbest piyasa taraftarı olan devlet ise ekonomiye müdahale propagandası yapmadan (2008 krizinde ABD’de olduğu gibi) ekonomiye müdahale etmektedir. Neo liberal politikaların savunucusu ve girişimci devlet örneği olarak öne çıkan ABD ekonomisi, 21. yüzyılda özel sektörde üretilen çoğu inovasyonun temel destekçisi de olmuştur.

20. yüzyılda iki dünya savaşı tarafları ekonomilerine müdahale sayesinde kalkınmayı başarmış ve diğer ülkelere kendi yapmadıklarını yani serbest piyasaya geçişi telkin etmişlerdir. Oysa sanayi devriminin başladığı İngiltere’de bile devlet müdahalesinin bariz uygulama örnekleri tarihin sayfalarında yerlerini almışlardır. Yaptıklarının aksini geliştirmekte olan ekonomilere tavsiye etmeleri pazarlarının azalmasını istememelerindendir. Devlet müdahalesiyle ekonomisini geliştirmiş ekonomiler arasına yükselten Japonya’da kendine has müdahaleciliğiyle bu gelişimi sağlamıştır. İlk olarak Johnson tarafından Japon mucizesi olarak dünyaya lanse edilen bu örnek,

devlete bağılı özel bir kurumun (MITI) özel sektörü stratejik alanlarda teşvik etmesiyle ortaya çıkmıştır. Sonrasında Güney Kore uygulamasıyla da teyit edilen bu ödöl-ceza teşvik sistemi devletin ekonomiyeye müdahalesinin olumlu bir aracı olmuştur.

Gelinen noktada kurulduğı günden bu yana kalkınma çabası içinde olan Türkiye'nin hala ulaşmayı istediğı hedefe henüz ulaşamadığı görölmektedir. Uygulamakta olduğı mevcut neo liberal politikalar ile de hedefine ulaşacağı düşünölmemektedir. Türkiye'nin ekonomi tarihine bakılacak olursa, Türkiye Cumhuriyeti yeni kurulduğunda planlı, programlı ve başarılı bir müdahale deneyimine sahip olmasına rağmen bu deneyim kısa süreli olmuştur. Neredeyse elli yıllık müdahaleli yılların (çok azı hariç) çoğı plansız, programsız ve başarısız olmuştur. Ardından gelen ve ekonomide neo liberal politikaların uygulandığı yıllarda, özellikle 1990'lı yıllarda, ekonomi açısından başarısız, istikrarsız ve krizlerle geçen bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye ekonomisi daha evvel yaşamadığı sorunlara tanıklık etmiş ve dış ödeme dengesizlikleri, cari açık ve orta gelir tuzağı gibi çıkmazlara rastlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğı ekonomik tablo devletin kuruluşunda içinde bulunduğı duruma benzediğinden ötürü o dönemde uygulanıp başarılı olan devletçi politikanın en güncel hali olarak Yeni Kalkınmacı Devlet Anlayışı Türkiye Ekonomisine bir reçete olarak önerilmektedir. Türkiye imalat sanayinin içinde bulunduğı ithalata bağımlı üretim politikalarının ve katma değeri düşük üretim yönteminin ivedilikle "Kalkınmacı Devlet Anlayışı" doğrultusunda revize edilmesi ve katma değeri ülke içerisinde bırakan, inovasyona dayalı ve ileri teknoloji içeren üretim tarzına geçilmelidir. Bu çerçevede ekonominin sorunlarını tespit ve çözmeyle görevli toplumun tüm kesimini kapsayan ve ortak ekonomik gelecek için emredici ekonomi kararları alabilecek bir üst kurum kurulmalıdır.

Yeni kalkınmacı devlet anlayışının uygulayıcısı olarak bu kurum/örgüt/yapı kurulmalı, örgütün üstleneceğı görevler ülke ekonomisi açısından hayati önem taşıdığından kurum/örgüt/yapı siyasilerin, çıkar gruplarının ve/veya baskı gruplarının etkisinde olmamalı ve bu kurum/örgüt/yapı tarafından alınan kararlara uyulmalıdır. Bunlarla birlikte devletin ekonomiyeye müdahale etmesi halindeki tehditlerin etkisinde kalmamak için gerekli tedbir ve önlemleri almalıdır.

Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz yüzyılda serbest piyasa hakimiyetini savunan neo liberal politikaların gücünün tartışıldığı gözlemlenmektedir. Serbest piyasaya dost müdahaleci devlete yönelik yeni arayışlarının olduğu ve devletin piyasa üzerinde zamanla zayıflayan rolünde tekrar eskiye dönüş ve güçlenme fark edilmektedir. Bu bağlamda, yeni kalkınmacı devlet yaklaşımı gibi yaklaşımlar önem kazandığı ve devletin piyasayı özel sektörün faydasına kontrol ettiği ve yerine göre gerektiğinde müdahale ettiği bir döneme geçiş yapılmaktadır. Kurulduğu ilk günden bu yana vatandaşlarının bireysel ve toplumsal refahını artırma gayesinde olan Türkiye Cumhuriyeti için de ekonomi politikası demeti olarak yeni kalkınmacı devlet yaklaşımı önerilmektedir. Devletin ekonomide faaliyet gösteren firmalara ihtiyaç duyduğu desteği vermesi, onların rekabete hazırlık yapacakları altyapıyı yapması ve bunları yaparken koordinasyonun tek elde toplanması önerilmektedir.

Tarihi boyunca ekonomisini dünya ülkeleri içerisinde istenen seviyeye ulaştıramamış olan Türkiye, özel sektörün kendini geliştirerek imalat sanayisini devlet koruması altında güçlendirmek ve dış rekabete müsait bir hale gelebilmek için yeni kalkınmacı devlet anlayışını benimsemelidir.

KAYNAKÇA

- Acar, Y. (2008). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*. İstanbul: Dora Basım Yayın.
- Akbulut, Ö. Ö. (2002). “Türkiye’de Planlama Kültürü Üzerine Bir Deneme”. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(1), 29-54.
- Akça, H. (2011). “Devlet Müdahalesinin Başarısızlığı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), 179-190.
- Aksoy, Ş. (1994). “Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri: Genel Bir Bakış”. *Amme İdaresi Dergisi*, 27(2), 3-23.
- Aktan, C. C. (2001). *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Aktan, C. C. (2003). *Değişim Çağında Devlet*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktan, C. C. (tarih yok). Sosyal Bilimler Kütüphanesi. Haziran 4, 2018 tarihinde <http://www.canaktan.org/>: <http://www.canaktan.org/felsefe-sosyo/ordo-liberalizm/sosyal-piyasa-ekonomisi.pdf> adresinden alındı
- Aktan, O. (1998). “Atatürk’ün Ekonomik Politikası: Ulusal Bağımsızlık ve Ekonomik Bağımsızlık”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29-36.
- Alkin, E. (1980). *Fiyat Teorisi*. İstanbul: Gür Ay Matbaası.
- Alp, S. (2009). “Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör”. *Maliye Dergisi*, (156), 265-279.
- Amsden, A. (1989). *Asia’s Next Giant: South Korea and Late Industrialization*. Oxford: Oxford University Press
- Arslan, E. (2010). *Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya
- Ateş, S. (1998). *Yeni İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinin Dinamiklerinin Analizi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana.
- Ayşen, H. G., & Özlen, H. B. (2014). A.Smith ve Klasik Okul, K.Marx ve Marksist Sosyalizm, J.M.Keynes ve Keynesgil Devrim ve Daha Sonraki Gelişmeler.

International Conference On Eurasian Economies 2014 (s. 1-10). Skopje, Macedonia: Beykent University.

Bakırcı, M. (2007). *Türkiye'de Kırsal Kalkınma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Balassa, B. (1986). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açılma ve Döviz Kuru Politikaları*. (A. Hedli, Çev.) Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı APK Kurulu Başkanlığı.

Barış, S., & Uzay, N. (2015). Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Teori ve Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 119-151.

Başkaya, F. (2001). *Az gelişmişliğin Sürekliliği*, 4. Baskı. İmge Kitabevi.

Bedirhanoglu, P. (2010). “Küresel Kapitalist Krizin Yeniden Düşündürdükleri: Finansallaşma ve Devlet”. *Praksis*, 41-71.

Biber, A. E. (2008). “Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 56-69.

Boratav, K. (1974). *Türkiye’de Devletçilik*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, K. (1982). *Türkiye’de Devletçilik*. Ankara: Savaş Yayınları.

Boratav, K. (1989). *Türkiye İktisat Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boratav, K. (2000). “Asya ve Amerika”, *Yeni Dünya Düzeni Nereye*. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, K., Tanör, B., & Akşin, S. (1997). *Türkiye Tarihi, 5.Cilt, Bugünkü Türkiye 1980-1995* (Cilt 5). (S. Akşin, Dü.) İstanbul: Cem Yayınları.

Böyükaslan, A., & Tiryakioğlu, M. (2016). “Girişimci Devlet, Yenilikçi Finansman: Türkiye İçin Bir Politika Arayışı”. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 592-618.

Braudel, F. (2006). *Uygarlıkların Grameri*. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Yayıncılık.

Bulut, Ü., & Koçak, E. (2014). “Orta Gelir Tuzağı: Teorik Çerçeve, Ampirik Yaklaşımlar ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama”. *Maliye Dergisi*, (167), 1-21.

- Caldentey, E. P. (2008). "The Concept and Evolution of the Developmental State". *International Journal of Political Economy*, 37(3), 27-53.
- Chang, H. J. (2010). How to do a developmental state: political, organisational and human resource requirements for the developmental state. O. Edigheji içinde, *Constructing a democratic developmental state in South Africa Potentials and challenges* (s. 82-96). Cape Town: HSRC Press.
- Chang, H.-J. (2002). *Kicking Away the Ladder. Development Strategy in Historical Perspective*. (T. A. Onmuş, Çev.) Wimbledon Publishing Company Ltd.
- Chang, H.-J. (2008). *Sanayileşmenin Gizli Tarihi*. (E. Akçaoğlu, Çev.) Ankara: Efim Yayınevi.
- Chang, Y. (2000). *Analysis of Government Strategies to Achieve Industrial Competitiveness: A Comparative Study of Japan, South Korea, Taiwan and China* Florida Atlantic University, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Florida.
- Chopra, A. (2014). *Innovative State: How New Technologies Can Transform Government*. New York: Atlantic Monthly Press.
- Cihan, A. (2006). *Japonya'da Eğitim Kültür ve Modernleşme*. İstanbul: Özgü Yayınları.
- Çarıkçı, E. (1983). *Yarı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Sanayileşme Politikaları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Çiftçi, M. (2008). "Kalkınma Göstergesi Olarak Ortalama Yaşam Beklentisine Göre Türkiye' nin AB İçindeki Konumu: Kritikler ve Çok Değişkenli İstatistik Uygulamaları". *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, (7) 51-87.
- Dardot, P., & Laval, C. (2012). *Dünyanın Yeni Akli Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Değer, M. K., & Receptoğlu, M. (2016). Türkiye'de Bölgesel Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizleri (2004-2011). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6-21.
- Demir, O. (1997). *Ekonomide Devlet*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

- Demir, Ö. (1996). *Kurumcu İktisat*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Demirdöğen, A. (2011). *Tarımsal Korumacılık, Korumacılığın Ölçümü ve Türkiye*. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Duran, H. E. (2016). “Türkiye’de Aramalı, Hammadde İthalatı ve Ekonomik Büyüme”. *Gazi İşletme ve İktisat Dergisi*, 2(3), 89-104.
- Düğer, İ., & İsgender, M. (1999, Haziran). “Ekonomik Kalkınma Stratejileri ve Bazı Ülke Deneyimleri”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 23-24.
- Eğilmez, M. (2015, Mart 23). *kendime yazılar*. Aralık 3, 2017 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com>: <http://www.mahfiegilmez.com/2015/03/smith-ve-keynes.html> adresinden alındı
- Ekiz, C., & Somel, A. (2005, Ocak). *Türkiye’de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi*. A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri. Ankara.
- Ercan, F. (1995). *Gelişme Yazını: Eleştiriler ve Yeni Perspektifler, Gelişme İktisadı: Kuram, Eleştiri, Yorum*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Ercan, N. Y. (2002). “İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış”. *Planlama Dergisi*, 129-138.
- Erdem, N. (2010). “Bağımlılığın Yeni Biçimleri Olarak Neoliberal Politikalar: Türkiye Örneği”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi*, 65(2), 117-135.
- Eren, G. (2015). “Tarımsal Kapitalizm: Fizyokrasi”. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 6-23.
- Erol, İ. (1992). “Ekonomi Açısından Devlet ve Piyasa”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(3), 145-155.
- Esenbel, S. (1999). *Japonya ve Türkiye Çağdaşlaşma Tarihinin Karşılaştırılması*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Eser, U. (1993). *Türkiye’de Sanayileşme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eşiyok, A. (2009). “Sanayi Planlarından 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı’na: Bir Dönüşümün Kısa Bir Öyküsü”. *Memleket Siyaset Yönetim*, 4(11), 86-131.

- Eşiyok, A. (2010). "Dünya Ekonomisinin Alacakaranlığında Güney Kore'nin Kalkınma Deneyimini Yeniden Düşünmek". *Mülkiye*, XXXRV, (268), 329-352.
- Eşiyok, A. (2012). "Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu ve Nedenleri". *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(569), 63-86.
- Eşiyok, A. (2013). "Türkiye İmalat Sanayinin Teknolojik Yapısı: Sürdürülebilir mi?" *İktisat ve Toplum Dergisi*, (31-32), 1-8.
- Filiztekin, A. (2008). *Türkiye'de Bölgesel Farklar ve Politikalar*. İstanbul: Tüsiad Yayınları.
- Fong, G. R. (1998). "Follower at the Frontier: International Competition and Japanese Industrial Policy". *International Studies Quarterly*, 42(2). 339-366
- Friedman, M. (1953). *Essays in Positive Economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Geray, U. (1991). *Ekonomi*. İstanbul: İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics*. Cambridge: Polity.
- Göçeri, K., Yardımcı, M. E., & Yılmaz Genç, S. (2017). "Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorununun Yapısal Nedenleri ve Sürdürülebilirliği (2002-2016)". S. Koç, S. Yılmaz Genç, & K. Çolak içinde, *Dünden Bugüne Ekonomi Yazıları* (s. 82-118). İzmit: Küv Yayınları.
- Güler, B. A. (2005). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Gürbüz, V. (2003). "Petrol, Petrol Politikaları ve Orta Doğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları Ve Irak Savaşı". *Avrasya Dosyası*, 9(1), 133-168.
- Gürlesel, C. F. (2015). *Ekonomi Ve Dış Ticaret Raporu*. İstanbul: Türkiye İhracatçılar Meclisi.
- Güvenek, B. (2009). "Devletin Regülasyonlar Yoluyla Piyasalara Müdahalesi ve Türkiye Enerji Piyasaları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 45-62.
- Hamitoğulları, B. (1982). *Çağdaş İktisadi Sistemler-Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayını.

- Haney, L. (1911). *History of Economic Thought*. New York: The Macmillan Company.
- İncekara, A., & Tatoğlu, F. Y. (2008). *Türkiye ekonomisinde son yıllarda yaşanan yüksek oranlı büyüme rakamlarının iç piyasa üzerindeki etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Johnson, C. (1982). *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925-1975*. Chicago: Stanford University Press.
- Kalkınma Bakanlığı (2018), GSYH İstatistikleri (TÜİK uyumlu), <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim: 10.05.2018).
- Kapp, W. (1976). "The Nature and Significance of Institutional Economics". *Kyklos*, 29(2), 209-232.
- Kaya, G. (2010). *Türkiye’de Devletin Optimal Büyüklüğünün Saptanması*. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Kazgan, G. (1988). *Ekonomide Dışa Açık Büyüme*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kazgan, G. (2006). *İktisâdi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kazgan, G. (2008). *Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2. Baskı.
- Kepenek, Y., & Yentürk, N. (1994). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keskin, A. (2017). Türkiye’de Cari Açık Sorunu ve Açığın Finansman Yapısı 1989-2015. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(3), 89-125.
- Keynes, J. M. (1926). *The End of Laissez Faire*. In J.M. Keynes, *Essays in Persuasions*. New York: Harcourt, Brace, & Go.
- Keynes, J. M. (1967). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
- Keynes, J. M. (1980). *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*. (çev. Asım Baltacıgil). İstanbul: Minnetoğlu Yayınları.

- Kılıç, M. (2002). *Yeni Türk Devletinin Kurumsal Yapılanmasında İktisadi Gücün Oluşumu ve Diğer Ulusal Güç Unsurlarıyla Etkileşimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü.
- Kıncal, A. (2016). “Japon Kalkınması: Tarihsel Süreç ve Politikalar”. *DERİN Dokuz Eylül Üniversitesi Araştırma ve İnovasyon Dergisi*, (6), 76-86.
- Kibritçioğlu, A. (1996). *Uluslararası (Makro)İktisat*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kim, L. (2001). “The Dynamics of Technological Learning in Industrialisation”. *International Social Science Journal*, 53(168), 11-23.
- Koray, M. (2003). “Avrupa Refah Devleti: Anlamı, Boyutları ve Geleceği”. *Görüş Dergisi*, (57), 64-74.
- Kök, R. (2000). *İktisadi Düşünce Kavramlarının Analitik Evrimi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Kurşun, A., & Rakıcı, C. (2016). “Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(2), 135-156.
- Kuruç, B. (1998). *1961 Anayasası ve Planlı Ekonomi*. (S. Kili, Dü.) İstanbul: Boyut Kitapları.
- Küçük, Y. (1978). *Planlama, Kalkınma ve Türkiye*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Lall, S. (2009). *Sanayileşme Stratejisini Yeniden Düşünmek: Küreselleşme Çağında Devletin Rolü*, *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma Seçme Yazılar, Fikret Şenses (Ed.)*,. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Luther, U. (1984). *Güney Kore Bir Model Olabilir mi?* İstanbul: Belge Yayınları.
- Mazzucato, M. (2013). *The Entrepreneurial State: Debunking Public vs. Private Sector Myths*. London: Anthem Press.
- Mehrling, P. (2003). Functional Finance, Past and Present. E. J. Nell, & M. Forstater içinde, *Reinventing Functional Finance: Transformational Growth and Full Employment* (s. 83-90). Northampton: Edward Elgar Publishing.

- Nationmaster. (tarih yok). *nationmaster.com*. Aralık 5, 2017 tarihinde <http://www.nationmaster.com/au:> <http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/GDP#1960> adresinden alındı
- Neil, J. O. (2001). *Piyasa: Etik Bilgi ve Politika*. (çev.Şen Süer Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Oğuz, Ş. (2013). “Kurumsalcı Bir Kurgu Olarak Kalkınmacı Devlet: Tarihsel ve Kuramsal Bir Eleştiri”. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(4), 107-128.
- Ohno, K. (2006). *The Economic Development of Japan: The Path Travelled by Japan as a Developing Country*. Tokyo: GRIPS Development Forum.
- Okur, İ. (2009). *Japonya: Bir Yükselişin Kısa Hikayesi*. İstanbul: Okursoy Kitapları.
- Orer, G. (2017, Kasım 5).
<http://dergi.uyusmazlik.gov.tr/umd/altincisayi/13gurselorer.pdf>.
dergi.uyusmazlik.gov.tr:
<http://dergi.uyusmazlik.gov.tr/umd/altincisayi/13gurselorer.pdf>
- Otsubo, S. T. (2007). *Post-War Development of the Japanese Economy*. Nagoya: Nagoya Üniversitesi.
- Ölmezoğulları, N. (2003). *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Övgün, B. (2009). *Türkiye'de Kamu İktisadi Teşekkülleri Olgusu*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 18.
- Özdamar, Ö. (2007). *Sosyal Politikalarının Refah Etkilerinin Ampirik Ölçümü: Türkiye'de Temel Eğitimle İlgili Politikaların ve Sosyal Yardımların Refah Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Özdemir, H., & v.d. (1997). *Türkiye Tarihi*, 4. Cilt, Çağdaş Türkiye 1908-1980. H. Özdemir, v.d., M. Tunçay, C. Koçak, K. Boratav, S. Hilav, . . . A. Ödekan, & S. Akşin (Dü.) içinde, *Türkiye Tarihi*, 4. Cilt, Çağdaş Türkiye 1908-1980 (Cilt 4). İstanbul: Cem Yayınevi.

- Özdemir, Z. (2005). “Japon Kalkınması ve Piyasa Özgürlüğünün Sonu”. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 20(1), 100.
- Özdemir, Z. (2005). Japon Kalkınması ve Piyasa Özgürlüğünün Sonu Japanese Development and The end of Market Freedom. *Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 95-106.
- Özden, M. (2014). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma Olgusunda Dış Ticaretin Yeri ve Önemi: Türkiye Örneği*. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ.
- Özel, H. A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 63-72.
- Özsan, M. E., Taşçı, K., Voyvoda, E., & Yeldan, E. (2013). *Orta Gelir Tuzağı'ndan Çıkış: Hangi Türkiye?* İstanbul: TÜRKONFED.
- Öztürk, N. (2004, Eylül). Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler. *Amme İdaresi Dergisi*, 37(3), 17-35.
- Öztürk, Ş., Nas, F., & İçöz, E. (2008). 24 Ocak Kararları, Neoliberal Politikalar ve Türkiye Tarımı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 15-32.
- Pio, A. (1994, Eylül). New Growth Theory and Old Development Problems: How Recent Developments in Endogenous Growth Theory Apply to Developing Countries. *Development Policy Review*, s. 277-300.
- Raico, R. (1992). Liberalism, Marxism, and the State. *Cato Journal*, 391-404.
- Sarı, Ç. (2011). Doç. Dr. Fikret Başkaya ve Azgelişmişlik. *İlim Dünyası*, (2), 23-28.
- Savaş, V. (1979). *Kalkınma Ekonomisi (İkinci Baskı)*. İstanbul: İ. İ. T. İ. A. Nihad Sayar Yardım Vakfı.
- Savaş, V. (2000). *İktisatın Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Savaş, V. F. (1994). *Politik İktisat*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Savaş, V. F. (1999). *İktisatın Tarihi*. İstanbul: Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık.

- Schmitz, H. (1996). *Az gelişmiş Ülkelerde Sanayileşme Stratejileri: Tarihsel Deneyimden Çıkarılacak Bazı Dersler*”, *Kalkınma İktisadı Yükselişi ve Gerilemesi, Fikret Şenses (Haz.)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (1992). *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Güzem Can Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (1999). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Sezen, S. (1999). *Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama*. Ankara: TODAİ.
- Sıgır, Ü. (2006). Japonların Kültürel Özellikleri Bağlamında; Yönetimsel, Ekonomik ve Sosyal Süreçlerinin Analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 32-33.
- Soral, E. (1974). *Özel Kesimde Türk Müteşebbisleri*. Ankara: Ankara İ.T.İ.A.
- Sönmez, S. (1998). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm Sömürgecilikten Küreselleşmeye*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenses, F. (1996/2015). *Kalkınma İktisadı Yükselişi ve Gerilemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, O. (2015). Yeni Devlet Kapitalizminin Yükselişi: Küresel Ekonomi-Politik Bir İnceleme. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 106-144.
- Taban, S. (2011). *İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Takada, M. (1999).
<http://www.lehigh.edu/~rfw1/courses/1999/spring/ir163/Papers/pdf/mat5.pdf>.
Temmuz 05, 2017 tarihinde [www.lehigh.edu](http://www.lehigh.edu/~rfw1/courses/1999/spring/ir163/Papers/pdf/mat5.pdf):
<http://www.lehigh.edu/~rfw1/courses/1999/spring/ir163/Papers/pdf/mat5.pdf>
adresinden alındı
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1981). Savaş Sonrası Ortamında 1947 İktisadi Kalkınma Planı. İ. Tekeli, & S. İlkin içinde, *Türkiye Belgesel İktisat Tarihi*. Ankara: ODTÜ.

- Tokucu, E., Ekşi, H. İ., & Kaya, Z. (2016). Türkiye’de Kalkınmacı Devlet Politikaları Bağlamında Özel Sektörün Analizi. 2. *Uluslararası İşletme ve Ekonomi Kongresi (ICEB’16)*, (s. 1227-1238). Saraybosna.
- Tolunay, A., & Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar Ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, (2), 116-127.
- Tuna, K. (2013). Türkiye’de Wagner Kanunu’nun Geçerliliğinin Test Edilmesi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 1(3), 54-57.
- Tuncel, C. O. (2014). Orta Gelir Tuzağı ve İnovasyon Politikaları: Doğu Asya Deneyimi ve Türkiye için Dersler. *Maliye Dergisi*, (167), 40-70.
- Turan, T. (2008). *İktisadi Büyüme Teorisine Giriş*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Turok, I. (2010). Towards A Developmental State? Provincial Economic Policy in South Africa. *Development Southern Africa*, 497-515.
- TÜİK. (2017 a), GSYH İstatistikleri, tuik.gov.tr:
www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2218. (erişim : 5 Aralık 2017).
- TÜİK. (2017 b), Dış Ticaret İstatistikleri, :
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046. (erişim : 5 Aralık 2017).
- Türkay, M. (2009). *Sermaye Birikimi, Kalkınma, Azgelişmişlik Türkiye ve Dünya Üzerine Notlar*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Türkmen, İ. (2012). Kalkınmada Öncelikle Yörelere Çerçevesinde Tunceli’ye Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 295-307.
- Uzun, A. M. (2010). Savaş Sonrası Japonya’da Sanayi Politikası: MITI (Uluslar arası Sanayi ve Ticaret Bakanlığı) Ne Kadar Başarılıydı? *Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 63-72.
- Ülgen, G. (2005). *Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Sürdürülebilirliği*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ülken, Y. (1982). *Fiyat Teorisi*. İstanbul : Çağlayan Basımevi.

- Verburg, R. (2012). The Rise Of Greed In Early Economic Thought: From Deadly Sin To Social Benefit. *Journal of the History of Economic Thought*, 34(04), 515-539.
- Weiss, L. (2000). Developmental States in Transition: Adapting, Dismantling, Innovating, Not Normalizing. *The Pacific Review*, 13(1), 21-55.
- Weiss, L., & Hobson, J. M. (1999). *Devletler ve Ekonomik Kalkınma*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Yasa, B. D. (2017). İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 281-298.
- Yaşgöl, Y. S. (2013). Yeni Kalkıncı Devlet Modeli Bağlamında Ulusal İlaç Politikası: Brezilya Deneyimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, XXXV(II), 123-152.
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi Ve Kavramsal Kökenleri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 59-77.
- Yayman, H. (2000). 1980 Sonrası Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Gelişimi ve Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 135-156.
- Yeldan, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeldan, E. (2005). Türkiye Ekonomisinde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, (4), 47-60.
- Yeldan, E. (2010). *İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri*. Ankara : Efil Yayınevi.
- Yeşilay, R. B. (2005). Devletçiliğin Türkiye Ekonomisindeki İzduşümleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(1).
- Yıldırım, S. (2015). Devlet Planlama Teşkilatı’na Sosyalist Planlama Açısından Bir Bakış. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(29), 23-32.
- Yıldız, A. (2015). Orta Gelir Tuzağı Ve Orta Gelir Tuzağından Çıkış Stratejileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 155-170.
- Yıldız, E. (2014). Neoliberal Politikaların Türkiye’deki Yansıması: Yoksulluk. *Social Sciences Research Journal*, 3(1), 12-27.

- Yıldız, N. (2009). *1923–1930 Yılları Arası Türkiye’nin Devletçilik Politikası*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş.
- Yoshida, K. (2010). Skills and Technological Development in the Early Stage of Industrialization – Implications from Japanese Experiences in the Meiji Era. *Journal of International Cooperation in Education*, 13(2), 34.
- Yücel, T. F. (2015). *Cumhuriyet Türkiye’si’nin Sanayileşme Öyküsü*. Ankara: TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı).
- Zerenler, M. (2004). Devletin Dış Borçlanması’nın Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 187-214.
- Zerenler, M., & İraz, R. (2006). Japon Yönetim Anlayışı ve Şirket Ağları (Keiretsu) Analizi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (16), 757-776.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Mehmet SU
Doğum Yeri	Kars-Digor
Doğum Tarihi	01.03.1987

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bölüm	Uluslararası İlişkiler

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (X) TOEFL (....) EILTS (....)
YDS 2016 Sonbahar	83.75

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Serhat Kalkınma Ajansı
Görevi/Pozisyonu	Tanıtım ve Halkla İlişkiler Birimi Birim Başkanı
Tecrübe Süresi	5 yıl 7 ay

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	İstasyon Mah. İsmail Aytemiz Cad. No: 107/16 Merkez Kars
E-mail	mehmed.su@yahoo.com